

Börtönügyi Szemle

2004. 3. szám

A magyar büntetés-végrehajtási szervezet
szakmai és tudományos folyóirata

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

Kiadja a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága

Megjelenik negyedévenként * Huszonharmadik évfolyam 3. szám

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök:

DR. BÖKÖNYI ISTVÁN

Tagok:

DR. CSORDÁS SÁNDOR

DR. HUSZÁR LÁSZLÓ

DR. KABÓDI CSABA

DR. LÖRINCZ JÓZSEF

DR. MEZEY BARNA

DR. NAGY FERENC

DR. VÓKÓ GYÖRGY

Főszerkesztő:

YAZBEKNÉ SZABÓ KATALIN

Mb. felelős szerkesztő:

DEÁK FERENC ISTVÁN

Az előkészítés és a tördelés
a BVOP Sajtókapcsolatok
Osztályán készül.

A nyomdai munkálatokat
a Duna-Mix Nyomda végzi.

Felelős vezető:

FLAMICH OTTÓ

ISSN 1417-4758

A szerkesztőség címe:

1054 Budapest V.,

Steindl Imre utca 8.

Telefon/fax: 332-4778

SZÁMUNK SZERZŐI

Banyárné Sánta Livia bv. hadnagy, a BVOP Társadalmi Kapcsolatok főosztálya kiemelt főelőadója; **dr. Bárándy Péter**, igazságügy-miniszter; **Borgulya Zoltán** bv. őrnagy, a Pálhalmai Országos Bv. Intézet pszichológusa; **Borsi János** bv. alezredes, a Nagyfa-Alföld Mezőgazdasági és Vegyesipari Kft. ügyvezető igazgatója; **dr. Bökönyi István** bv. vezérőrnagy, országos parancsnok; **Deák Ferenc István** bv. alezredes, a BVOP Társadalmi Kapcsolatok Főosztálya kiemelt főelőadója; **dr. Estók József** bv. dandártábornok, a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön parancsnoka; **dr. Illovicsné Török Ágota**, a BVOP Társadalmi Kapcsolatok Főosztálya főmunkatársa; **dr. Király Klára** bírósági fogalmazó; **dr. Lipták László** bv. ezredes, a Bv. Oktatási Központ igazgatója; **dr. Mezey Barna** dékán, tanszékvezető egyetemi tanár, ELTE ÁJK; **Oláh Miklós**, a Nagyfa-Alföld Mezőgazdasági és Vegyesipari Kft. munkatársa; **Roszik Gábor** evangélikus lelkész, a Börtönlelkészek Magyarországi Szervezetének titkára; **Dr. habil. Vókó György** osztályvezető ügyész, Legfőbb Ügyészség.

A fotókat Milkovics Pál készítette.

Szerkesztőségünk olyan dolgozatokat vár a szerzőktől, amelyek a társadalmi devianciákat, a büntetés-végrehajtásra vonatkozó joganyagot (különös tekintettel a jogtörténeti vonatkozásokra és az EU jogharmonizációs tematikára), a fogvatartás, a fogvatartotti népesség sajátosságait, problémáit, a tudományos közvélemény által elfogadott tudománysszakok (kriminológia, szociológia, pszichiátria, pszichológia, vezetélmélet, pedagógia, műszaki tudományok, stb.) szempontjából elemzik, értékelik. A dolgozatok eredetieért és tartalmaért a szerző vállalja a

Közlési feltételek

felelősséget. A kéziratokat éppen ezért kérjük írják alá, tüntessék fel munkakörüket, munkahelyüket, telefonszámukat, iacímüket és – ha van – tudományos fokozatukat is. Ezen kívül a tanulmányokat számítógépes adathordozón is szíveskedjenek megküldeni. **Szerkesztőségünk mindenkor fenntartja magának a jogot – a szerzővel egyeztetve – a kéziratok stilizálására!** Olyan kéziratokat, melyeket nem rendeltünk meg, illetve a szaklektorok nem tartottak közlésre alkalmasnak, nem küldünk vissza és nem örünk meg!

Dr. Mezey Barna

Az elítéltek osztályozása a 19. század utolsó harmadában

A 19. század utolsó harmadát a magyar börtönügy történetének megrázó évtizedeiként élte meg. Az elfogadott, korszerű büntető törvénykönyv előírásai, a szabadságvesztés-büntetési nemek meghatározása, a fokozatos börtönrendszer befogadása, a börtönügy modern európai elveinek elterjedése ekkor szembesítette a szakembereket a börtönügy architekturális adottságainak teljesítőképességével. Az ekkor világszerte programmá vált osztályozás elvárásait és az osztrák kormányzattól megörökölt intézeti hálózat feltételrendszerét kellett egybevetnie a szakembereknek, s az alapos helyzetfelmérés nyomán felvázolni az elkerülhetetlen reform főbb irányait.

Az 1878. évi 5. tc. lezárt egy hosszabb idő óta tartó polémiát a büntetési nemekről. A vita a differenciálás körül zajlott. Büntetőjogászok és börtönügyi szakemberek érveltek pro és kontra az árnyaltabb, illetőleg a kevésbé különböztető megoldások között. A kódex előterjesztője, Csemegi Károly a differenciáltabb rendszer mellett döntött. Eszerint a mindig alternatív halálbüntetés és a pénzbüntetés mellett megállapítható szabadságvesztés-büntetéseknek négy kategóriáját intézményesítette: fegyház-, államfogház-, börtön-, fogházbüntetéseket. Fegyházbüntetést és börtönbüntetést kizárólag büntettek-re, fogházbüntetést pedig csak vétségekre engedett alkalmazni. A *fegyházbüntetés* vagy életfogytig tartott, vagy határozott (két évtől tizenöt évig terjedő) időtartamú lehetett; a *börtönbüntetés* hat hónaptól tíz évig terjedhetett. A *fogházbüntetés* lehetséges tétele egy naptól öt évig tartott. Az *államfogház-büntetés*, ha azt 5 évnél rövidebb tartamra állapítja meg a bíróság, vétség – ha pedig 5 évi vagy azon fölüli tartamban büntett esetben lehetett igénybe venni. (Legrövidebb tartama egy nap, a leghosszabb pedig tizenöt év.)

Magyarországon, 1843-ban, a legendás hármas (büntető anyagi, büntető eljárásjogi és börtönügyi) törvényjavaslat korában magától értetődő volt a fogházjavító mozgalom tagjai (tehát a kor értő tudományossága) számára, hogy a büntetés végrehajtása, mint a büntető anyagi és eljárásjogi jog alfája és omegája kardinális kérdés az igazságszolgáltatás számára, tehát, úgy vélték, törvénné kell fogalmazni szabályozását. A büntető törvénykönyv elfogadásának időszakára a törvényi forma igénye már feledésbe ment. Csemegi Károly számára már nem adtak megbízást külön börtönügyi javaslat elkészítésére.

Utolsó alkalommal 1867 tavaszán került szóba az önálló börtönügyi törvénycikk megalkotása, nem sokkal azután, hogy február 28-án Horvát Boldizsár igazságügyi miniszter bemutatkozott parlamentben, egybehívott egy szakemberekből álló értekezletet, melynek feladata az igazságügyi reformok irányainak kijelölése lett. A „szaktanácskozmány” albizottsága az 1843-as, Deák Ferenc nevével fémjelzett javaslatok átdolgozását indítványozta. A miniszter elfogadta a javaslatot, megbízta az albizottmányt a korábbi elaborátum átvizsgálásával, s kormányszándékká vált a reformkori plánum ideig-

lenes törvényjavaslatként történő előterjesztése az országgyűlésben. 1867 június 22-én a Házat a miniszter már arról tájékoztatta, hogy a minisztériumban befejeződtek a törvénykezési szervezetre, a büntető törvénykönyvre, a büntetőeljárásra vonatkozó törvényjavaslatok munkálatai.¹ Az elkészült tervezetekről ezen túlmenően nincsenek további információink. Azt viszont tudjuk, hogy a szintén Horvát Boldizsár által a minisztériumba kodifikacionális munkálatokra behívott Csemegi Károly önálló, új, az európai tendenciákat és eredményeket már magukban foglaló büntető anyagi kódex elkészítését indítványozta, s a megbízás alapján ezt el is készítette. Ez időtől fogva az ún. '43-as javaslatok legendaként, és a reformkori forradalmi jogalkotás szimbólumaként jelent meg a tudományos vagy szakmai vitákban.

Csemegi Károly pedig Deákétól eltérő, új megoldást választott. A börtönügyi törvény helyett egy meglehetősen részletező fejezetet illesztett anyagi jogi tervezetébe a „Büntetések” címszó alá, mely a legfontosabb eligazítást megadta a végrehajtásra vonatkozóan.² Az igazságügyi miniszter pedig 1881-ben Házszabályokat bocsátott ki, valamennyi szabadságvesztés-büntetési nemre vonatkozó részletes utasítással³.

A büntetési nemek szerinti törvényi osztályozás

Csemegi Károly koncepciója szerint (bár Török Kálmán emlékeiben a büntetések-ről szóló fejezet szerzője Tauffer Emil volt) az elkövetett bűncselekmények súlya (s ebből fakadóan a büntetés-végrehajtás rendszerében a kezelési módszer) nyomán a törvény fegyenc, rab, fogoly és államfogoly között különböztetett. Mint ismeretes, az elítéltek megnevezései a végrehajtási rezsim, illetve az intézetek faja szerint alakultak (fegyház, börtön, fogház, államfogház). Önmagában az intézetenkénti kategorizálás még nem feltétlenül tartana érdeklődésünkre számot, de a differenciálás tartalma már igen. Ugyanis a korszak jellegzetes elmélete szerint kialakított új, ún. fokozatos rendszer, mely a vegyes rendszerek alfajaként született meg, már bizonyosfajta osztályozási szempontot vezetett be a végrehajtási rezsimbe. Ezt a fokozatos végrehajtást kísérelte még egy horizontális töréssel tovább bővíteni a kodifikátor. A különbségtétel a magánelzárás tartama, a kötelező munka faja és mértéke, az öltözet, ételmezés, séta (levegőzés) vonatkozásában jelent meg.

Érdemi különbség a törvényi differenciálásban, mint látjuk, alig akadt. A megjelölt intézetépítései körülményekben meglévő elméletileg feltételezett különbségekre épített, valamint a „de szabályai enyhébbek, mint” kitételek segítségével hárította át a feladatot a büntetés-végrehajtásra és ezzel együtt a felelősséget is. A büntetés-végrehajtás intézeti hálózatában megvalósított rezsimok voltak hivatva tehát a törvényalkotó által elképzelt osztályozást a valóságban is kifejezni.

Már a kódex hatályba lépésének évében megjelent a büntetés-végrehajtás foganatosítását részletesen szabályozó 2106/1880. I.M.E. rendelet. A törvényhozóhoz hasonló-

1 Az 1865-68. év Országgyűlés Képviselőházának Naplói IV., 143. ülés, 1867. június 22., továbbá 1865-68. év Országgyűlés. Irományai. 1865-68/II., 114. sz.

2 1878:5.tc. 22-51. §

3 2106/1880. I.M.E. rendelet

TANULMÁNY

Fegyház-büntetés (fegyház)	Magánelzárás (a büntetés harmadrésze, de legfeljebb 1 év)	Nappali közös munka, éjjeli magánelzárás	Kényszermunka	Fegyházi ruha	Fegyházi ételmezés	Napi 1 óra levegőzés
Börtönbüntetés (kerületi börtön vagy kijelölt törvényességi fogház)	Magánelzárás (a büntetés harmadrésze, de szabályai a fegyházinál enyhébbek)	Nappali közös munka, éjjeli magánelzárás, de szabályai a fegyházinál enyhébbek	Munkakényszer választási lehetőséggel	Börtön-ruházat	Börtön-ételmezés	Napi 2 óra levegőzés
Fogházbüntetés (járás fogház)	Magánelzárás (a büntetés harmadrésze, de csak ha a büntetés 1 évnél hosszabb, szabályai a börtönnél enyhébbek)	Nappali közös munka, éjjeli magánelzárás, de csak ha a büntetés 1 évnél hosszabb, de szabályai a börtönnél enyhébbek	Munkakényszer választási lehetőséggel, házon kívüli közmunka csak beleegyezéssel	Fogház-ruházat	Fogházi ételmezés, különleges esetben saját ételmezés	Napi 2 óra levegőzés
Államfogház-büntetés (államfogház)		Nappali közös tartózkodás, éjjeli magánelzárás	Kívánság szerinti munkavégzés, választott munka a lehetőségek függvényében	Államfogházi vagy saját ruha	Államfogházi vagy saját ételmezés	Napi 2 óra levegőzés

an a miniszteriális rendeletalkotó bizonytalankodása is megfigyelhető a szabályozáson. Példának okáért a „Házszabályok” szerint fegyház és a börtön szabályozása feltűnő egyezéseket mutatott. A szöveg megformálói kis eltérésekkel szó szerinti egyezésben másolták át a fegyházi rendtartást a börtönére; az intézetek nevét cserélve csupán föl, s a fegyenc elnevezés helyébe rabot illesztve. A különbségek a fegyház és a börtön között alig érzékelhetők. A rab – besorolási osztályától függően – keresményének negyed-, illetve ötödrészt vehette szabadulása után kézhez, szemben a fegyenc ötöd, illetve hatod részével. A fegyenceknél nem ismerték a kiemelkedő szorgalom honorálásának a hányad emelésével történő elismerését, ami a raboknál a negyedet harmadra, az ötödöt negyedre változtathatta. A koszt kiegészítése külön engedéllyel, jutalomképpen lehető volt mindkét rezsimnél. E célra a fegyenc keresményének ötödét, a rab harmadát fordíthatta. A fegyencek idegenekkel egyáltalán nem találkozhattak, a rabok egyedi engedélyek alapján igen. Levelet fegyházban háromhavonta, börtönben hónaponként lehetett írni. A látogatások között ugyanez volt a különbség. Fegyelemi büntetésként a sétálódó, az élelmiszermennyiség csökkentése, illetve a kurtavas alkalmazása szerepelt. A sétálódó a rabnál egy órával leszállítható volt – ez a fegyencnél teljes megvonást jelentett volna, ezért e formát a fegyházban mellőzték. Az ételmezés szűkítése rabnál kettő, fegyencnél három hétre volt lehetséges, a kurtavas alkalmazása pedig rabnál egy hétig négy órára, fegyencnél 10 napig 6 órára volt lehetséges. Vagyis a különbségek látszóla-

gosak. Ezek „...annyira irreleváns eltérések, hogy ha megfontoljuk, komolyan számba se jöhetnek...gyakorlatilag és lényegében mi különbség sincsen a fegyház és a börtön-büntetés között.” – vélekedett a Magyar Jogászegylet Börtönügyi Bizottsága a megoldásról⁴. Ilyen szabályozás mellett a meglehetősen bonyolult szerkezetű büntetési rendszer minimális teljesítése is differenciált intézeti feltételeket igényelt: A közvetítő intézetet is magában foglalva legalább öt intézettípus korszerű kialakítását követelte meg. Az elítéltek büntetési nemenként történő osztályozását csak ebben az esetben lehetett (volna) a törvényalkotói szándéknak megfelelően végrehajtani.

A büntetések négy kategóriájának megfelelően a büntetés-végrehajtás intézményei is hasonlóképpen alakultak: fegyház, államfogház, börtön, fogház. A kategóriák kialakulása (ha leszámítjuk az államfogházat, mely nem a büntetési rendszer organikus részeként, a valamikori államfogság politikai büntetésének kései leképeződéseként jelent meg az „úri” bűncselekmény, a párbaj és a politikai színezetű sajtóvétségekre) összefüggésben volt a bírói szervezet átszervezésével és a bírói függetlenség kialakításával. A fegyházak kategóriáját az osztrák kormányzat honosította meg, országos intézményként. Ennek megfelelően szinte automatikusan került irányításuk és főfelügyeletük az igazságügyi miniszter kezébe. A megyei és a különböző egyéb tömlöcök átmeneti belügyi igazgatása után a megyei szinten szerveződő törvényszékek és a járásokban létrehozott járásbíróóságok mellé rendelték. Ennek megfelelően törvényszéki és járásbíróási fogházak jelentek a magyar igazságügyi igazgatásban. A kerületi börtön kategória kifejezés nyilván az 1843. évi javaslat alapkoncepciójából került némi nosztalgiával a rendszerbe.

A fegyházbüntetések végrehajtására Magyarországon hét férfi és egy női *fegyintézet* szolgált az általunk vizsgált időpontban, tehát a nyolcvanas és kilencvenes évek fordulóján. A férfi fegyházak: Illava, Lipótvár, Nagy-Enyed, Sopron, Szamosújvár, Vác, Munkács. A nők részére: Mária Nosztra. Miután a sopronit leszámítva valamennyi fegyház még az abszolút kormányzat alakította át régi várakból, kastélyokból, zárdákból, ezek továbbalakítása, kibővítése és korszerűsítése feltétlenül szükségessé vált a börtönrendszer törvényi definiálását követően. Ami persze a korábbi építési viszonyok okán meglehetősen költséges vállalkozásnak bizonyult. Mindegyre fölmerült a költségvetési vitákban, hogy a fegyintézeti fejlesztés nagyon büdzsé-igényes. Lényegében az utólagosan eszközölt átalakítások nagyobb összegre rúgtak, mintha ugyanannyi teljesen új és kifogástalan berendezett, modern büntetési intézetet állítottak volna fel.

A börtönbüntetés végrehajtását törvény szerint az ún. *kerületi börtönökben* kellett volna szervezni. Az országnak egyetlen kerületi börtöne volt, az 1885-ben átadott szegedi „csillagbörtön”. A hiányzó kerületi börtönöket az igazságügyi minisztérium által 1880-ban kijelölt huszonöt törvényszéki fogházzal helyettesítették. Ezek: budapesti, pestvidéki, zombori, temesvári, lugosi, nagyváradi, kassai, eperjesi, sátoraljaújhelyi, jászberényi, pozsonyi, balassagyarmati, komáromi, veszprémi, kaposvári, kolozsvári,

4 A magyar büntető törvénykönyv büntetési és börtön rendszerének és eddigi eredményei. A Magyar jogász egylet Börtönügyi bizottságában 1889. évi március hó 30-án tartott vita. Budapest, 1890. 6-7.o.

gyulafehérvári, brassói, nagybecskereki, pancsovai, fehértemplomi, szegedi, beszercebányai és fiumei fogházak voltak. Így kerületi börtönök lényegében csak névleg léteztek. A kiválasztás alapja a viszonylagosan nagyobb férőhely és a nagyobb légűrtartalom volt. A kerületi börtön és e célra kijelölt törvényszéki fogházak legnagyobb problémájának az bizonyult, hogy eredetileg ezeket is más célú épületekből, épületegyüttesekből alakították át börtön céljaira.

A fogházbüntetést törvényszéki és járásbírósi fogházakban kellett végrehajtani. A *törvényszéki fogházakat* közel hetven százalékban vagy a régi börtönökből alakították át, vagy átalakítás nélkül egyszerűen a belügyi igazgatástól átvették, esetleg bérházban illetve ingyenesen rendelkezésre bocsátott egyéb célú épületben voltak elhelyezve. Az ország 317 *járásbírósi fogháza* két típusra oszlott. Az ún. központi járásbírósi fogházak a törvényszék székhelyén működtek, általában a törvényszéki fogházzal egy igazgatás alatt, többször vele összevonva. A többi pedig a törvényszéki székhelyen kívül funkcionáló járásbíróságok mellett⁵. A főügyészek jelentésében áll, hogy 19,49%-uk volt állami épületben, 14,61% ún. ingyenes épületben, 17,95% törvényhatóságoktól átvett épületekben és 47,95% bérházban⁶. Ebből következően, miután eredeti létesítésüknél börtönrendszerre vonatkozó célokat figyelembe nem vettek, azok nem is voltak alkalmasak a végrehajtásra. Aligha kockázatos tehát a megállapítás, hogy a törvényben tételezett büntetési szisztéma, a büntetési nemek szerint differenciált elítéli osztályozás keresztülvihetetlen volt. A fegyintézetek elégtelennek mutatkoztak a beutaltak fogadására, így azok egy lépcsővel lejjebb, a kerületi börtönben nyertek elhelyezést. A kerületi börtönök hiánya azonban a törvényszéki fogházakat terhelte meg nem csak a fegyház-büntetésükre várók fogva tartásával, de a börtönbüntetésre ítélték nagy hányadának elhelyezésével is. Az a gondolat tehát, miszerint a bűn súlya szerint az elkövetőket differenciált büntetésben, differenciált elhelyezésben részesítsék, nagyobb részt papiroson maradt.

A börtönrendszer szerinti törvényi osztályozás

A Walter Crofton által meghonosított író fokozatos rendszer 1856 óta Európa börtönügyi szakembereinek osztatlan elismerését nyerte el. Ennek megfelelően a kontinens országában a progresszív szisztéma meghonosítása általános napirendként szerepelt a börtönügyben. A fokozatos rendszerben, mint az közsímert, az elítélt négy fokozaton keresztül juthat el a teljes szabadságig. A magánelzárás, a közös elzárás, a közvetítő intézetbe való szállítás és végül a feltételes szabadság. A rendszer lényege a szabadság fokozatos megközelítése, a lépésről lépésre enyhülő rezsimkörülmények javító hatása. Ráadásul a harmadik, illetve negyedik fokozatba lépés alapvető feltétele a jó magaviselet, a javulásra való hajlam, tehát erős ösztönző tényezők hatottak az elítéltre.

5 Balogh Jenő: Börtönügyi viszonyaink reformjához. Felolvasatott a Magyar jogászegyletnek 1887. évi november hó 26-án tartott teljes ülésében. , Budapest 1888., 212.o

6 Vö. A budapesti és a marosvásárhelyi kir. Főügyészek jelentése a felügyeletük alatt álló fogházak állapotáról 1872-1886. Budapest, 1887. (Továbbiakban Főügyészi jelentés 1872-1886.)

A magánelzárás fő funkciója az elítélt „lelkiismeretének megszólaltatása”. A börtönügyi szakemberek szerint ez az az időszak, melynek során „bűnösségük teljes tudatára” jöhetnek. Az eszközök a magány és az egyhangú és unalmas munka. Az idő előrehaladtával a büntetésben megfogalmazódó kényszerek és hátrányok fokozatosan csökkennek: egyre többen látogatják meg az elítéltet: tisztviselők, tanító, lelkész, Végül a magános elzárás átvált közös elzárásba, ahol az állandó munkára szorítás szorgalomra, fegyelemre szorítja.

A közvetítő intézetbe szállítás legfontosabb funkciója a visszaszoktatás a szabad életre. Azok, akiket legalább háromévi fegyházra vagy börtönre ítélték és büntetésüknek már kétharmad részét kitöltötték, (életfogytig tartó fegyházbüntetésre szóló ítélet esetén, büntetésük tizedik évének eltelte után), feltéve, hogy szorgalmuk, jó magaviseletük által a javulásra alapos reményt nyújtottak, büntetésük hátralevő részének kitöltésére a felügyelő bizottság meghallgatása után, az igazságügyi miniszter döntése alapján közvetítő intézetbe kerülhettek. A közvetítő intézetben úgyszintén kötelező munkáltatást szerveztek, de „enyhébb bánásmódban” volt részük. Az intézetben az elítélt „fél-szabadságot” élvezett, alig találkozik örrel, egyfajta félszabad munkás pozíciójában látjuk viszont.

A közvetítő intézetből az út a feltételes szabadságra bocsátás irányába vezetett: „ha jó viseletük és szorgalmuk által a javulás reményét megerősítették,” a közvetítő intézeti letartóztatottakat saját kérelmükre és a felügyelő bizottság ajánlatára az igazságügyi miniszter feltételes szabadságra bocsáthatta⁷.

Alapvető feltétele volt a progresszív rendszer sikeres végrehajtásának az intézeten belüli technikai körülmények kialakítása, a magánzárkák kellő száma, a közös elzárás és éjszakai elkülönítés speciális közösségi helyiségeinek megteremtése, a kényszerített munkavégzés feltételek biztosítása. Illetve a progresszív szisztéma elengedhetetlen kondíciójaként a közvetítő intézet létesítése. A büntető törvénykönyv által elfogadott börtönrendszer megvalósítása, az elítélteknek a börtönszisztéma szerinti osztályozása ennek függvényében alakulhatott.

Balogh Jenő 1888-as elemzése tényszerűen rögzítette le, hogy „szó sem lehet a törvényben lefektetett büntetési rendszer gyakorlati végrehajtásáról” Ennek elsősorban építészeti akadályai voltak. A fokozatos rendszer világosan megkövetel meghatározott arányú, magánelzárásra, közös munkáltatásra és éjjeli elkülönítésre alkalmas helyiségeket, továbbá a közvetítő intézeteket. Amennyiben ezek hiányoznak, értelmét és célját veszíti a fokozatos rendszer, mely az elítéltek szisztematikus nevelésére, jobbítására szolgál minden elemében.

Az író progresszív rendszer lényege, hogy az elítélt a kiszabott büntetési időtartam első hányadát magánelzárásban tölti. (Ezt, a többnyire a teljes büntetési tartam egyharmadát kitevő időtartamban megvalósuló elkülönítést a magányrendszer pennsylvaniai koncepciójából emelte be a rendszer kimunkálójá.) A progresszív rezsim megvalósítá-

7 Hacker Ervin: A börtönrendszerek. A pozsonyi pártfogói értekezleten tartott felolvasás. Pécs, 1917.23-28.o.

sához értelemszerűen tehát kellő számú *magánzárkára* van szükség, e nélkül a koncepció elméleti konstrukció marad.

Az országban a nyolcvanas évek végén a fegyintézetekben rendelkezésre álló magánzárkák száma összesen 967, míg a fegyencek száma 4272 volt. Ha csupán a magán-elzárás szempontjait nézzük, statisztikai átlagban az elítéltek közel harmadának kellett volna büntetését magánzárkában töltenie. Ez igény szerint másfélezer magánzárka meglétét tételezte volna⁸. Világosan látható: a hiány ötszáz magánzárka volt. (S ekkor még nem szóltunk sem a tényleges konkrét szükségletről, mely a beutalások arányában hullámzott, sem a magánzárkák intézetek közötti aránytalan megoszlásról, sem pedig a zárkák építési sajátosságairól, méretéről, szellőzéséről, világosságáról.) Egyedül a sopronkőhidai fegyintézet bírt annyi zárkával (a megnyitás évében), amennyivel megvalósítható lett volna a fokozatos rendszer. Sopronban 1886-ban a 308 fegyencre 675 magánzárka esett. (1888-ra is csak a magánzárkák lehetséges terjedelméig töltötték fel fegyencekkel az intézetet.) A másik póluson Munkács áll, ahol is 14 magánzárka esett 508 fegyencre. A kerületi börtönben a magánzárkák száma negyede volt a szükségesnek. (A vadonatúj szegedi kerületi börtönt 1881-ben adták át, 71 magánzárkával épült, a rabok éves átlagszáma a rákövetkező évben itt is 488 volt, vagyis négyszer annyi magánzárkára lett volna szükség, mint amennyit az újonnan tervezett és épített intézetben végül is kialakítottak. Csak 1887-ben 196 új rab került be, ami ugyanennyi önálló magánzárkát igényelt volna⁹.) A törvényszéki fogházak 35,82%-ában pedig (ahová a fegyencek jelentős száma került hely hiányában) egyáltalán nem volt magánzárka¹⁰. Az összes magánzárkák száma országosan 833 volt, a letartóztatottak átlagos napi száma 9363, tehát tizenegyszerese annak a magánzárka-mennyiségnek, mely rendelkezésre állt¹¹. S ha ezzel összevetjük a hivatalos jelentés adatait, mely szerint a törvényszéki fogházak közül tizenhétben ötven százalékkal voltak többen a megengedett befogadóképességnél, tizenkétben pedig a duplájánál is többen, a kép még tovább romlik. Ráadásul a törvényszéki fogházak helyiségei közül 129 föld alatti volt. Itt még problémák voltak a szellőztetéssel, fénnyel, vízellátással is¹². 317-ből 280 járásbíróság egyáltalán nem rendelkezett magánzárkákkal (73,68%)¹³.

A büntetési időtartam egy harmadának kitöltése után megkezdett második fokozatban az elítélt napközben már *közös munkavégzésre* volt kötelezett, s (elvileg) csak éjszakára különítették el a fogvatartottakat. Probléma volt úgy a magánzárkákkal, mint a *közösségi termekkel*. Illaván az igazgatóság kénytelen a fegyenceket a folyosókon dolgoztatni, Vácon a szabó és szövőiparos tevékenységet jobb híján hálósobáikban végezték a fegyencek. Ahol akadt is munkaterem, legtöbb helyen azok is túlszűfoltak voltak.

8 A magyar kir. Igazságügyminisztérium működése 1875-1887. Közzéteszi a magyar kir. Igazságügyminisztérium. I-II.. Budapest, 1888. (Továbbiakban: M.k.üM.1875-1888.I.-II.) .II.226-233.o.

9 Balogh 1888., 217.o.

10 Főügyési jelentés 1872-1886, 31.o.

11 Főügyési jelentés 1872-1886, 31.o.

12 Főügyési jelentés 1872-1886, 27-30, 34.o.

13 Főügyési jelentés 1872-1886, 25.o.

Ahol 50-60 fegyenc együtt dolgozott, ott nem lehetett megakadályozni a társalgást, a felügyelet pedig különösen veszélyes volt. A börtönügy architekturális feltételei szerint a közösségi helyiségek, a munkatermek megépítése sem véletlenszerűen alakul: ezek létesítésére legalább olyan figyelmet kell fordítani, mint a magánzárkákéra. Munkatermek, közösségi helyiségek helyett, a hatvanas években, még az osztrák kormányzat építési politikájának megfelelően, nagy közös hálótermek épültek, melyekben olykor negyven-hatvan fegyencet helyeztek el éjszakára. Ez sem az őrzésbiztonság, sem pedig az elítéltek végrehajtási differenciálása szempontjából nem volt kezelhető. Könnyen kommunikálhattak egymással az elítéltek, nagy volt az összebeszélés veszélye, növekedett a közös elzárás negatív, megrontó hatása és egyúttal keresztülvihetlenné tette lehetetlenné a fegyencek megfelelő osztályozását, (és ezzel együtt az ír rendszer második fokozatának kellő végrehajtását).

Mint a fegyintézeti magánelzárásnál láttuk, az országban csak a fegyintézetekben rendelkezésre álló magánzárkák még a magánelzárás végrehajtására sem voltak elegendők, nem hogy az éjszakai elkülönítéshez. Ennek a fegyenclétszámnak megfelelően négy és félezer zárkára lett volna szükség¹⁴. Semmi esély nem volt, még a legintenzívebb zárkaszárnny-építkezési program mellett sem, hogy belátható időn belül ezt a hiányt pótolni lehessen. S akkor még csak a fegyintézetekről volt szó, a kerületi börtön vagy az ilyen célra kijelölt fogházak nem is számítottak bele ebbe a keretbe.

Furcsa fintora a sorsnak, hogy szemben a nagy magánzárkahiánnyal küzdő, főként nagyobb termekkel rendelkező intézetek sorával volt egy intézet, melyben a magánzárkák túl nagy száma miatt nem lehetett a második fokozatot végrehajtani. A balassagyarmati törvényszéki fogház ugyanis magányrendszerű börtönnek épült eredetileg, s ennek következtében a nehezen bővíthető, rotunda alapú, panoptikus fogházban hiányoztak a közösségi termek, a munkatermek. Ez egyben azt is jelentette, hogy a 833 fogházi magánzárkából 168 Balassagyarmaton volt, s az ország valamennyi egyéb fogháza között oszlott meg 1886-ban a maradék 665.¹⁵

Mint említettük, számos fegyencet nem tudtak fegyházbüntetésük letöltésére fegyházban elhelyezni, ezek a még rosszabb helyzetben lévő kerületi börtönbe vagy törvényszéki fogházakba küldtek. Börtönre ítélték nem ritkán kerültek járásbírószági fogházba. De a feltételek még ugyanannak a fokozatnak a végrehajtására szolgáló intézetekben is rendkívül eltérőek voltak: „puszta véletlen határoz a felett, hogy a fegyenc melyik fegyházba jusson”¹⁶. Ha Sopronba küldték, a legkiválóbb feltételek közé került, ha netán Munkácsra, alapvető hiányokkal kell számolnia. Azonos bűncselekményért, azonos fokozatban, azonos tartamú szabadságvesztés-büntetést kapott elítéltek alapvetően eltérő minőségű építészeti, ellátási körülmények közé kerültek, alapvetően eltérő eljárásban vettek részt.

A második fokozaton túl jutva az elítélt, feltéve, hogy „szorgalma és jó magaviselete által javulásra alapos reményt nyújtott”, mint láttuk, büntető törvény rendelkezései

14 M.k.ü.M.1875-1888.II.226-233.o.

15 Főügyési jelentés 1872-1886, 98-99.o.

16 Balogh 1888., 215.o.

alapján *közvetítő intézetbe* kerülhetett. Ugyanakkor a börtön-fokozathoz (kerületi börtön és törvényszéki fogházak) egyáltalán nem állt rendelkezésre közvetítő intézet. Márpedig a harmadik fokozat végrehajtásának alapvető feltétele a közvetítő intézetek építése. Miután a közvetítő intézet átmenet a szabadulás utáni világhoz, berendezése, biztonsági koncepciója, ellátási rezsimje lényegesen különbözik a hagyományos börtönökétől, fegyházakétól. Magyarországon 1886-ban két közvetítő intézet működött: az egyik 1884-es alapítással Kis-Hartán, a másik 1885-ben történt megnyitással Vácon¹⁷. A Kis-Hartai befogadóképessége 72, a vácié 70. 1889-ben átadták a lipótvári fegyház melletti harmadik intézetet 48 fő részére. Ha mármost ezeket az adatokat vetjük össze a fegyenclétszámmal (1886-ban 4272 fő), akiknek elvileg egyharmada jogosult a közvetítő intézetbe kerülni, a szakadék még nagyobb, mint a magánzárkák és az első harmad magánelzárásának zárkáigénye között. Az író fokozatos rendszernek ez a stádiuma Magyarországon gyakorlatilag keresztülvihetetlen volt.

A Büntető törvénykönyv 52. §-a nem véletlenül tartalmazott egy igen veszélyes passzust, melyet jobb híján azon nyomban alkalmazni is kezdtek. A *megengedő klauzula* szerint „a szabadságvesztés büntetések addig, míg azok végrehajtására a jelen fejezet határozatainak megfelelő intézetek nem szerveztetnek: a fennálló szabályok szerint foganatosítandók.” Mert azt még a törvényalkotó is elismerte, hogy a törvényi elképzeléseknek megfelelő büntetés-végrehajtási intézetek nem állnak rendelkezésre. A törvény kötelezte ugyan az igazságügyi minisztert arra, hogy „a jelen törvénynek megfelelő intézetek felállítása, illetőleg berendezése” iránt intézkedjen, ez azonban a legoptimistábbak szerint sem jelentette azt, hogy Magyarországon belátható időn belül megte-remtődnek a törvényi előírásnak megfelelő büntetés-végrehajtási feltételek.

Az osztályozás lehetőségei a büntetés-végrehajtásban

A törvényi osztályozás mellett, mely a szabadságvesztés-büntetés nevei és a fokozatos börtönrendszer elvei szerint osztályozta (volna) az elítélteket, érdemes még egy pillantást vetni a büntetés-végrehajtás rezsimjének belső lehetőségeire. Azokra a magától értetődő, vagy a büntetés-végrehajtás célokat megvalósító törekvéseiből sarjadt elvárásokra, melyeket az intézetek igazgatói a fentebbi törvényi osztályozástól függetlenül is igyekeztek megvalósítani.

Az elítéltek osztályozása a végrehajtási feltételek hiányában legkövetkezetesebben a legrégibb követelés teljesítésével volt keresztülvihető: tudniillik a *férfiak és a nők* elkülönítése lehetett teljes. A járásbírói fogházakban a nemeken belüli elkülönítés lehetetlen volt: korra, romlottsági fokra, előéletre, foglalkozásra való különbség nélkül zártak mindenkit együvé. *Fiatakorúakat* egyáltalán nem lehetett elkülöníteni (leszámítva a két országos fiú javítóintézetet, nem állt rendelkezésre specializált intézmény¹⁸.) Leányok számára egyetlen nevelőintézet sem működött, így a fiatal- és *gyermekkorú* lányokat a nőkkel, a fiatalokú fiúkat a felnőtt férfiakkal, gyakran megrögzött bűnelköve-

17 M.k.IüM.1875-1888.I.163-165.o.

18 Balogh 1888., 235.o.

tökökkel együtt tartották. Helyiséghiány miatt pusztán illúzió maradt a magánelzárás, illetve az éjszakai elkülönítés gondolata a foglyok és rabok között. (Bár nem a büntetés-végrehajtás terepe, de járásbírói fogházakban realizálták a vizsgálati fogságot is: a járásbírói fogházakon nem volt mód arra, hogy elkülönítsék egymástól a vizsgálati foglyokat.)

Ezt az állapotot tetézte a büntetés-végrehajtás legnagyobb problémája: az intézetek *túlzsúfoltsága*. Ez, az általános nehézségeken túlmenően nem csak a rezsim megvalósítását nehezítette, hanem a felügyelet, foglalkoztatás, nevelés, képzés is nagy nehézségek között volt az előírásoknak megfelelően keresztül vihető. A túlzsúfoltság viszonylagos adat volt, hiszen míg a tudományos elemzés 20¹⁹, a főügyészek az európai standardokat is figyelembe véve 19 léghőmérték/fogvatartott előfeltétellel számoltak, az igazságügyi minisztérium 12 és 16 léghőmérték vett alapul, amely nyilvánvalóan sokkal kedvezőbb adatokat eredményezett. Ám még az elítéltekre nézve legkevésbé kedvező, 12 léghőmérték számolást véve alapul is „túltömöttséget” állapítottak meg a statisztikák a fegyintézetek többségében. Így Illaván 462 helyre 565, Mária-Nostrán 185 helyre 416, Munkácson 385 helyre 494, Vácon 657 helyre 737 fegyenc jutott²⁰.

A büntetés-végrehajtás gyakorlatában még nem, a szakíróknál már a kilencvenes években jelentkezett a büntetőjogi reformmiskolák jó néhány individualizációs elvárása. A 19. század második felében expanzív terjeszkedésbe kezdő és a század végén befolyásra jutó reformmiskolák a klasszikus büntetőjogi koncepciótól eltérően nem a tett, hanem a tettes környékén vizsgáldtak. Új szemléletet vittek a kriminológiai vizsgálódásokba, a büntetőjogi tudományosságba és ezen keresztül a tételes törvényalkotásba is. A legfontosabb a bűnözés körülményeinek sokoldalú vizsgálata mellett a büntetőjogi célok kiterjesztése: a *javítás*, megelőzés, *társadalomvédelem* elfogadtatása. A reformerek megoldási javaslatainak központi eleme volt az *individualizáció*. Általuk került reflektorfénybe a fiataloké, a visszaesők, az ún. megrögzött bűntettesek differenciált kezelése, az alkalmi bűnözők nevelésének, javításának ügye. Erre azonban a magyar börtönügy a század nyolcvanas éveiben még készületlen volt. A változások még számos törvényi változást igényeltek, nem kevésbé a büntetés-végrehajtási intézetek hálózatainak kiépítését, korszerűsítését, egy valódi börtönügyi reform megvalósítását. Ez várt a századforduló törvényalkotóira, jogászaira, börtönügyi szakembereire.

Dr. Bökönyi István PhD.

A terrorizmus fenyegetése, kezelése, különös tekintettel a magyar Büntetés-végrehajtási Szervezetre

(A Cseh Köztársaságban, Kromerizben, az „Európai börtönrendszerek” című, az Európai Tanács, a Cseh Parlament Biztonsági Bizottsága és a Cseh Köztársaság Büntetés-végrehajtási Szervezete által rendezett nemzetközi konferencián, 2004. június 21-25-én elhangzott előadás)

Tisztelt Elnök Úr! Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A Magyar Köztársaság az 1990. évi politikai-gazdasági rendszerváltás óta **célterülete**, illetve az iraki háborúban történő katonai részvételünk óta **célországa** a nemzetközi terrorizmusnak. Magyarországon létezik belső terrorizmus is, amelyet egyéni, individuális okok, motívumok mozgatnak.

I.

Előadásom bevezető részében szeretném ismertetni, hogy Magyarországon a terrorizmus és a terrorizmus elleni állami fellépés tekintetében milyen a **jogi megoldás**, illetve a magyar jogtudományban, ezen belül is a kriminológia tudományban mi a terrorizmus fogalma. Mindezeket azért is tartom fontosnak, mert a jogalkalmazók – közöttük a magyar büntetés-végrehajtási szervezet tagjai – terrorizmus elleni fellépésének alapja a jog, de a jog határain belül a kriminológia tudomány is hat a joggyakorlatra.

A magyar büntetőjogban nincs külön törvény a terrorizmus elleni átfogó állami fellépésre, a magyar Büntető Törvénykönyvben pedig nincs külön fejezet vagy cím a terror bűncselekményekre. Ugyanakkor külön bűncselekményként van szabályozva az emberrablás, a terrorcselekmény, a légi jármű, a vasúti, vízi, közúti tömegközlekedési vagy tömeges áruszállításra alkalmas jármű hatalomba kerítése, a közveszélyokozás, a közveszéllyel való fenyegetés, a közérdekű üzem működésének megzavarására, a rombolás, az emberölés, a lázadás, az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatása, a kényszerítés. Ugyanígy a népirtás, az apartheid, a nemzetközileg védett személy elleni erőszak, a fogolyszökés, a fogolyzendülés, a visszaélés robbanóanyaggal vagy robbanószerrel, a visszaélés lőfegyverrel vagy lőszerszerrel, a bűnszervezetben részvétel.

Arra, hogy a felsorolt bűncselekmények közül mely minősül terrorbűncselekménynek Magyarországon, a terrorizmus visszaszorításáról szóló, Strasbourgban

1977. január 27-én kelt európai egyezményben foglaltak adtak iránymutatást. Az európai egyezmény 1-2. cikkeiben meghatározták azokat a bűncselekményeket, amelyek egyike sem tekinthető politikai bűncselekménynek, politikai bűncselekménnyel összefüggő, illetve politikai indítékú bűncselekménynek.

Az említett joghelyen meghatározták tehát azokat a bűncselekményeket, illetve egyes bűncselekmények bizonyos elkövetési szakaszait, amelyeket a nemzetközi (európai) jog a terrorizmus fogalomkörébe utalt.

Ezek a következők:

1. A légi járművek jogellenes hatalomba kerítésének leküzdéséről Hágában, 1970. december 16-án aláírt egyezmény hatálya alá tartozó bűncselekmények.
2. A polgári repülés biztonsága elleni jogellenes cselekmények leküzdéséről Montrealban, 1971. szeptember 23-án aláírt egyezmény hatálya alá tartozó bűncselekmények.
3. A nemzetközi védelem alatt álló személyek – beleértve a diplomáciai testületek tagjait – élete, testi épsége vagy szabadsága elleni támadással járó súlyos bűncselekmények.
4. Emberrablással, túszejtéssel vagy súlyos, jogellenes fogvatartással járó bűncselekmény.
5. Bomba, gránát, rakéta, automata tűzfegyver vagy levélbomba, illetve csomagba rejtett bomba használatával járó bűncselekmény, amennyiben ezek használata embereket veszélyeztet.
6. A fenti bűncselekmények elkövetésének kísérlete vagy az ilyen bűncselekményt elkövető, illetve az elkövetést megkísérlő személlyel való bűnrészes-ség.

A törvény, illetve a nemzetközi egyezmény 2. cikk 1-3. pontjai szerint az egyezményt aláíró, megerősítő, elfogadó, jóváhagyó államok dönthetnek úgy, hogy a további bűncselekmények, illetve a fenti bűncselekmények alábbi elkövetési szakaszai is a terrorizmus fogalomkörébe tartoznak.

1. Az erőszak alkalmazásával járó súlyos bűncselekmény, amely személyek élete, testi épsége vagy szabadsága ellen irányul.
2. Olyan súlyos bűncselekmény, amely dolog elleni erőszakkal valósul meg, feltéve, hogy a bűncselekmény sok embert veszélyeztet.
3. A fenti bűncselekmények bármelyikének elkövetésére irányuló kísérlet, vagy az ilyen bűncselekményt elkövető, illetve az elkövetést megkísérlő személlyel való bűnrészes-ség.

A jogi meghatározottság szerint tehát az említett bűncselekmények, bármilyen motiváltság, ok miatt és bármilyen céllal követik el azokat, a terrorizmus megnyilvánulásai.

A kriminológia szerint a terrorizmus a bűnözés része, egy meghatározott területen és időszakban elkövetett terrorbűncselekmények, továbbá a terrorcselekmény elkövetésére létrehozott szervezetek, csoportok, terrorcselekményt elkövetett egyé-

nek, az említett cselekmények, szervezetek, csoportok, egyének okozta anyagi károk és a terrorcselekmények sértettjeinek összessége.

A terrorizmus büntetés-végrehajtási intézetek elleni megnyilvánulásai és fenyegetései Magyarországon

Az 1989/90-es magyarországi politikai-gazdasági rendszerváltás óta a magyarországi börtönökben* a következők olyan bűncselekményeket követték el, amelyek a terrorizmus fogalomkörébe tartoznak.

A rendszerváltás napjaiban az új kormány és az új országgyűlés közkegyelmet hirdetett meg a politikai elítéltek, és a szigorított őrizetben tartott fogvatartottak tekintetében. Ugyanakkor a magyar börtönökben lévő fogvatartottak nagy tömegei azt várták, hogy sokkal szélesebb körre terjed majd ki a közkegyelem. Emiatt több terrorbűncselekményt követtek el a fogvatartottak.

a) 1989. július 24-én a Vác városában működő börtön zárkájában nitrohigítóval leöntötte és felgyújtotta magát egy fogvatartott. A zárkában tűz keletkezett, amely közveszélyt okozott. A tüzet eloltották, a fogvatartott a sérüléseibe belehalt. Ugyanezen a napon ugyanabban a börtönben két másik fogvatartott is öngyilkos lett, klórmészoldatot ittak. Öngyilkosságuk okaként búcsúlevelükben ők a közkegyelem iránti elégedetlenségüket jelölték meg. Később a Sopronhoz tartozó Sopronköhidán lévő börtönben egy fogvatartott szintén nitrohigítóval leöntötte és felgyújtotta magát. A tüzet eloltották, de a fogvatartott életét a gyors orvosi beavatkozás sem tudta megmenteni.

Tekintettel arra, hogy a rádió, a televízió az újságok közleményeiből a többi börtön fogvatartottjai is értesültek a történetekről, egy országos tiltakozási mozgalom alakult ki. Több ezer fogvatartott nem fogadta el az élelmet és éhségstrájkba kezdett, megtagadta a munkavégzést, ülősztrájkot tartottak, rölapokat készítettek és terjesztettek. Követelték, hogy a sajtó jelenlétében képviselők találkozhassanak és tárgyalhassanak az igazságügy-miniszterrel, petíciót írtak és küldtek az országgyűlésnek.

b) Az országos amnesztia követelés legsúlyosabb bűncselekménye 1990-ben történt a Miskolc városában lévő börtönben. Ott 420 fogvatartott a zárkákban eltorlaszolta magát, kitörték az ablakokat, a berendezési tárgyakat összetörték. Követelték, hogy a kormány képviselőjével tárgyalhassanak az amnesztiáról. Azzal fenyegetőztek, hogy amennyiben nem tárgyalnak velük, felgyújtják a börtönt. A rendőrség és a büntetés-végrehajtási szervezet rendfenntartó erői tűzoltó fecskendőket, rendőrségi vízágyúkat vetettek be, és vízsugárral megakadályozták az épületek felgyújtását, a fogvatartottak erőszakos kitörését a börtönből. A kormány helyszínre érkező megbízottja végül tárgyalta a fogvatartottak képviselőivel. Mindezek hatására a rend helyre állt.

* Az előadás angol, német, orosz nyelveken került ismertetésre a konferencián. Ezért a jobb érthetőség érdekében nem a magyar megnevezéseket (büntetés-végrehajtási intézet, fegyház, börtön, fogház), hanem a könnyen lefordítható „börtön” szót használta a szerző.

c) 1993. január 23-án a késő esti órákban a Sopronköhidán lévő börtönben két fogvatartott túsul ejtett egy főfelügyelőt. Miközben a főfelügyelő az irodájában dolgozott, a két fogvatartott azzal az indokkal ment be a főfelügyelői irodába, hogy kérelmet kívánnak előterjeszteni. A bemenetel után az egyik fogvatartott lefogta a főfelügyelőt, megfenyegették, hogy megölik, ha nem közvetíti telefonon követeléseiket az őrseg parancsnokának. Követelésük az volt, hogy engedjék ki őket a börtönből, és az intézet kapuja előtt helyezzenek el egy feltankolt gépkocsit, járó motorral. A túszt magukkal kívánták vinni.

Az őrseg parancsnoka, majd az időközben beérkező intézetparancsnok tárgyalást kezdett a fogvatartottakkal. A rendőrséggel egyeztetve – látszólag engedve a követelésnek – elhelyezték a gépkocsit az intézet előtt, amelyben – annak ellenére, hogy az üzemanyagjelző teljes feltöltöttséget mutatott – csak kevés benzin volt. A fogvatartottak néhány kilométer után elengedték a túszt, majd a benzinhiány miatt leálló gépkocsiban a rendőrség különleges beavatkozó egysége az elítélteket elfogta.

d) 1993. október 26-án a Balassagyarmaton működő börtönben három fogvatartott túsul ejtett egy felügyelőt. A zárkában tartózkodó fogvatartottak jelezték a felügyelőnek, hogy egy társuk rosszul lett és kéri az orvosi ellátást. A felügyelőt, amikor kinyitotta a zárka ajtaját, a fogvatartottak berántották a zárkába, kést szereztek a torkának és elzárkóztak a zárkában, eltorlaszolván annak bejáratát.

Az elkövetőkkel való tárgyalás nem vezetett eredményre, sőt a túszejtők egyre jobban fenyegették a felügyelőt, ezért a rendőrség különleges alakulata erőszakkal behatolt a zárkába, közelharcra elfogta a túszejtőket, és sértetlenül kiszabadították a túszt.

e) 1994. június 5-én a Baracska községben működő börtönben három fogvatartott megállapodott abban, hogy másnap mindhárman betegséget színlelnek, és egészségügyi ellátást kérnek. Azt tervezték, miután az egészségügyi rendelőben lesznek, túsul ejtik az orvosnőt és az ápolónőt, majd a túsok életéért cserébe a börtönből történő kiengedésüket kérik. A három fogvatartott közül az egyik meg gondolta magát, és jelentette a terrorcselekmény előkészületét. A másik két fogvatartott is beismerte, hogy akár a két tús megölése árán is ki akartak jutni a börtönből.

f) 1994. július 22-én Tököl városban, a fiatalok börtönében négy fiatalok megállapodott abban, hogy az esti órákban túsul ejtik a szolgálatban lévő nevelőnőt. Azt tervezték, hogy a nevelő életéért cserébe a börtönből történő kiengedésüket kérik. A terrorcselekmény előkészületéről további három olyan fiatalok tett jelentést, akiket társattestként be akartak vonni a túszejtés végrehajtásába.

g) 1997. február 25-én a Baracska börtön martonvásári részlegében három símaszkot viselő, sorozatlövő fegyverekkel is rendelkező férfi áthatolt a kerítés vonalán, megtámadott és leütött egy felügyelőt, akit megbilincseltek, lábait összekötözték. Az őrseg többi tagját – túszként alkalmazva az elfogott felügyelőt – fegyverükkel megöléssel fenyegették meg, majd megszerezve a kulcsokat, kisza-

badítottak egy fogvatartottat. Az öröket bezárták egy zárkába, és gépkocsival távoztak.

h) 1998. október 16-án Tököl város börtönében két fiatalkorú elítélt éjszaka rosszullétet színlelve és gyógyszert kérve, zárkáját kinyitatta, majd a felügyelőt egy faasztal kiszerezelt lábával leütötte. Az eszméletlen állapotban került felügyelőt bevonszolták egy zárkába, és megkötözték. Később az eszméletét visszanyert felügyelőtől a többi zárka kulcsát kérték, és megöléssel fenyegették. A szolgálatot ellenőrző személy észlelte a felügyelő távollétét, és riasztotta a börtön személyzetét. A túszejtőkkel történt tárgyalás során a fogvatartottak megadták magukat.

i) 2003. november 27-én a Zalaegerszeg városában lévő börtönben egy előzetes fogvatartott a korábban lenyelt, fogához damil cérnával odakötött műanyag öngyújtót gyomrából visszahúzta és felgyújtotta a fegyelmi zárkát, ahová azért helyezték be, mert nem fogadta el a befogadáskor a számára kijelölt egyszemélyes zárkát. Szeretett volna csoportos zárkába kerülni, de erre a börtön túlszűfolttsága miatt akkor nem volt lehetőség. Bár a börtön személyzete tűzoltó készülékek segítségével, majd a néhány percen belül kikerkező tűzoltóság komoly műszaki felszereltséggel megpróbálta a zárkát kinyitni, és a tüzet eloltani, a zárkában és a börtönépületben olyan tűz és füst keletkezett, amely közveszélyt okozott, és a börtönt ki kellett üríteni. A fogvatartott a keletkezett füstben megfulladt, több fogvatartott és a személyzet több tagja füstmérgezéssel kórházba került.

j) Az Egerben működő börtönben 2004. március 25-én három fiatalkorú személy megállapodott abban, hogy az esti órákban felgyújtják az ágyak matracait, és a tűz keletkezésére hivatkozva kérni fogják a zárkaajtó kinyitását. A zárkaajtó kinyitása esetére azt tervezték, hogy az előre elkészített, műanyag nyélbe erősített borotvapengés vágóeszközökkel túsul ejtenek két – egy női és férfi – felügyelőt. Az egyiknek a torkát elvágják, hogy komolyan vegyék a követeléseiket. Követelésük során pénzt, gépkocsit kértek volna, és a börtönből történő kiengedésüket másikkal túsúkkal együtt.

A fogvatartottak a matracokat meggyújtották, de a zárkát nem egy, hanem több, küzdősportokban is jártas, jelentős fizikai erővel bíró felügyelő nyitotta ki, akik rövid idő alatt testi kényszerrel ártalmatlanná tették a fogvatartottakat, elvették tőlük a vágóeszközöket, majd a tüzet eloltották. A fogvatartottak részletes beismerő vallomást tettek.

A felsorolt cselekmények (15 év alatt 10 terrorbűncselekmény) mindegyike megvalósította az előkészület, kísérlet, vagy a befejezett bűncselekményi szakaszokat, amelyeket a magyar törvény büntet. Az elkövetők ellen büntetőeljárás indult, és ügyükben új szabadságvesztést szabtak ki a bíróságok. Ugyanakkor az előadásomban a bűncselekmények eddig felsorolt szakaszain túl meg kell említenem, hogy a magyar börtönökben felderítő tevékenységet folytató titkosszolgálatoktól kapott és a büntetés-végrehajtási személyzet belső információk alapján mintegy százra tehető azon esetek száma, ahol a fogvatartottak megállapodás nélkül „tervezgették” terrorbűncselekményeik előkészítését. Így a bűncselekmények „akarat-

elhárítási” szakasza valósult meg, és azok nem érték el az előkészületi szakaszt. Ezekben az esetekben a nevelői beszélgetésekkel, más börtönökbe áthelyezéssel, fokozott figyelemmel kíséréssel, több zárkaellenőrzéssel, motozással előztük meg az előkészületi cselekményeket.

Az említett esetek tanulságaira, a nemzetközi terrorizmus aktivizálódására tekintettel a magyar büntetés-végrehajtási intézeteket főként a következő terrorbűncselekmények elkövetése fenyegetheti.

1. A fogolyzandúlések elkövetése túszzsedéssel, közveszélyokozással.

Tapasztalatunk az, hogy a fogvatartottak között a négyévenkénti kormányzati ciklusok végi szavazások is felerősítik az amnesztia iránti igényeket, különösen, ha egymástól eltérő politikai oldalt képviselő kormányváltásra kerül sor.

A túszzsedést, közveszély okozást egyéni okokból is elkövethetik.

2. A fogolyszökések elkövetése belső irányból túszzsedéssel, közveszéllyel fenyegetéssel, közveszély okozással.

Ezen cselekmények elkövetésének igen nagy a valószínűsége az egyéni okok, motiváció miatt is.

3. A fogolyszöktetések elkövetése külső irányból a börtönbe sorozatlövő fegyverekkel behatoló személyek, csoportok támadásával.

Az említett cselekmények valószínűsége felerősödik azzal, hogy a magyar börtönökben viszonylag nagy számú külföldi fogvatartott van, és több olyan személy, akik terrorbűncselekmény elkövetése miatt tölti szabadságvesztését. Az ilyen cselekmények valószínűségét növeli az, hogy a magyar büntetés-végrehajtási szervezet is egyre inkább veszít katonai jellegéből és erősödik civil jellege. Ez azt is jelenti, hogy az intézetek állományából egyre kevesebb a lőfegyverrel rendelkező személy, aki eredményesen vehetné fel a harcot a behatolókkal.

4. Fogolyszöktetések elkövetése helikopteres kiemeléssel, vagy falrobbantással.

Erre eddig Magyarországon nem volt példa, de más országokban már többször történt ilyen módszerekkel fogolyszöktetés.

5. A sorozatlövő fegyverekkel felszerelt fegyveres személyek, csoportok behatolása a börtönökbe, az ottani fegyverszobákban elhelyezett fegyverek és lőszeres további terrorbűncselekmények elkövetése céljából történő megszerzése.

Ilyen cselekmények bekövetkezésének valószínűsége azért nagy, mert a börtönökben megforduló bűnözők is információkhoz juthatnak a fegyverszobák hollijéről, az ott elhelyezett, a biztonsági felügyelők által használt fegyverekről.

A terrorbűncselekmények elleni fellépés rendszere, aktuális feladatai a magyar büntetés-végrehajtási intézetekben

1. A fellépés rendszere

- a) A börtönökben elkövethető terrorbűncselekmények elleni fellépés az állami fellépés egyik alrendszere.
- b) A börtönökben készülő, a börtönökben elkövetni tervezett terrorbűncselekményekről a magyar titkosszolgálatok, a magyar rendőrség felderítő tevé-

kenység során információkat szerez, és azokat haladéktalanul továbbítja a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának, amely intézkedik az érintett intézet vezetése felé a szükséges intézkedések megtételére.

- c) A magyar büntetés-végrehajtási szervezet megelőző-felderítő nyílt tevékenységet (biztonsági ellenőrzéseket, zárka-, gépjármű-, és csomag átvizsgálásokat, személyi motozásokat) hajt végre. Jogszabályi felhatalmazás alapján, rögzítés nélküli belehallgatással ellenőrzi a fogvatartottak telefonbeszélgetését, és levélbontással ellenőrzi a fogvatartottak levelezését.

Amennyiben az ellenőrzések során tervezett terrorbűncselekményekről szerzünk információkat, akaratelhatározás esetén megelőző-meggyőző beszélgetéseket folytatunk a fogvatartottakkal, majd őket más-más intézetekbe áthelyezzük. Előkészület, kísérlet esetén a fogvatartottakat elkülönítjük, szorosabb őrzési rendszer alá helyezzük, és büntetőeljárást kezdeményezünk.

- d) Tűzszedés esetén a büntetés-végrehajtás személyzete azonnal blokkolja az elkövetés helyszínét, megkezdi a tárgyalást az elkövetőkkel, és felkészül a „halaszthatatlan beavatkozásra”. Ez azt jelenti, hogy amikor a tűszejtők sérüléseket ejtenek a tűszokon vagy megölésüket megkezdik, a személyzet azonnal végrehajtja a halaszthatatlan beavatkozást; behatol az elkövetés helyszínére, testi kényszerrel, gumibottal, könnygáz- és hanggránáttal, elektromos sokkolóval, szolgálati kutyával vagy fegyverhasználatlalt elfogja, ártalmatlanná teszi a tűszejtőket és kiszabadítja a tűszokat.

- e) Amennyiben a személyzet által körülzárt elkövetési helyszínen nem válik szükségessé a halaszthatatlan beavatkozás, az elkövetőkkel való tárgyalás során törekszünk a „békés megoldásra”, a jog adta lehetőségeken belüli ígéretkeztetéssel.

- f) Amikor a fővárosi, megyei rendőr-főkapitány vagy a válsághelyzet kezelésére kijelölt rendőrségi terrorelhárító beavatkozó egység a börtönbe megérkezik, a válsághelyzet kezelésének vezetését átadjuk a rendőri vezetőnek, és a továbbiakban a börtön személyzete a rendőri vezető kérései szerint jár el. A rendőrség terrorelhárító beavatkozó egysége is feláll a „halaszthatatlan beavatkozásra”, és a tárgyalás ideje alatt felkészül a „tervezett beavatkozásra”. A tárgyalások kilátástalansága esetén a rendőri vezető döntése szerint végrehajtásra kerül a tervezett beavatkozás vagy a börtönön belül vagy a börtönön kívül.

- g) Bármennyire is erősítjük a magyar büntetés-végrehajtás civil jellegét (ennél fogva a fogvatartottak elhelyezési körletein, a munkáltatási, oktatási, szabadidős helyszíneken a felügyelők nem viselnek fegyvert), az intézetek külső fegyveres őrzését továbbra is fenntartjuk. A külső fegyveres biztonsági felügyelőink katonai – nagy távolságra és nagy ölőhatással rendelkező – fegyverzetét a MOOSBERG sörétes puskára, a MARLIN CAMP 9 mm-es puskára, a Parabellum pisztolyra, a magyar kiséppisztolyra cseréltük le. Ezek a fegyverek rövid távolságon belül nagy pontosságúak, és a börtönök környékén élő civil lakosság esetleges sérülésének lehetőségét jelentősen csökkentik.

2. A terrorizmus elleni fellépés aktuális feladatai a magyar börtönökben.

- a) Fel kell készíteni az állományt arra, hogy melyek a viselkedés legcélszerűbb formái, ha túsul ejtik őket.
- b) Fel kell készíteni a börtönök személyzetét arra, hogy legyenek képesek a biztonsági megelőző munka (a biztonsági ellenőrzések, a zárka-, ruházat-, csomagok átvizsgálása, a beléptetési szabályok betartása, a telefonellenőrzés, a levéllenőrzés) körütekintőbb végrehajtására.
- c) Alkalmassá kell tenni minden intézetben az állomány egy csoportját arra, hogy szakszerűen körülzárja a terrorbűncselekmény elkövetésének helyszínét, és végre tudja hajtani a „halaszthatatlan beavatkozást”.
Valamennyi intézetünkben akciócsoportot hoztunk létre. Tervezzük azt is, hogy egy országos hatáskörrel rendelkező kutató – beavatkozó részleget alakítunk ki. A részleg tiltott tárgyak után kutatna a börtönökben, és krízishelyzet esetén beavatkozó alegységként lépne fel.
- d) Minden intézetben tárgyaló személyeket kell kiképezni, túszejtés vagy közveszéllyel fenyegetés esetére.
- e) Alkalmasság kell tenni minden intézetben egyes személyeket arra, hogy a tűzoltás elsődleges feladatait ellássák.
- f) Az illetékes rendőri vezetőkkel, rendőrségi terrorelhárító beavatkozó alegységekkel közös helyszín-ismertetéseket, gyakorlatokat kell tartani a börtönökben a terrorbűncselekmények kezelését szimulálva.
- g) Folyamatosan kapcsolatot kell tartani a titkosszolgálati, rendőrségi felderítő szervekkel a terrorbűncselekményekre vonatkozó információk gyors átadása-átvétele érdekében.
- h) Folyamatosan figyelemmel kell kísérni a külföldi börtönszervezetek terrorizmus elleni fellépéseivel kapcsolatos tapasztalatokat.

Remélem, azon tapasztalatok megismeréséhez, hogy a terrorbűncselekmények mit jelenthetnek egy adott ország büntetés-végrehajtása számára, ezen előadásommal jómagam is hozzá tudtam járulni.

Hölgyeim és Uraim, köszönöm a figyelmüket.

Dr. István Bökönyi PhD*

Threat of terrorism with respect to Hungarian Prison Administration

(Lecture held at the European Prison Systems international conference in Kromeriz, Czech Republic, June 21-25, 2004 organised by the European Council, the Security Committee of the Czech Parliament and the Prison Administration of the Czech Republic)

Honourable Mr. President,
Ladies and Gentlemen,

Since the change of the political-economic system in 1990, the Republic of Hungary has been a **target territory**, while later, since the country's military involvement in the war in Iraq, a **target country** for international terrorism. Internal terrorism, also present in Hungary, has been driven by individual, personal reasons.

I.

In the first part of this lecture, I will describe the **legal approach** in Hungary, with respect to terrorism and the government's action regarding it and how terrorism is defined in Hungarian jurisprudence and, more particularly in the science of criminology. What makes this important is the fact that, while the anti-terrorist action in the dispensation of justice – including by members of the Hungarian prison administration – is based on the law, within the ambit of the law, legal practice is also affected by the science of criminology.

In Hungarian criminal law, there is no specific law on government action against terrorism; neither does the Hungarian Penal Code include a separate chapter or title on terrorist crime. However, the criminal acts of specific regulation include kidnapping, terrorist acts, the unlawful seizure of aircrafts, trains, vessels or road transport vehicles for mass transport or mass carriage, the causing of public danger, threatening with public danger in order to disturb the operation of an establishment of public interest, destruction, homicide, revolt, the forcible changing of the constitutional order, coercion, genocide, the apartheid, violence against persons under international protection, self-liberation, prisoner mutiny, the abuse of explosives and explosive material, the abuse of firearms or ammunition and involvement in a criminal organisation.

The consideration of the above crimes as terrorist crime in Hungary is based on the European Convention on the suppression of terrorism, done at Strasbourg, on January 27, 1977. Articles 1 and 2 of the European Convention laid down the crim-

* Maj. Gen., Director General of the Hungarian Prison Service

inal acts not to be regarded as political crime, crime related to political crime or crime motivated by politics.

The above law has defined the crimes and the phases of committing specific crimes relegated by the international (European) law under the scope of terrorism.

These crimes include the following:

1. The criminal acts under the Convention for the suppression of unlawful seizure of aircraft, done at The Hague on 16 December 1970.
2. The criminal acts under the Convention for the suppression of unlawful acts against the safety of civil aviation, done at Montreal on 23 September 1971.
3. Infamous crime involving the assault on the life, health or freedom of persons under international protection, including members of diplomatic corps.
4. Crime involving kidnapping, the taking of hostages or grave, unlawful confinement.
5. Crime involving the use of bombs, grenades, missiles, automatic firearms, mail or parcel bombs, if such use puts people in danger.
6. Attempts to commit any of the above crimes or aiding and abetting the persons committing or attempting to commit any such crime.

Under the law and Articles 2(1)-(3) of the international convention, the countries having signed, ratified, adopted or approved the convention may decide to add further crimes and the following phases of committing the above crimes to the definition of terrorism.

1. Infamous crime involving violence, directed against the life, health or freedom of persons.
2. Infamous crime committed through violence against objects, should it endanger a lot of people.
3. Attempts to commit any of the above crimes or aiding and abetting the persons committing or attempting to commit any such crime.

Under the legal definition, the above crimes thus constitute manifestations of terrorism, regardless of their motivation, grounds or purpose.

Criminology considers terrorism a type of crime, *i.e.* the entirety of terrorist crimes committed at a specific area and during a specific period, as well as of the organisations and groups established in order to commit terrorist acts, individuals having committed a terrorist act, the material damage caused by the above acts, organisations, groups and individuals and the parties afflicted by such terrorist acts.

Manifestations and threats of terrorism against Hungarian penal institutions

The following crimes, falling under the definition of terrorism, have been committed in Hungarian prisons since the change of the political-economic system in 1989-1990.

During the days of the change of regime, the new government and the new Parliament proclaimed amnesty for political prisoners and prisoners under close con-

STUDY

finement. Prisoners kept at Hungarian prisons had, however, expected the scope of amnesty to include a much wider group. Accordingly, several terrorist crimes were committed by prisoners.

- a. On July 24th 1989, a convict set himself on fire using nitro-diluent in his cell in the Vác prison. The fire starting up in the cell caused public danger. The fire was extinguished and the prisoner died of his injuries. The same day, at the same prison, two more prisoners committed suicide by drinking a chloride of lime solution. In their farewell letter, they specified their displeasure with the amnesty as the cause for their suicide. Later, a convict at the prison of Sopronkőhida also set fire to himself with nitro-diluent. The fire was put out, yet his life could not be saved despite quick medical intervention.
As prisoners were informed of these occurrences from the news on the radio, television and in newspapers, a national protest movement emerged. Thousands of prisoners refused their food and went on a hunger strike, refused to work, did not go out to work, held sitting strikes, produced and distributed handouts. They demanded that their representatives should be granted the opportunity to meet and talk to the minister of justice in the presence of the press and wrote and sent a petition to Parliament.
- b. The gravest crime of the national amnesty demand was committed at the prison of the city of Miskolc in 1990. 420 prisoners barricaded themselves in the cells, broke the windows and crushed the furniture. They demanded that they be given the opportunity to negotiate with the representative of the government on the issue of amnesty. They threatened to set fire to the prison should their request be refused. The police and the vigilance forces of the prison administration deployed water-engines and police water-cannons, using water in order to prevent the buildings from being burnt down or that the prisoners should escape from the prison by force. The government's delegate met the representatives of prisoners. The order was finally restored.
- c. Late night on January 23rd 1993, two prisoners held a superintendent hostage in the prison of Sopronkőhida. While he was working in his office, the two prisoners entered the superintendent's office claiming that they wished to put forward a petition. After they had entered, one of the prisoners held him down, saying they would kill him unless he conveys their claims on telephone to the commander of the guards. They demanded to be released from the prison, and that a vehicle filled up with fuel be parked outside the prison gate, with the engine running. They intended to take the hostage with them.
The commander of the guards and the commander of the prison, who had meanwhile arrived, began to negotiate with the prisoners. In consultation with the police, they left the car in front of the prison, apparently giving in to the demand. However, although the fuel meter indicated a full tank, the fuel level was low. After driving a few kilometres, the prisoners released their hostage, before being captured by a special police squad, in the car stopped due to the lack of fuel.

- d. On October 26th 1993, three prisoners took a warden hostage at the prison of Balassagyarmat. The prisoners in a cell told the warden that one of their cell-mates had become sick and required medical care. When the warden opened the cell door, the prisoners pulled him into the cell, held a knife at his throat and barricaded the cell door. The negotiation with the perpetrators was unsuccessful; in fact, the hostage-takers increased their threats. A special police squad then entered the cell by force, captured the hostage-takers in close combat, and freed the hostage unscathed.
- e. On June 5th 1994, three prisoners at the Baracska prison agreed to feign illness and ask for medical attention the following day. They planned to take the doctor and the nurse hostage once at the consulting-room, then request their release from the prison in return for sparing the life of the hostages. One of the prisoners, however, changed his mind and reported the preparation for the terrorist act. The other two prisoners also admitted to wanting to get out of the prison even at the cost of the life of the two hostages.
- f. On July 22nd 1994, four minors, held at the Tököl prison for juvenile delinquents, agreed to take the disciplinarian on duty hostage during the night. They planned to request their release from the prison in return for the life of the woman. Three other minors they had intended to involve in the hostage-taking as accessories reported the preparation for the terrorist act.
- g. On February 25th 1997, three men wearing ski masks, holding automatic weapons, penetrated the fence line at the Martonvásár section of the Baracska prison, assaulted and struck down a warden, handcuffed him and bound his legs. Using the captured warden as a hostage, they threatened to kill all other staff members with their weapons and, getting hold of the keys, they set a prisoner free. Locking up the guards in a cell, they left in a car.
- h. On October 16th 1998, feigning sickness and asking for medicine at night, two juvenile convicts at the Tököl town prison, opened their cells, and knocked down the warden with the dissembled leg of a wooden table. They dragged the unconscious warden into a cell and tied him up. Later they asked the warden, who had come round in the meantime, for the keys of the other cells, threatening to kill him. The staff supervisor noticed the absence of the warden and alarmed the prison staff. During the negotiation with the hostage-takers, the prisoners surrendered themselves.
- i. On November 27th 2003, a prisoner in preventive arrest in the prison of the town of Zalaegerszeg, pulling up from his stomach a plastic lighter he had swallowed and tied to his tooth with a plastic thread, set fire to the disciplinary cell he had been placed as he refused to accept the single cell assigned to him. He wanted to be accommodated at a collective cell, which was not possible due to the overcrowded state of the prison. Although the prison staff used fire-extinguishers and the fire-fighters, arriving at the site within a few minutes deployed a professional technical apparatus in order to open the cell and put out the fire, the

resulting fire and smoke in the cell and the prison building caused public danger, so the prison had to be vacated. The prisoner suffocated in the smoke, while several prisoners and staff members were hospitalised with smoke poisoning.

- j. On March 25th 2004, three minors held at the Eger prison agreed to set fire to the bed mattresses during the evening hours, and would request that the cell door be opened because of the fire. When the cell door was opened, they would take two wardens – a man and a woman – using prefabricated cutting devices of razorblades fastened to a plastic handle. They would cut the throat of one of them in order that their demands should be taken seriously. They intended to ask for cash, a vehicle and their release from prison, taking their other hostage with them.

Whereas the prisoners set the mattresses on fire, the cell was opened by several wardens of substantial physical strength, skilled in the martial arts, who shortly disarmed the prisoners using physical force, took away their cutting instruments and quenched the fire. The prisoners gave a detailed confession.

Each of these acts (10 criminal terrorist acts during 15 years) constituted a preparatory, attempt or completed phase of crime, which are punished by the Hungarian law. A criminal procedure was initiated against the perpetrators and the courts imposed confinement in their cases. However, apart from the those listed in my lecture, the estimated number of cases involving prisoners ‘planning’ the preparations of terrorist crime without reaching an agreement, based on the information from the secret services performing intelligence operations in Hungarian prisons and the inside information from prison staff, is in the range of one hundred. In these cases, preparatory action has been prevented by talks with disciplinarians, removal to other prisons, increased monitoring, a higher number of cell and bodily searches.

The lesson from the above cases, with regard to the increasing international terrorist activity, is that the following criminal terrorist acts primarily threaten the Hungarian penal institutions.

1. **Prisoners’ mutiny involving the taking of hostages and the causing of public danger.**

In our experience, the elections at the end of each four-year government cycle have strengthened the want of amnesty among prisoners, in particular if there is a change between government representing different political orientations.

The hostage-taking and the causing of public danger may also be driven by personal motivations.

2. **Self-liberation from inside, with hostage-taking, threatening with and causing public danger.**

The perpetration of these acts is very often driven by personal reasons and motivations.

3. **Self-liberation from outside, through attacks by persons or groups penetrating the prison carrying automatic weapons.**

The probability of such acts is on the increase, due to the fact that a relatively high number of foreign prisoners and several persons confined because of the perpetration of terrorist acts are being kept at the Hungarian prisons. The probability of such acts is further increased by the fact that the Hungarian prison administration

is increasingly losing its military nature and taking on a civilian character. That also means that fewer staff members now carry firearms suitable to engage in battle with the intruders.

4. Self-liberation through dragging away by helicopter or by blasting the wall.

So far, there has been no such act in Hungary, yet several prisoners have broken out of prison using such methods in other countries.

5. Persons or groups armed with automatic weapons penetrating into the prison, and seizing the weapons and ammunition stored at the prison gun-room in order to commit further terrorist crime.

There is high probability of the occurrence of such acts, as the criminals staying at prisons will obtain information on the location of gun-rooms and the weapons kept there for the use of security wardens.

The system and the relevant objectives of action against terrorist crime in Hungarian penal institutions

1. The system of action

- a) Action against terrorist crime committed at prisons is one of the subsystems of government action.
- b) Through its intelligence activity, the Hungarian secret services and the police collect information on terrorist crime being prepared or planned in Hungarian prisons and forwards such information immediately to the National Headquarters of Prison Service, which instructs the management of the institution affected to take the required action.
- c) The Hungarian prison administration performs open prevention/intelligence operations (security checks, cell, vehicle and parcel search, bodily search). Based on its mandate granted by the law, it monitors the telephone conver-

sations through listening without recording and monitors the prisoners' correspondence through the opening of letters.

In case information is collected on terrorist crime during such investigations and the prisoners have resolved to act, persuasive/preventive discussions are held, then they are removed to different institutions. In the event of preparations or attempts, the prisoners are separated, put under stricter guarding and a criminal procedure is taken against them.

- d) If hostages have been taken, the prison staff immediately blocks the location, engages in negotiations with the perpetrators and prepares for 'immediate intervention'. That means that when hostage-takers inflict wounds on the hostages or begin killing them, the staff will immediately start intervention by entering the scene and capturing and disarming the hostage-takers and liberating the hostages using physical force, baton, tear-gas and sound-grenade, electric shock-inflictor device, service dog or firearms.
- e) If no immediate action is required at the scene blockaded by the staff, 'peaceful solution' is attempted at during the negotiation with the perpetrators, giving promises within the possibilities granted by the law.
- f) After the arrival at the prison of the Budapest or county police superintendent or the anti-terrorist intervention unit appointed to handle the crisis situation, the supervision of the management of the situation is passed over to the police chief, the prison staff acting according to his requests from that point on. The anti-terrorist police intervention unit also aligns for 'immediate action', and prepares for the 'planned action' during the negotiation. Should the negotiations appear hopeless, the planned action is performed in or outside the prison, as instructed by the police chief.
- g) Regardless of the increasingly civilian character of the Hungarian prison system, including that wardens do not carry weapons at the living quarters of prisoners and the work, education and leisure locations, the external armed guarding of the institutions will be maintained. The weapons - of high operating and killing range - carried by our armed external security wardens, have been replaced by MOOSBERG pellet-shot rifles, MARLIN CAMP 9-mm rifles, Parabellum guns and small Hungarian submachine-guns. These are high-precision weapons at a short range, and substantially reduce the risk of injuries to the civilian population living in the proximity of prisons.

2. Relevant objectives of anti-terrorist action at Hungarian prisons.

- a) The staff needs to be prepared for the most practical behaviour for hostages.
- b) Prison staff needs to be prepared for the more watchful performance of preventive security tasks (security checks, the searching of cells, clothes and parcels, the observation of entry rules, telephone and letter monitoring).
- c) A group of the staff at each institution should be prepared for the professional blockading of the location of the terrorist crime and the performance of 'immediate action'.

An action team was established in our institutes. We also plan to establish a research-intervening section bearing national authority. The section would search for forbidden objects in prisons and in case of a crisis it would act as an intervening subunit.

- d) Negotiators should be trained at each institution for the event of hostage-taking or threatening with public danger.
- e) Staff members should be trained to be able to perform elementary fire-fighting tasks.
- f) Joint site reviews and exercises should be organised at the prisons with the competent police chiefs and anti-terrorist intervention units, simulating the addressing of terrorist crime.
- g) A continuous contact should be maintained with secret service and police intelligence organisations with a view to the quick exchange of information relating to terrorist crime.
- h) Finally, the experiences concerning the anti-terrorist action by foreign prison organisations should be continuously watched.

I hope that my lecture has been useful in terms of providing information concerning these experiences.

Ladies and gentlemen, thank you for your attention.

Dr. Estók József

A progresszív végrehajtás elvi és gyakorlati kérdései – sátoraljaújhelyi tapasztalatok*

Az 1970-es évek végére a nyugat-európai országokban egyre nagyobb teret kapott az a felfogás, amely azt vallotta, hogy:

- a bebörtönzéssel szükségszerűen együtt jár a személyiség különböző mértékű és formájú károsodása, különféle torzulások, devianciák kialakulása, amely összeegyeztethetetlen az egyéni, az emberi jogokkal, s ezekkel szemben fel kell lépni.
- ha a társadalom és tagjainak védelme érdekében elkerülhetetlenül szükséges és indokolt a bűnelkövetők hosszabb, rövidebb idejű elzárása, akkor ez úgy történhet meg, hogy a fogvatartott személy emberi méltóságának tiszteletben tartásáról egy pillanatra sem mondunk le.

A fenti két nézet volt a mozgatórugója az Európai Közösség tagjainál a börtönszabályok összeállítása során olyan ajánlások kimunkálásának, amelyek – a kívánt cél elérése érdekében – alkalmasak és hivatottak voltak a modern börtönügyi alapelvekkel együtt a jogalkotási és jogalkalmazási gyakorlatot a fenti felfogás szerint befolyásolni.

A Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönben elhelyezésre kerülő fogvatartottak jogai a vonatkozó rendelkezéseknek megfelelően biztosítottak, ma már senkinek nem feltűnő, hogy az intézetben a végrehajtási fokozatokon – fegyház és börtön fokozat – belül lényeges különbségek fedezhetők fel az adott fokozatra vonatkozó rezsimszabályokban. Ezek lényege tömören az, hogy – a jogszabályokkal összhangban – meghatározható az egyes, nemkívánatos viselkedésformákat képviselő fogvatartottak részére a jogszabály adta lehetőségek kapcsán a „törvényi minimum” alkalmazása, míg a kiemelkedően jól teljesítő fogvatartottak részére – ahol azt a jogszabály megengedi – a felső határ is túl léphető.

Ez utóbbi lehetőség elérése érdekében elsősorban a fogvatartottaknak kell tenni, alapvetően rajtuk múlik, tesznek-e az átlagosnál többet ezért vagy sem. Ebben a folyamatban a személyzet szerepe a korrekt értékelés, a jogok mindenkor, illetve az elérhető lehetőségek érdem szerinti biztosítása, a kötelességek betartása, illetve betartatása.

Tömören ennyiben összegezhető a későbbiekben részletesen ismertetésre kerülő progresszív végrehajtási rendszer és klasszifikációs munka, amelyet az intézetben közel öt éve – megítélésem szerint – sikeresen és eredményesen működtetünk.

A rendszer kialakítását, működtetését – amellet, hogy ez komoly szakmai kihívás is – az Európai Börtönszabályok ajánlásaiban megfogalmazottak is motiválták a minél

* A Magyar Börtönügyi Társaság 2004. április 2-ai ülésén elhangzott előadás rövidített változata.

szélesebb fogvatartotti kategóriák, csoportok kialakításának szorgalmazásával, a hatékonyabb kezelés és a sikeresebb reszocializáció elérése érdekében.

A jelzett ajánlások közül a legfontosabbakat szeretném kiemelni:

– az ajánlás 13. pontja alapján:

„Amennyiben lehetséges, elkülönített intézményeket, vagy egy intézményen belül különböző szekciókat kell létrehozni a különböző eljárási módzatok alkalmazása, vagy az elítéltek kategóriáinak ellátása céljából.”

– a 67. pont 3. bekezdése alapján:

„Törekedni kell az elítéltek nyitott intézetekben való elhelyezésére, vagy széleskörű lehetőséget kell biztosítani számukra a külvilággal való kapcsolatteremtésre.”

– illetve a 69. pont 2. bekezdése alapján:

„Törekedni kell olyan módszerek kidolgozására, amelyek azt a célt szolgálják, hogy az elítélt maga is vegyen részt, működjön közre kezelésében.”

A fenti ajánlásokat és a nyugat-európai államok közössége által elfogadott alapelveket a magyar büntetés-végrehajtás igyekezett adaptálni és – a 90-es évek elején megindult jogharmonizációs munka során – saját fejlődésének iránymutatójaként kezelni. Dr. Lőrincz József a következőképpen ír erről a „Büntetőpolitika és büntetés-végrehajtás a rendszerváltozáson innen és túl” című dolgozatában [BSZ 2003. 1. szám – a szerk.]: „...a büntetés-végrehajtás is rendelkezik olyan, minőségi mutatókkal, szakmai értékekkel, normákkal, alapelvekkel, amelyeket több évtizedes fejlődése során maga, valamint olyanokkal, amelyeket e szakterület egyetemes európai fejlődése alakított ki. Ilyen a korábbi évtizedekben is érvényesülő elvek voltak a büntetés-végrehajtásának törvényessége, humanitása, az elítéltek társadalmi beilleszkedésének elősegítésére irányuló célszerűsége, a végrehajtás differenciáltsága (az elítéltek klasszifikációja és az individuális kezelése mentén). A rendszerváltozás időszakában pedig a honi szakma olyan európai vezérelvekhez igazodott, mint a normalizálás, a nyitottság, illetve a felelősség elve.”

E három – szakmánkon belül mindenki számára ismert vagy ismerős – elv a téma szempontjából rendkívül fontos, hisz segíti, sarkallja a progresszív rendszer kialakítását, működtetését. Lényegüket röviden és tömören a következőkben lehet összegezni:

Normalizáció elve:

A börtönbeli életviszonyokat, amennyire lehet, közelíteni kell a szabad életkörülményeihez, ezzel is ellensúlyozva a börtön káros hatását. Ez az elv átfogja, illetve érinti az elítélt jogi helyzetét, a börtönön belüli életmódot, valamint a fogvatartás anyagi és egyéb feltételeit.

Nyitottság elve:

Az elítélt elszigetelése – fizikai értelemben – csak oly mértékű legyen a társadalomtól, amilyen mértékben azt veszélyessége megköveteli. Más vonatkozásban a börtönnek nyitottnak kell lenni a külvilág felé, a lehető legjobban szélesíteni kell a fogvatartott kapcsolatát a külvilággal. Ebbe a munkába be kell vonni a közvéleményt, és – ha lehetséges – külső erőforrásokat is igénybe kell venni.

A felelősség elve:

Az elítéltek felelősségérzetének, önbecsülésének, az önállóságra késztetésnek a fejlesztését jelenti. A végrehajtás nem avatkozhat be korlátlanul az elítélt életébe, de az elítéltnak, mint a végrehajtási folyamat alanyának meg kell minden segítséget adni a társadalmilag elfogadott életvezetés kialakításához. Ennek az elvnek a megvalósulása akkor a leghatékonyabb, ha a büntetés-végrehajtás a fogvatartottal együttműködve tervezi meg, alakítja ki annak szabadságvesztés alatti életét – a megfelelő egyéniesítés és differenciálás mellett.

Ezek után bizonyára érthető, hogy a fenti elvek figyelembevétele miért nem mellőzhető a progresszív végrehajtási rend működtetése szempontjából.

A **progresszív rendszer** működtetésének elsődleges céljai, megítélésem szerint a következők:

- a fogvatartottak bevonása saját szabadságvesztésük végrehajtásába úgy, hogy az intézetben belüli életük és tevékenységük az önkéntes jogkövetésen alapuljon, a legmesszebbmenőig számítva az elítéltek önállóságára, felelősségérzetére,
- a kényszer elemek mellőzésével olyan viszony kialakítása a személyzet és a fogvatartottak között, amelynek keretében a fogvatartott együttműködik a saját szabadságvesztésének végrehajtásában, nemcsak a büntetés-végrehajtás személyzetével, hanem a büntetés-végrehajtási munkát segítő civil és karitatív szervezetekkel is,
- a szabadságvesztésből minél hosszabb időt olyan körülmények között töltsön a fogvatartott, amely leginkább hasonlít a civil élet viszonyaihoz.

A progresszív végrehajtási rendszer akkor működik jól, illetve akkor tölti be megfelelően a funkcióját, ha a fogvatartottakat részéről megvan az együttműködési szándék. Ennek kialakítását, erősítését a különböző jogszabályokból adta lehetőségekkel motiválni is tudjuk.

A progresszív rendszerből fakadó differenciálás lehetőségeit tovább szélesíti a módosított Bv. Kódex által bevezetett enyhébb végrehajtási szabályok alá helyezés lehetősége is. Az 1993. évi XXXII. tv. (Bv. Kódex) az EVSZ bevezetése mellett számos új jogintézmény bevezetésével szélesítette a büntetés-végrehajtás lehetőségeit, amelyek igen komoly motivációs eszközként alkalmazhatók az együttműködési készség megteremtése, javítása terén. Ezeken túl a Btk-ból adódó lehetőségekkel és kötelezettségekkel is számolhatunk.

Melyek tehát a differenciálási lehetőségek?

A Btk-ból adódóan:

- eggyel enyhébb vagy súlyosabb fokozatba helyezésre történő előterjesztés lehetősége a bv. bírónak (a magatartástól, viselkedéstől függ);
- a feltételes szabadságra bocsátásra történő előterjesztés lehetősége a bv. bírónak (pozitív vagy negatív javaslattal, ami szintén magatartás, viselkedés, illetve egyéni teljesítmény, teljesítés függvénye).

A Bv. Kódexből adódóan:

- rövid tartamú eltávozás,
- a kimaradás különböző formái (egyéni, csoportos),

- az EVSZ alá helyezett rendszeres és kivételes eltávozás,
- a súlyos beteg hozzátartozó kíséret nélküli meglátogatása,
- intézetben kívüli látogató fogadás lehetősége,
- az intézetben kívüli munkavégzés lehetőségének szélesebb körű alkalmazása.

Úgy vélem, a szabadságvesztés végrehajtásának rendje és a progresszív végrehajtási rend közötti kapcsolatra is fontos kitémünk:

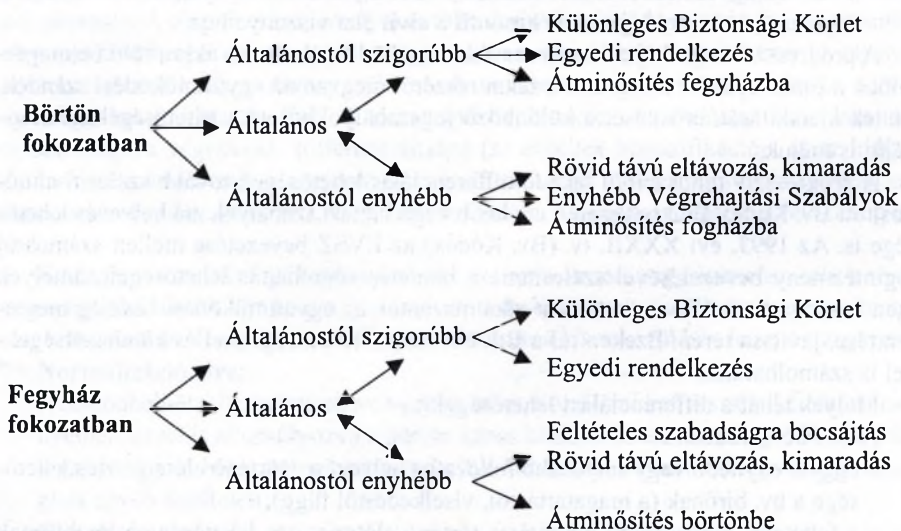
A fokozatok közötti átjárhatóságra a Btk., illetve a Bv. Kódex – bizonyos jogszabályi feltételek fennállása esetén – lehetőséget adnak az eggyel enyhébb vagy súlyosabb fokozatba helyezéstől egészen az EVSZ alkalmazásáig.

Az egyes fokozatokon belüli progresszivitásnak elsősorban a minden fokozatban – ha még eltérő mértékben – érvényes rezsimszabályok differenciált alkalmazásával próbálunk a fogvatartottak részére perspektívát felvázolni, felkínálni, amit mindenkinek van lehetősége elérni, teljesíteni. Fontos azonban kihangsúlyozni, hogy az egyéniesítés (individualizáció) elvének érvényesítése nem mellőzhető. (Ugyanis – az egyén számára – a cél csak akkor teljesíthető, ha annak van értelme.)

A progresszív végrehajtási rendszer működtetésének sematikus ábrázolását alább közöljük. (A rendszer gyakorlati megvalósítását a 2. sz. táblázat tartalmazza.)

1. sz. ábra

Progresszív végrehajtás rendje (két fokozatban)

Mielőtt áttekintenénk a progresszív végrehajtási rendszer intézetben belüli működését, néhány jellemző adatra, sajátosságra hívnám fel a figyelmet:

- az intézetben meglehetősen magas a súlyos bűncselekményt elkövető, a hosszú büntetési idővel rendelkezők aránya, ami a progresszív rendszer működtetése szempontjából külön kihívást jelent számunkra,

- a fogvatartottak többsége fegyház fokozatba tartozik,
- a büntetési időt figyelembe véve a fogvatartottaknak több mint 50%-a 5-10 év, illetve azt meghaladó büntetési időt tölt,
- a fokozat, az elkövetett bűncselekmény és a kiszabott büntetés miatt 30%-uk szigorúbb biztonsági csoportba van sorolva.

1. sz. táblázat

A fogvatartottak fokozatonkénti megoszlása

	2000.	2001.	2002.	2003.
fegyház	191	213	204	206
börtön	127	146	158	136
fogház	4	1	3	4
előzetes, nem jogerős	23	10	23	19
átlaglétszám	338	381	383	372

Ezek a tények nem hagyhatók figyelmen kívül a progresszív rendszer működtetése szempontjából.

A hosszú büntetési idővel rendelkező személyekkel való foglalkozás komoly kihívás a büntetés-végrehajtás számára, mind biztonsági, mind nevelési-kezelési szempontból. Többségük komoly

börtönrutinnal rendelkezik. Számukra a legnagyobb problémát a szabadulásig még hátra lévő idő okozza.

A zártabb, kötöttebb belső életkörülmények miatt az előbb jelzett kategóriáknál még inkább indokolt a progresszivitásban rejlő lehetőségek kihasználása, kiaknázása, amelynek eredményei – tapasztalatunk szerint – az alábbiakban összegezhetők:

- a progresszív végrehajtás együttműködésre ösztönöz és ez előnyös még akkor is, ha nem belső meggyőződésből, egyszerűen csak alkalmazkodásból, konformizmusból fakad,
- rendszeres programok keretében – amelyeket a fogvatartott is akar – le tudjuk kötni őket, ez megtöri az egyhangúságot, aktivitásra ösztönöz, amellet, hogy magában hordozza a sikerélmény lehetőségét, fejleszti a fogvatartottak felelősségérzetét, önbecsülését, önállóságát,
- az elfoglaltság egyben időtöltés, tehát pozitív hatással van az idő múlására is,
- a programok – amelyekbe bevonjuk a civil és a karitatív szervezeteket – sokszínűségével és változatosságával tovább csökkenhet a távolság a börtön és a szabad élet viszonyai között,
- a nyitottabb életér szélesítése javíthatja, illetve segítheti a szabadulás utáni visszailleszkedést,
- a fogvatartás folyamatában az őrzés helyett egyre inkább a felügyelet, ellenőrzés dominálhat, lehetőség nyílik az enyhébb biztonsági csoportba sorolásra, ami jelentősen csökkentheti az elítélt kiszolgáltatott helyzetét,
- lehetőség nyílik – a jutalmazás és a különböző jogintézmények alkalmazásával – az intézet esetenkénti elhagyására.

A progresszív rendszer működtetése új helyzet elé állítja a fogvatartottakat, de a személyzetet is. Dr. Lőrincz József gondolatait követve, azzal egyetértve az alábbiakban

összegezhető ez a törekvés: „a végrehajtási folyamat alanyává, közreműködőjévé avatja az elítéltet, a börtön szerepe pedig a társadalmilag elfogadható életvezetés kialakításához való segítségnyújtás... az együttműködő – szolgáltató börtönig vezető szakmai út... nem könnyen átjárható. Egy új típusú bánásmód-kultúrát, elsősorban a börtönszemélyzet részéről jelentős szemléletváltozást követel meg.”

Ez véleményem szerint azt jelenti, hogy ebben a sajátos jogviszonyban nem alá-főlérendeltségi, hanem mellérendeltségi viszonyról van szó, ami újabb konfliktusokat indukál, indukálhat. Ugyanakkor tény és a rendszer eredményes működtetése miatt tényként kezelendő, hogy együttműködő fogvatartott nélkül nincs jól működő progresszív végrehajtási rendszer, de ez a végrehajtási folyamat a másik résztvevőivel kapcsolatban is igaz: együttműködésre képes és alkalmas személyzet nélkül sem működtethető a rendszer.

A személyzettel meg kell értetni, meg kell próbálni elfogadtatni – ami persze nem könnyű feladat, hisz sokan közülük ezt a változást (ami egyben jelentős szemléletváltozás is) saját jogaik, presztízsük, hatalmuk, tekintélyük csökkenéseként élhetik meg –, hogy a rendszer sikeres és eredményes működtetése az ő érdekük is, hiszen ezen keresztül az ő helyzetük, munkájuk is könnyebbé válik, csökken a konfliktushelyzetek száma, a pszichés teher.

A végrehajtási rendszer pozitív változásokra ösztönző szerepének a külsőségekben is meg kell nyilvánulnia. Legyenek azok tárgyi, elhelyezési vagy akár foglalkoztatási körülmények.

Ha megengedek, példaként az intézetben kialakított látogatófogadás céljait szolgáló blokkon keresztül szeretném ezt érzékeltetni. Itt az általánostól enyhébb rezsimszabályok alá tartozók családi jellegű, míg az általános rezsimszabályok alá tartozók elválasztás melletti, illetve az általánostól szigorúbb rezsimszabályok alá tartozók egyszemélyes telefonos biztonsági beszélőfülkében fogadhatják a látogatóikat. A családi jellegű látogatóhelyiség a be, illetve a kijárat mellett került kialakításra – ezzel szimbolizálva és a fogvatartottnak elmondva, hogy innen az „út” az intézeten kívüli látogatófogadás irányába is vezethet.

Az előzőekhez hasonló módon lehetne plasztikusan érzékeltetni a körülmények, feltételek sokaságát az elhelyezés, az oktatás és a szabadidős tevékenységek területén is.

A progresszív rezsimszabályokat eredményesen olyan intézetben lehet vagy érdemes alkalmazni, ahol a fogvatartottak elmondhatják, hogy a jogszabály által támasztott előírásoknak megfelelően egészséges, higiénikus zárkákban kerülnek elhelyezésre, ételmezésük, egészségügyi és anyagi ellátásuk folyamatos és jó színvonalú, ha a felügyelet részéről is meg van az együttműködési képesség, következetesen betartják, és nem csak betartják a szabályokat.

A fentieken túl elengedhetetlen, hogy a munkavégzéshez, munkavédelemhez szükséges feltételek úgy a költségvetési, mint a kft. munkaterületein maradéktalanul a rendelkezésre álljanak. A minél szélesebb körű munkavégzés mellett az intézeten kívüli foglalkoztatás se legyen a fogvatartottak számára elérhetetlen, a munkát végzők jövedelmezése havi, értékelése (jutalmazása) pedig negyedévi rendszerességgel történjen

meg. Az elvégzett munka után járó szabadságot minden esetben kapják meg, ha nincs jogszabályi akadálya, annak egy részét intézetben kívül töltsék le valamilyen eltávozási forma keretében. A szabadidejüket hasznosan, érdeklődési körüknek megfelelően, értelmesen tölthessék el. Szükséges, hogy a személyzet a fogvatartottak kapcsolattartását kiemelt feladatként kezelje, persze a szükséges és indokolt kontroll mellett.

Az intézetben jól szervezett oktatási rendszernek kell működni, ahol minden önként jelentkező fogvatartott részt vehet szervezett képzésben (szakirányú, általános- és középiskolai oktatás), kulturális- és sportprogramokon, vallási rendezvényeken. Bármilyen furcsa, de ide sorolnám még a fogvatartottak részére érkezett iratok kézbesítését, kérelmeik, panaszai gyors továbbítását, vagy az azokban történő korrekt – jogszabályokon alapuló – döntést, ügyintézt, mert ez is segíti a személyzet és a fogvatartottak között egyébként meglévő bizalmatlanság oldását, erősíti a szavahihetőség, törődés és gondoskodás érzetét, amely az együttműködési készség kialakításához szükséges.

A személyzethez köthető bizalom megnyilvánulásaként a fogvatartott bármikor és közvetlenül fordulhasson a bv. felügyeleti ügyészhez, az intézetparancsnokhoz, az osztályvezetőkhöz, a pszichológushoz, a lelkészhez, a pártfogókhoz és elsősorban a nevelőkhöz.

Amennyiben a bűncselekményéből, illetve a büntetése végrehajtása során elkövetett cselekményekből rendelkezésre álló adatok nem zárják ki, adott a lehetőség a fogvatartott részére, hogy a végrehajtási fokozatának megfelelő legkedvezőbb elhelyezést és jutalmazási lehetőségeket, továbbá a jogszabályi kereteken belül elérhető legnagyobb kedvezményeket is megkaphassa. Ez esetben – bár fokozatváltásra nem kerül sor – előfordulhat, hogy a jó magaviseletű fegyház fokozatú elítélt az általánostól enyhébb rezsimszabályok között a sportolás, a kapcsolattartás lehetőségeiben többet ér el, mint az általánostól szigorúbb rezsimszabályokban lévő, a büntetés-végrehajtás szabályaival, a bv. intézet rendjével szembeszegülő börtön fokozatú elítélt.

A progresszív rendszer intézetben belüli működésének részletesebb megismertetése nem nélkülözheti itt és most annak a ténynek deklarálását, miszerint a különböző rezsimszabályok alá tartozó fogvatartotti kör részére a jogszabályban meghatározott kedvezmények, illetve jogosultságok közül a törvényi minimumot maradéktalanul biztosítani kell, de annál többet is lehet.

Felmerülhet a kérdés: Miért kell választás elé állítani a fogvatartottat? Az önállósága jobban fejleszthető, ha van választási alternatíva, ha döntési esélyt kap. Ezen túl a személyzet is döntési helyzetbe kerül, és a pozitív irányban változó magaviseletű fogvatartott lehetőségeit – jogszabályi keretek között – kiterjesztheti.

Egyébiránt az előzőktől függetlenül eddig is volt, illetve van az általánosnál súlyosabb és enyhébb rezsím kialakítására jogszabályi lehetőség. Például a progresszív rezsimszabályok „általános rezsímjénél” mindenképpen szigorúbb rezsím a Különleges Biztonságú Körletrész, illetve minden intézet tart fenn egyszemélyes zárkákat a végképp szembeszegülő fogvatartottak elkülönített elhelyezésére.

A progresszív rezsimszabályok „enyhébb rezsímjétől” szintén vannak még enyhébb rezsímek, pl. az átmeneti csoport vagy a börtön és fogház fokozatban az EVSZ alá he-

lyezettek esetében. Ezeknek azonban van egy közös jellemzőjük, nevezetesen az, hogy, valamilyen jogszabályi vagy egyéb korlát miatt nem mindenki számára elérhetőek. Példák az egyéb enyhébb rezsimek feltételeire:

- Átmeneti csoport: ha fegyház vagy börtön fokozatban legalább 5 évet letöltött a szabadságvesztésből;
legfeljebb 2 évvel a szabadulás előtt.
- EVSZ: ha a szabadságvesztésből a feltételes szabadságra bocsátásig; esedékes időtartam felét letöltötte;
ha nem bocsátható feltételes szabadságra;
ha börtön vagy fogház fokozatban 6, illetve 3 hónapot letöltött;
ha az intézet előterjeszti;
ha nincs újabb büntetőeljárás folyamatban stb.

A fenti példákból is látható: sok feltételnek kell meglennie, túl sok a „ha” a jogszabályi előírások miatt – amelyek természetesen komoly koncepciókon alapulnak, és létjogosultságuk nem vitatható. Jelenleg azonban az a helyzet, hogy a fogvatartottaknak kb. 5%-a esetében vizsgálható az EVSZ hatálya alá helyezés lehetősége. A többi esetben jogszabály kizárja ennek lehetőségét.

A fentiekkel ellentétben a progresszív rezsim általános rezsimjéből az enyhébb rezsimjébe kerülésnek nincsenek jogszabályi korlátai és egyéb beiktatott akadályai, kizárólag a fogvatartott magatartásától, viselkedésétől, együttműködési készségétől és aktivitásától függ, hogy milyen „csoportba” lesz sorolva és mennyi ideig. Az „enyhítés” vagy a „szigorítás” lehetősége mindenkinél érvényesíthető az előző viselkedési és magatartási formák értékelése alapján. Éppen ezért mi arra építünk, hogy a fogvatartottak mindenképpen átgondolják: melyik utat választják, mi a jó vagy jobb nekik a börtönkörülmények között.

A Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönben a fogvatartottak 2000-től egy bv. fokozaton belül két rezsimben kaptak lehetőséget, ezen belül egy általános és egy enyhébb rezsimben. Amennyiben a körlet több objektumból áll, illetve az objektum jól szektorálható, akkor három rezsim kialakításának is van értelme. Jelenleg a három rezsim működtetésének tapasztalatait teszteljük.

A fogvatartottak az intézetbe történő befogadásukat követően rövid időn belül tájékoztatást kapnak a felkészítést végző nevelőtől ezekről a lehetőségekről. A felkészítő részlegből kikerülve a nevelőjük szintén tájékoztatja őket, felhívja a figyelmüket a Házirendben is megfogalmazott és elérhető lehetőségeikre, s közösen próbálnak programot, célokat keresni.

A fogvatartott befogadása utáni elhelyezéséről, ezzel együtt az adott rezsimbe kerüléséről a Befogadási és Foglalkoztatási Bizottság dönt, figyelemmel a biztonsági csoportba sorolásra, a fogvatartott személyiségére, fegyelmi-jutalmazási helyzetére, a szabadulásáig hátralévő időre és a nevelési anyagába tett bejegyzésekre, illetve ebben további segítséget ad a közel 90 kérdésből álló kérdőív, amit a személyiség megismeréséhez, feltérképezéséhez használunk.

A felkészítő részleg az általános rezsimszabályok szerint működik. Az újonnan befogadott fogvatartottak 30 vagy 60 napot töltenek a részlegben. Befogadásuk után egyé-

ni nevelői foglalkozásra kerül sor, amely során a nevelő feltárja a fogvatartott korábbi életkörülményeit, kitér bűncselekménye elkövetésére, annak okára, céljára, körülményére, feltérképezi szociális helyzetét, családi, társadalmi kapcsolatait, iskolai, szakmai végzettségét, foglalkozását, munkaképességét, érdeklődési körét, szokásait, a szabadságvesztés utáni elképzeléseit.

A fent vázolt nevelői tevékenység, a fogvatartott véleményének ismerete teszi lehetővé az egyes rezsimek közötti átjárhatóság kihasználását. Fontos már az első befogadó egyéni foglalkozás megtartásánál erre az átjárhatóságra felhívni a fogvatartottak figyelmét.

A fogvatartott beleegyezésével elvégzett pedagógiai-pszichológiai vizsgálat célja szintén az, hogy feltárja a fogvatartott személyiségének összetevőit, feltérképezze szándékait, együttműködési készségét, szabadulás utáni céljait. A felkészítő részlegben történik az egészségügyi és munka-alkalmassági vizsgálat is.

A csoportban eltöltött idő után a nevelő javaslatot készít a fogvatartott későbbi elhelyezésére, magatartása alapján az alkalmazandó rezsimszabályokra. A fogvatartott ezek értékelése alapján kerülhet az adott fokozaton belül enyhébb vagy szigorúbb rezsimbe.

Az általános rezsimben a fogvatartottak az általános elfogadott mennyiségben, időtartamban élhetnek a sportolás, a kapcsolattartás lehetőségével. Ha a jogszabály a kapcsolattartási lehetőségnél minimumot, vagy konkrét mértéket határoz meg, attól érdemes egy kissé pozitív irányban eltérni. Mint azt már említettem, elvünk az volt, hogy a törvényi minimumnál több lehetőséget kapjon a fogvatartott még az általános rezsimben is. (Pl.: látogatás a minimális 30 perccel szemben 1 óra.)

Amennyiben a fogvatartott kiérdeklődik, kapjon lehetőséget az enyhített rezsimszabályokra, amelynek lehetőségei jobban közelítenek a törvényben meghatározott felső határhoz, s elérhetik azt. Ha nincs jogszabályi felső határ, akkor elérhetik az intézet lehetőségeihez mérten a legkedvezőbb lehetőséget (pl.: látogatás 1,5 óra, telefonálás 2x6 perc).

Az egyes rezsimekben a nevelő sok területről, személytől összegyűjtött információ birtokában rendszeres véleményalkotás mellett kíséri figyelemmel a fogvatartott magatartását, személyiségének esetleges változásait, kapcsolattartásának alakulását, a képzésben vagy a programokban való részvételét – az értékelhető változás esetén javaslatot készít, és a fogvatartási ügyek osztályvezetője vagy a parancsnokhelyettes dönt a rezsimváltásról.

Azon fogvatartottak esetében, akik berendezkedtek ítéleti idejük letöltésére, abban aktívan közreműködnek, magatartásuk, biztonsági csoportba sorolásuk ezt lehetővé teszi, a nevelők rendszeresen élnek a rezsimváltásra vonatkozó javaslattal a fogvatartási ügyek osztályvezetője felé.

Ha a fogvatartott nem igazolja azt, hogy képes élni az enyhébb rezsimszabályok adta lehetőségekkel, azokkal visszaél vagy fegyelemsértést, illetve bűncselekményt követ el, visszakerülhet az általános rezsimszabályok közé, vagy az attól szigorúbbba, ami semmiképpen nem tekinthető büntetésnek. Egészen egyszerűen: nem igazolta az elvárásokat, nem érdemli meg, hogy kedvezőbb lehetőségek között maradjon. A közvetlenül szigorúbb rezsimszabályok alá helyezés szintén nem szankció, hanem a fogvatartott helyzetéből adódó objektív tényeken alapuló döntés. Természetesen a tények ismertetését, a döntést a fogvatartott tudomására kell hozni.

A jutalmazás, illetve a kapcsolattartásban rejlő lehetőségek

A fogvatartott példamutató magatartásáért, a munkában elért eredményéért, a tanulásban tanúsított szorgalmáért, sport vagy kulturális rendezvényen elért eredményéért, az elítéltek nevelésében való eredményes közreműködéséért, az élet vagy jelentős anyagi érték megmentéséért, továbbá súlyos veszély elhárításáért részesíthető jutalomban. A jutalmazási folyamat során a munkáltató véleményéhez hasonlóan figyelembe kell venni a körletfelügyelők véleményét is, majd a nevelő ezektől, illetve attól függően, hogy az egyéni nevelési tervben milyen jutalmazási formát irányzott elő, elbírálja, vagy továbbítja a javaslatot az osztályvezető és a parancsnok felé. Jutalmazással összefüggően egyeztetést a nevelő a nevelési terv kialakításánál végezzen, az attól való eltérés indokolt esetben, írásos indoklással lehetséges.

A jutalmazási formák a fogvatartottak esetében az alábbiak:

- dicséret,
- látogató fogadása során kívül, illetve a látogatási idő meghosszabbítása,
- a személyes szükségletre fordítható összeg növelése,
- tárgyjutalom,
- fenyítés elengedése,
- a végrehajtott fenyítés nyilvántartásból való törlése,
- pénzjutalom,
- kimaradás (előzetes letartóztatásban lévőknél nem adható),
- rövidtartamú eltávozás (előzetes letartóztatásban lévőknél nem adható).

A jutalmazási lehetőségek tekintetében az enyhébb rezsimbe kerülés azt jelenti, hogy elérhetővé válnak a legmagasabb szintű jutalmak (az utóbbi három). Aki csak az általános rezsimszabályok elvárásait képes teljesíteni, az nem érdemelte ki azt sem, hogy kivételes jutalmakban részesüljön.

A kapcsolattartás formái (az előzetes letartóztatásban lévőknél a kapcsolattartás formáit az eljáró hatóság határozza meg):

- levelezés (korlátlan)
- pénzküldemény (korlátlan)
- csomagküldemény (az intézet által meghatározható)
- látogatás (intézet által meghatározható)
- telefonbeszélgetés (intézet által meghatározható)
- házi beszélő (engedélyezhető)
- házasságkötés az intézetben (engedélyezhető)
- a bv. intézet engedéllyel történő ideiglenes elhagyása (kivéve előzetes letartóztatásban lévő).

A kapcsolattartás jogszabályban meghatározott mértékét – a levelezés kivételével – a progresszív nevelési elvek annyiban érinthetik, hogy a keretszabályokat milyen tartalommal töltjük meg. Ennek során pontosan rögzítjük, hogy kik vehetik igénybe a jogszabály által előírt legmagasabb tartamot, illetve hogy az intézetparancsnok milyen mértékben él a pozitív irányú eltérítés lehetőségével.

Még egy fontos momentumra szeretném a figyelmet felhívni (erről természetesen minden fogvatartottat tájékoztatunk). A szigorúbb rezsimszabályok alá tartozók esetében az intézet a feltételes szabadságra bocsátás előterjesztésekor nemleges javaslatlalt fog élni a bíróság felé, míg az általános rezsimszabályok alá tartozó fogvatartottaknál az intézeti előterjesztésekben a javaslat általában az, hogy a bíróság ne azonnal, hanem egy későbbi időpontban tegyen javaslatot a feltételes szabadságra bocsátással kapcsolatban.

(A fentiekhez hozzátartozik természetesen, hogy az intézetnek csak javaslatlalté-
li joga van, a döntés a bíróság kompetenciája, de a tapasztalatunk az, hogy javaslatlaltaink döntő többségét a bíróság elfogadja.)

Összegzésként néhány – az eredmények elérését segítő, a gyakorlat által visszaiga-
zolt – elvet szeretnék megemlíteni a teljesség igénye nélkül:

- segítő együttműködés és jogkövető magatartás a személyzet részéről,
- kiemelt figyelem a jogok biztosítása és a kötelességek megkövetelése terén,
- széleskörű tájékoztatás a rendszer működéséről,
- következetes szabályérvényesítő munka,
- korrekt és folyamatos egyéni értékelés,
- a rezsimek közötti átjárhatóság tudatosítása (egyik sem végleges állapot),
- a „súlyosabb” rezsimbe helyezés nem szankció, ennek megértetése (nem végleges állapot),
- még az általánosnál szigorúbb rezsimszabályok alkalmazása során a jogosultságok és a kedvezmények közül a jogszabályi minimumot – a pozitív menedzselés érde-
kében, ha lehetséges, akkor annál többet – maradéktalanul biztosítani kell.

Eredmények

A tapasztalataink alapján eddig elsősorban pozitív eredményekről tudok szólni, ezek kimu-
tathatóak számszerű adatokban, a programok sokszínűségében és azok eredményességében,
ugyanúgy, mint az intézet elhelyezési és egyéb tárgyi körülményeiben, azok megőrzésében és
megbecsülésében.

Továbbá:

- javult a biztonság (szökés, súlyosabb rendkívüli esemény az intézetben nem történt)
- konszolidáltabb a viszony a felügyelet és a fogvatartottak között (3. sz. táblázat),
- a személyzetre kevesebb pszichés teher nehezedik, nyugodtabb a munkahelyi légkör,
- javul a fegyelmi helyzet,
- növekszik az intézetet ideiglenesen elhagyók száma: nem történt késés vagy visszatérés
elmulasztása (4. sz. táblázat),
- hatékonyabb a munkavégzés, eredményesebben működnek a foglalkoztatásra létrehozott
szervezetek,
- jobban vigyáznak az intézeti értékekre, illetve a saját környezetükre, a rend, tisztaság mel-
lett a fogvatartottak igényesebbé váltak, nagyobb gondot fordítanak önmagukra,
- sikerebben teljesíthetők a programok.

Nagyon fontos tény az, hogy a fogvatartottak többsége érti és érzi a rendszer lényegét, és
ezzel a lehetőséggel igyekszik élni (2. sz. ábra).

A progresszív végrehajtási rendszer gyakorlati megvalósítása az intézetben

		Látogató-fogadás	Telefon-használat (hetente)	Csomag (havonta)	Kondicionáló-terem használat (havonta)	Külső sport-foglalkozás (havonta)	Elérhető jutalmazási formák	Egyéb
FEGYHÁZ	Szigorúbb	1 óra elválasztás mellett	6 perc	1x5kg ételmiszer 1x5kg tisztasági	2 hetente	egyszer	dicséret; látogatási idő meghosszabbítása; személyes szükségletre fordítható összeg növelése; soron kívüli látogatógodás; fenytítés törtéése; fenytítés hátralévő részének elengedése; pénzjutalom	kötött csoportos foglalkozás
	Általános	1 óra			egyszer	kétszer		Irányított, ellenőrzött csoportos szakköri lehetőségek; gyakoribb kultúrprogramok
	Enyhébb	1,5 óra havi egy alkalommal	2x6 perc	2x5kg ételmiszer 1x5kg tisztasági	kétszer	hetente egyszer	bármely jogszabályi formában és mértékben	intézeti TV; korábbi kivásárlás
BÖRTÖN	Szigorúbb	1,5 óra elválasztás mellett	6 perc	1x5kg ételmiszer 1x5kg tisztasági	2 hetente	egyszer	dicséret; látogatási idő meghosszabbítása; személyes szükségletre fordítható összeg növelése; soron kívüli látogatógodás; fenytítés törtéése; fenytítés hátralévő részének elengedése; pénzjutalom	kötött csoportos foglalkozás
	Általános	1,5 óra			egyszer	kétszer		Irányított, ellenőrzött csoportos szakköri lehetőségek; gyakoribb kultúrprogramok
	Enyhébb	1,5 óra havi egy alkalommal	2x6 perc	2x5kg ételmiszer 2x5kg tisztasági	kétszer	hetente kétszer	bármely jogszabályi formában és mértékben	intézeti TV; korábbi kivásárlás
FOGHÁZ								fokozatváltás

KBK
sportfoglalkozás a KBK-n, egyéni foglalkozás zárkán, állandó kontroll, egyedi elhelyezés, stb.

Atmeneti csoport
15 nap rövidtáv, havonta 24 óra elvált, külső munkakörrel, temetési részvétel, súlyos beteg hozzátartozót meglát.

EVSZ
hetente 24 óra kivételével 48 óra elvált, külső munkakörrel, temetési részvétel, súlyos beteg hozzátartozót meglát.

(Az intézet javaslata a feltételes szabadságra bocsátás elbírálásakor a szigorúbb rezsimbe tartozó fogvatartott esetében negatív, általános rezsimbe tartozó fogvatartott esetében az, hogy későbbi időpontban történjen a bírói döntés, enyhébb rezsimbe tartozó fogvatartott esetében pozitív.)

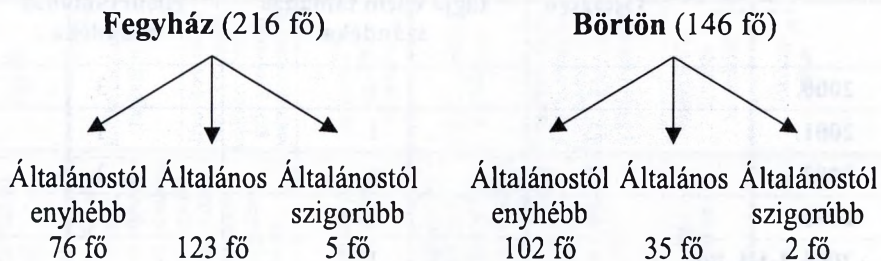
**A kényszerítő eszközök alkalmazásának okok szerinti megoszlása
(2000–2004)**

	Összesen	Személyi állomány tagja elleni támadás szándéka	Fogvatartott társ elleni támadás szándéka
2000.	4	1	3
2001.	2	1	1
2002.	2	-	2
2003.	4	2	2
2004. I-III. hó	1	1	-

Az intézetből ideiglenesen eltávozők számának alakulása

	2000.	2001.	2002.	2003.
Enyhébb fokozatba helyezés	2	9	14	18
Súlyosabb fokozatba helyezés	1	0	0	0
Feltételes szabadságra bocsátás engedélyezve	85	85	94	106
Feltételes szabadság nem engedélyezve	23	22	13	62
Pártfogói felügyelet alá helyezés	3	18	44	73
EVSZ hatálya alá helyezés	3	3	5	3
EVSZ megszüntetés	3	0	0	0
Rövidtartamú eltávozás	13	25	18	32
ebből késve jelentkezett	0	0	0	0
EVSZ-es eltávozások	21	14	10	36
ebből késve jelentkezett	1	0	0	0
Bf-re bocsátva	3	0	3	4
ebből késve jelentkezett	0	0	0	0
Kimaradás	0	0	0	0
ebből késve jelentkezett	0	0	0	0
Súlyos beteg hozzátartozó meglátogatása, temetésen való részvétel kísérettel	6	16	17	18
Súlyos beteg hozzátartozó meglátogatása, temetésen való részvétel kíséret nélkül	2	2	1	3

A fogvatartotti létszám rezsim szerinti megoszlása
(a fogvatartottak összlétszáma: 362 fő)

Különleges Biztonsági Körlet: 6 fő
Átmeneti csoport: 6 fő

Enyhébb Végrehajtási Szabályok: 7 fő

Oláh Miklós

Egy korai klasszifikációs kísérlet a Szegedi Királyi Kerületi Börtönben

Az alábbiakban Oláh Miklósnak, a Magyar Börtönügyi Társaság 2004. április 2-ai ülésén elhangzott korreferátumát tesszük közzé, amelyet – a Társaság történelmi szekciójának vezetőjeként – „A szabadságvesztés végrehajtásának progresszivitása” témájában adott elő. A szerző a szöveg kibővített változatát szerette volna a Börtönügyi Szemlében megjelentetni, azonban erre már nem maradt ideje, ereje... [A szerk.]

A Szegedi Királyi Kerületi Börtön, vagy ahogyan országszerte, sőt Európaszerte ismerik, a Csillag börtön 1885-től építészetileg a legmodernebb magyar fegyház volt. Az első igazgató, törökfalvi Török Kálmán a tartalmi munkát is igyekezett a legmodernebb elvek szerint alakítani.

Törökfalvi Török Kálmán a modern magyar büntetés-végrehajtás fejlesztése területén Tauffer Emil koncepciójának a feltétlen híve volt. Az igazgató úr a jól képzett börtöntisztviselőkkel nemzetközileg is elismert sikereket ért el – korabeli ki-fejezéssel élve – a „rabipar” fejlesztésében. Négy nyelven: magyarul, németül, „oláhul és tótul” tanították meg *írni és olvasni* az analfabéta rabokat, akik aránya meghaladta az ötven százalékot. Megindította a *szakképzést* is, és lehetőséget biztosított az egyháznak, hogy saját költségükön, de a „rabipar” olcsó munkaerejét kihasználva kialakítsák az *egyházi élet* feltételeit. Kiváló börtönorvosával – aki néhány év múlva Szeged város főorvosa lett – nagy eredményeket ért el a fogvatartottak *halálozása* csökkentésében, amelyet a befogadottak egészségi állapotuk szerint való csoportosításával (egészséges, tbc-s, tifuszos) és külön gyógyításával ért el¹. (Ez volt talán az első speciális csoportosítás – a férfiak és nők, nemesek és jobbágyok elválasztásán kívül –, amelyet már a szegedi országos királyi fenyítőházban 1900 előtt igyekeztek megtenni!) Mindezen témakörök külön tanulmányokban foglalhatók össze.

A szegedi intézetben a fokozatosság rendszerét igyekeztek megvalósítani. Minden befogadott büntetése letöltésének első szakaszát magánzárkában vagy a kórházi körletben kezdte. Ehhez volt megfelelő számú *magánzárka* is, hiszen a törvényszéki fogházban ezek száma 74, míg a királyi kerületi börtönben 76 volt. A második szakaszban *éjszakára tartották fenn a szigorú elkülönítést*, nappal a fogvatartottak közösen dolgoztak. Elvileg munka közben nem beszélhettek, amit a gyakorlatban az előljárók és vendégek érkezésekor tartottak be. Így például Jókai

1 Erről az Orvosi Hetilap hasábjain is beszámol dr. Faragó Ödön.

beszámol a Hon, valamint a Pesti Hírlap oldalain, hogy milyen csendben dolgoznak a Csillagban a jól öltözött és táplált rabok. Szó szerint azt írja 1891-ben:

„...mindenről gondoskodva van. Itt van az a paradicsom, ahol csak Ádám lakik, Éva nélkül, kígyó nélkül. Azért hívjuk csillagbörtönnek, mert a zárakhoz vezető folyosók csillag alakban futnak össze közepén, ahol egy roppant nagy fekete tábla van, sok száz lyukkal ellátva s e tábla mögött szövődik össze egy egész hálózata a táviró sodronyoknak, minden zárának van egy távirója. Ha valami baj van odabenn, megnyomják a gombot, egy szám kiugrik a megfelelő lyukból, s a csengettyű megszólal.

Minden tökéletes ezen az aszteroidon.

Hát a lakosok? Azok is olyan tökéletesek, amilyenek az embernek lenni muszáj! Dolgoznak és nem beszélnek. – Így végzi az ember.”²

(A fáma nem szól arról, hogy a kígyó emlegetéséről mi volt a kedves felesége véleménye. Közismert, hogy Jókai feleségei kardos menyecskék voltak!)

Szabadulás előtt közös zárkában helyezték el a jó magaviseletű rabokat, akik kérhették a feltételes szabadságra bocsátást is. A börtönben a fogvatartottaknak – osztályozásuk eszközeként – bádogból készült jelvényeket kellett viselniük az alábbiak szerint:

Az egyik differenciálási szempont az *életkor* volt:

- A betűvel jelölték a 30 év alatti fiatal elítélteket, akiket külön körletben helyeztek el,
- B betűvel jelezték a 30 év fölötti idősebb elkövetőket,
- C betűvel jelezték a visszaesőket, a közbiztonságot veszélyeztetőket.

Ugyanígy a felső öltözéken látható volt az illető egyén *erkölcsi állapotának a jelzése* is:

- A B fedhetetlen,
- ugyanezek betűk, de fektetve jelezték a rovott múltat,
- ugyanezek a betűk, de fejük tetejére állítva jelezték a „rossz viseletet”³.
- A visszaesőknél nem volt külön jel, hiszen mindegyiket csak C betűvel jelezték. (Nem zárták ki, hogy a visszaesők is „javulásuk biztos jelei után erkölcsi osztályzatba ne jussanak”. Ekkor a korosztályt jelző betű került rájuk, valamint az erkölcsi fokozat jele.

Az erkölcsi osztályzatot negyedévenként rendszeresen felülvizsgálták. Rendkívüli esetben előléptetés vagy lefokozás történt.

Érdekes, hogy külön osztályzatuk volt azoknak, akik *bizalmi állásra* vagy feltételes szabadon bocsátás kedvezményére érdemesekké váltak. A bizalmi állásra méltók a jelek fölött vörös szalagot, míg a feltételes szabadon bocsátásra érdemesek zöld szalagot viseltek. (Ennek jelzése önmagában felesleges volt!)

2 Pesti Hírlap, 1891. április 9.

3 Törökfalvi Török Kálmán: Emlékirat a Szegedi Királyi Kerületi Börtön és Kir. Törvényszéki Fogházakról. Szeged, 1886. Kiadja Engel Adolf Könyv- és Könyomdai Műintézete.

Ezek után fel kell tenni a kérdést, hogy melyek voltak a bizalmi állások. Törökfalvi Török Kálmán igazgató úr felsorolásában ezek a következők:

- „– A kórházi betegápoló.
- Irodai másolásra és tisztogatásra alkalmazottak.
- Raktári szolgálattelvők.
- Szakácsok.
- Pékek.
- Az iparágaknál magukat kitüntetett és tanításra alkalmazott rabok.
- Munkajegyzők.
- Házi munkával foglalkozó rabok és foglyok állása.”

A királyi kerületi börtönben a befogadáskor osztályozták a rabokat:

– A (30 év alatti feddhetetlen)	121
– A fekve (30 év alatt rovott)	31
– A fejre állva (30 év alatti rossz magaviseletű)	8
– B (30 év feletti feddhetetlen)	143
– B fekve (30 év feletti rovott)	35
– B fejre állva (30 év feletti rossz magaviseletű)	12
– C (visszaeső)	85
– Osztályozás nélküli	3
Összesen:	438 fő

Előléptetett 1885. év folyamán:

– A fekvő osztályzatból A osztályzatba	10
– A fejre állított osztályzatból A fekvő osztályzatba	5
– B fekvő osztályzatból B osztályzatba	8
– C osztályzatból A fekvő osztályzatba	1
– C osztályzatból A osztályzatba	2
– C osztályzatból B osztályzatba	7
Összesen:	33 fő

A 33 fogvatartott közül értékelhető javulást mutatott 18 fiatal és 15 idősebb. Figyelembe véve, hogy a befogadottak majd kétharmada idősebb volt, valamint a lefokozottak száma 8 volt, a fenti eredmény jónak értékelhető⁴.

Érdekes tény, hogy már az első évben 2 férfi „feltételesen szabadságoltatott”. Ez a szám fokozatosan emelkedett. Van adatunk arra, hogy miként alakul országosan a feltételesen szabadultak száma, valamint az adott évben hány főnek vonták vissza a feltételes szabadon bocsátását (1. sz. táblázat).

Tehát 800–900 között volt a feltételesen szabadultak száma, és 10 körül azoké, akiknek visszavonták a feltételes szabadon bocsátását.

Hogy hogyan viszonyul ez az összes szabadultak számához? Hozzávetőlegesen 40% volt.

Mennyi volt a Szedről feltételesen szabadultak száma? Sajnos az adatok hiányosak, de azt tudjuk, hogy 1903-ban 198, míg a következő évben 179 fő feltételesen szabadult a Csillag börtönből. Ez a forgalmi létszámhoz viszonyítva 20% körül volt.

A fentiek ellenére nem sikerült tartalmilag

megvalósítani a Tauffer által is megfogalmazott célt, hogy tudniillik „a börtönöket fenytve javító intézetekké” alakítsák, ugyanis a minősítési rendszer fokozatosan megszűnt. Az intézet házi tanácsa minden hónapban ülésezett, és az alábbiak szerinti kötelező napirendi pontok során tárgyaltak a rabok magatartásáról:

- „2-szor: Az igazgató előadja a beszolgáltatott rabokról való véleményét, s az egész intézeten történt nevezetesebb eseményeket.”
- „3-szor: A lelkészek előadják lelkipásztori működésük eredményét és a magán elzárásban lévő rabok jelleméről szerzett tapasztalataikat, az azokon észlelt javítás hatását vitatják és véleményezik.”
- „Végül tárgyaltnak a netalán előterjesztett *kegyelmi folyamodványok*, a kiszabaduló rabok fölötti véleményezések és egyéb az intézet ügyeivel rokonságban álló tárgyak fölött eszmecsere folyt.”

Az ülésről jegyzőkönyv készült, amelyet megküldtek a minisztériumnak is. Sajnos ezek megsemmisültek. A fenti formalitásoknak megfelelő ügyrend előterjesztései jelzik a minősítési törekvéseket, de évi 800–1000 fős forgalomnál ez a szakapparátus nélküli javítási tevékenység nem lehetett eredményes.

Törökfalvi Török Kálmán pályája végén összegzi több évtizedes tapasztalatait, illetve leírja a tapasztalt körülményeket, véleményeket:

(A félreértések elkerülése és a történelmi hűség kedvéért a száz éve tett megállapításokat idézni fogom.)

- „*Nem fogtok semmire menni édes öcsém. A ti idealizmusotok nem ebbe a világba és nem Magyarországra való*” – mondogatta sokak véleményét kifejezve törökfalvi Török szerint Vácott Nyitránszky volt vizsgálóbíró Tauffernek is.⁵
- „A Bach korszakból kinevezett verwalterek természetes *ellenszennvel fogadták* az új eszmék képviselőit.” Tauffert például úgy tekintették, mint a „rabi élet eldorá-

1. sz. táblázat

A feltételesen szabadultak száma országosan

	Feltételesen szabadult	„Visszahozott”
1897	813	9
1898	848	11
1899	866	12
1900	852	7
1901	766	10
1902	859	11
1903	723	5

5 Törökfalvi Török Kálmán: A magyar börtönügy 30 éves korszakából történelmi emlékek 1867-től 1997-ig. 1900, Munkács, nyomtatott Grünstein Mór könyvnyomdájában.

dójának feltétlen hívét”, „beteges humanizmussal” vádolták, pedig a fegyházakban a kérlelhetetlen szigor híve volt. Az általa hirdetett eszméktől megriadtak.

- A később kinevezett gondnokok és „directorok”, „kárhoztató ítéletüket, *baljóslatokkal* telített aggodalmaskodásait, nem egyszer, de számtalanszor hallottam” – írja a volt igazgató.
- Az új idők a „rosszakarókat is sorompóhoz szólították.”⁶ A fegyházak élére kinevezett volt 48-as ezredesek, őrnagyok ellen a halomszámra beadott *feljelentések* nyomán „a kis tudással párosult csökönyösséggel” az abszurdumig forszírozott *vizsgálatok* áldozatai lettek a tapasztalatlan katonák.
- Egyre többször hivatkoztak a minisztériumban a *pénzügyi viszonyokra*, és így tagadták meg a modernizálást. (Jellemző, hogy törökfalvi Török Kálmánnak munkácsi igazgatóként csak az 50 korona alatti számlákat lehetett kifizetni, a nagyobbakhoz minisztériumi belegezés kellett.)
- Törökfalvi Török szerint „a helyi *viszonyok egyáltalán sehol sem voltak* a progresszivitás alapelveinek fogantatba vételére még csak megközelíthetőleg is *alkalmatosak...*” (Később a nagy-enyedi, szegedi, budapesti, soproni intézet erre részben alkalmas volt).
- Ő említi, hogy Fabini Teofil volt igazságügy-miniszter fia, Fabini Gyula miniszteri tanácsos, a börtönügyi osztály vezetője előírta, hogy „többé nyomtatásban *sem véleményüket, sem gondolataikat nem szabad a nyilvánosság elé terjeszteni*. Ennek indokaként felhozta, hogy több képviselő a minisztert zaklatja különösen a »rabmunka« kérdésében, demagóg módon védte az iparosokat a »rabmunka versenytétl«. Kálay Benjámin Boszniának kormányzó minisztere szintén szigorúan megtiltotta Tauffer Emilnek, hogy egyáltalán börtönügyi irodalommal foglalkozék.”

Érdekes törökfalvi Török Kálmánnak a „minta nélkül való, szegedi minta börtön”-ben szerzett azon tapasztalata, hogy a „szabadságvesztésre ítélt egyéneknél a fogház, börtön és fegyház elnevezésének semmi jelentősége nincsen”. Ezt azzal indokolja, hogy az elítélt főleg a büntetés időtartama hosszát veszi figyelembe. *Azt javasolja, hogy egységesítsék a büntetéseket*, és megkülönböztetés csak a büntetés időtartamában legyen.

Ennek fontosságát indokolja, hogy *erkölcsi osztályzat „teljes lehetetlenség” a differenciált, komplikált vegyes intézményrendszerben*.

Összegezve: véleményem szerint a szegedi kísérlet, illetve annak kudarca jó néhány tanulsággal szolgált, amelyek közül vannak most is hasznosíthatók. Csak felsorolásszerűen:

- a klasszifikáció alkalmazására csak a büntetés-végrehajtási intézményrendszer egészének erre alkalmassá tétele esetén lehet eredményes,
- a klasszifikációra való felkészülés csak egy alapos szemléleti változás kialakítása után lehetséges,

6 Lásd *uo.* 13. o.

- a személyi állomány szemléletváltozása elengedhetetlen abban, hogy csak a fogvatartottakkal együttműködve lehet a javulásukat elérni,
- tudatosítani kell, hogy a klasszifikáció jól szolgálja a reszocializációs felkészítést,
- csak az igazságügyi intézményrendszerrel együtt változhat a klasszifikáció (pl. ítélkezési gyakorlat),
- a személyi állomány tagjaival teljes mértékben el kell fogadtatni, hogy a bíró szabja ki a büntetést, és ők ne próbáljanak külön büntetni,
- az irányítási rendszer követelje meg, hogy a fogvatartottakkal foglalkozó személyi állomány alaposan megismerje a hozzá beosztottakat, és szükség esetén a pozitív változások alapján (munka, tanulás, magatartás) tudjon érdemi véleményezést kialakítani. Pontosan regisztrálják a konkrétumokat, és dokumentálják őket.

Hangsúlyozom, hogy nem feladatom a jövő meghatározása, hanem csupán néhány történeti gyökér, tapasztalat és az azokból levont következtetések bemutatása. Ismételten hangsúlyozom, hogy minden idézet és tény száz évvel ezelőtti, akkor is, ha tegnap is hallhattuk a Csillag börtön vagy más intézet folyosóján.

Dr. Lipták László

A személyi állomány szakmai képzése és a képzési rendszer korszerűsítésének irányai

Bevezető

A büntetés-végrehajtási rendszerek egyik kiemelt alapértéke a személyi állomány, amely a rendszer hatékony működésének legfontosabb forrása és elengedhetetlen feltétele. A személyzetre – még ha áttételesen is – a szervezeti célok kijelölésében, majd megvalósításában is meghatározó szerep hárul. A szervezeti célok elérésének sikerességét támogatja, ha az állomány tagjai lehetőséget kapnak a személyes fejlődésre, előmenetelre, potenciális lehetőségeik kiaknázására szakmai pályafutásuk során.

A büntetés-végrehajtás állományába kerülő új munkavállalóknak a szervezeti célokon túl mindenekelőtt világosan meg kell ismerniük, hogy a célok elérésében milyen szerep hárul rájuk, és szerepükhöz milyen felelősség tartozik. Ennek érdekében biztosítani kell számukra a munkájuk leghatékonyabb végzéséhez szükséges tájékoztatást és képzést.

A szolgálati beosztások szintjeihez kapcsolódó optimális képzés alapozza meg a szolgáltatás során megkívánt szakmai magabiztosságot, kezdeményezőkézségséget, kreativitást, felelősségtudatot, az önálló mérlegelési körben való döntést, és támogatja a szervezethez tartozás, kötődés kialakulását és elmélyülését.

Mindezek az elvárások, képességek és készségek nem új keletű igényként fogalmazódnak meg a személyzettel szemben. Kisebb-nagyobb eltérésekkel és súlyponti változásokkal ezek az elvárások és a képzési rendszert alakító törekvések jellemezték az állomány szakmai képzését az elmúlt évtizedekben. Ugyanakkor azt is láthatjuk, hogy a bv. szakmai képzés megreformálására irányuló, időről – időre felélénkülő törekvések rendre szükségmegoldásokhoz vezettek, a reális szakmai igények és a megvalósításukhoz rendelkezésre álló (főleg személyzeti és pénzügyi) háttérfeltételek eltérései miatt. A képzés struktúra fejlesztése, optimalizálása mára már nem csak belső szakmai igény, hanem elkerülhetetlen szükségszerűség, a szakmai munka folyamatos fejlesztésének feltétele, záloga és hajtóereje is egyben.

E dolgozat terjedelmi keretei közt nincs mód a személyzet képzési palettájának minden területét részleteiben elemezni. A későbbiekben ezért elsősorban a Bv. Szervezet Oktatási Központjában és felügyelete alatt folyó képzések múltjával, jelenével, problémáival és korszerűsítésük fontosnak tartott kérdéseivel fogok foglalkozni.

Történeti visszatekintés

A börtönszemélyzettel szembeni követelmények fokozódásáról és e követelmények egységes megfogalmazásáról a múlt század első harmadától találhatunk írásos dokumentu-

mokat. A börtönszemélyzet képesítéséről szóló 12.000/1926. IM. sz. utasítás az általános erkölcsi és jogi követelményeken túl már képesítési előírásokat is meghatároz az alkalmazás előfeltételeként (pl. igazgatónál és fogalmazónál jogi végzettség, főtisztelnél, tisztelnél érettségi, őrszemélyzetnél fegyverforgatásban, írásban, olvasásban, elemi számolásban való jártasság, nőfelügyelőknél további követelmény a házi és női ipari munkában való jártasság stb.). Az őrszemélyzetet évente szervezett, négyhetes fogházi tanfolyamokon képezték, főleg a büntetőtörvények elemi ismeretére és a fogházrendtartásra. A képzést az intézeti vezetők és tisztek helyben végezték.

A II. világháború után a korábbi szakszemélyzetnek csak egy kis része – az igazoló eljárás során alkalmasnak minősítettek – kerültek vissza a szolgálatba (77/1945 ME. számú rendelet az igazoló eljárás alá vontak alkalmazási módjáról.) Nagy számban kerültek a szervezet vezetői és végrehajtó állományába munkáskáderek, akik felmentést kaphattak a közalkalmazottak képesítési követelményeiről szóló 1150/1945 ME sz. rendelet előírásai alól.

A letartóztató intézetek személyzetének szervezett, egységes szakmai képzése, annak nyilvánvaló indokoltsága ellenére nem került a figyelem előterébe. A szolgálattal túlterhelt, gyenge és hiányos ellátású, felszereltségű személyi állomány alapvető szakismeretekre való felkészítése csak intézeti keretek közt – jellemzően az őrszemélyzetre kiterjedően – történt meg. Az új állomány szervezetszerű képzése a tiszti tanfolyamok (6 hónapos) szervezésével kezdődött meg 1948 tavaszán, az IM. LI. Főosztálya utasítása (71.699/1948. IM. VI.) alapján. A tisztek gyorsított képzése három kurzuson keresztül folyt 1951-ig. Önálló képzőhely hiányában a tanfolyamok részére a Gyűjtőfogház „M” épületében alakítottak ki előadótermeket és szálláskörletet. A képzést azonban már önálló, a politikai oktatók kivételével régi büntetés-végrehajtási előadókból álló tanári kar végezte. A tananyagban a politikai ismeretek, valamint a közismereti tárgyak (számтан, helyesírás, földrajz, történelem) oktatása dominált. A szakanyagok feldolgozására (országolát, jog, anyagi-pénzügyi ismeretek, lö- és harcászati kiképzés, hivatalos levelezés, büntetés-nyilvántartási ismeretek) a képzési idő harmada állt rendelkezésre.

Az őri állomány két hónapos szakmai felkészítését először az országos intézetekben (Szeged, Vác, Sopronköhida, Gyűjtőfogház) kezdték meg, de a rendszer kiszélesedése ellenére az alapkiképzésben egyre nőtt a lemaradás. A képzési lemaradások pótlására hozott központi utasítások sem érték el a kívánt eredményt, ezért döntés született (51.800/1949. IM. VI. sz. utasítás) az Őri Újonc Iskola létesítéséről. Az iskola a tiszti tanfolyamok helyén működött. A 6 hetes képzési idő alatt a tiszti tanfolyamok tanárai végezték az oktatást.

Az 1951-es év döntő változást hozott a bv. szakmai képzés szervezeti rendszerében. A X. kerület Maglódi út 125. szám alatti, volt egyházi ingatlant a büntetés-végrehajtás kapta meg abból a célból, hogy ott a személyzet teljes képzési és továbbképzési igényeit kielégítő oktatási intézményt létesítsen. Itt alakult meg 1951 végén a Büntetés-végrehajtási Központi Kiképző Iskola. A tisztképzést és a tiszthelyettes-képzést egyaránt folytató intézmény, amely parancsnoka neve után „Bakondi Akadémia” néven vált ismertté, 1960-ig működött az objektumban. Ez az iskola volt a bv. szervezet első önálló működtetésű, kizárólag a személyzet egységes, központosított képzésére létrehozott intézménye, amely minden szempontból megfelelt rendeltetésének. Működése alatt, a mindenkori személyzeti helyzet függvényében, va-

lamennyi képzési szakon többször változott a képzési idő, de az iskola a politikai determinált-ságtól függetlenül mindvégig elsősorban szakmai képzőhely tudott maradni.

A büntetés-végrehajtás 1952. március elsejével a Belügyminisztérium irányítása alá került, ami a személyzet képzési rendszerében is jelentős, egyes elemeiben máig kiható változásokat hozott. 1953 közepétől a bv. tisztképzés a BM Tisztképző Iskoláján folytatódott (Budapest, IV. Istvánbeli út 19.).

Az 50-es éves zaklatott belpolitikai viszonyai a büntetés-végrehajtást és a személyzetét sem hagyták érintetlenül. A személyzet gyakori és nagyarányú cserélődése miatt, az egyébként méreteiben alkalmas és a viszonyokhoz rugalmasan alkalmazkodó képzési rendszer ellenére folyamatosan nőtt a képzési lemaradás. Emiatt a központi képzésekkel párhuzamosan, időről-időre a bv. intézetekre is hárultak szakmai képzési feladatok, különösen az 1956-os forradalom leverését követően.

A Központi Kiképző Iskolában szervezték meg 1960-ban az első rabnevelői tanfolyamokat, de időben ezzel párhuzamosan megkezdődött az önálló bv. oktatási rendszer leépítése és a bv. személyzet szakmai képzésének integrálása a BM Rendőrség képzési rendszerébe. Ez a rendszer a közoktatás rendjének megfelelően hármas tagolódást mutatott. Szintenként külön struktúra alakult ki a tisztek (felsőfokú), a zászlósok (középfokú) és a tiszthelyettesek, tisztesek (alapfokú) képzésére.

A bv. szervezet tiszti állományának (tisztjelöltjeinek) képzése az 1959-ben létesített BM Rendőrtiszti Akadémián folytatódott, ahol a Bv. Szakcsoport két tanára látta el a szakanyag oktatását. Időközben 1 éves tiszti tanfolyamokat is szerveztek, a tiszti beosztást betöltő tiszthelyettesek részére. A bv. testület középfokú szakmai képzése 1960-ban kezdődött el a BM Kun Béla Tiszthelyettes-képző Iskolán (1981-től Zászlósképző Iskola). A testület tisztesi és tiszthelyettesi állományának alapfokú szakmai képzése, a Bv. Központi Kiképző Iskola felkészítését követően, 1960-tól Kistarcsán, a BM Alapfokú Rendőriskolában történt 1975-ig, hat hónapos, bentlakásos tanfolyamon. Az iskola azonban évente csupán 60-80 fő bv. dolgozót tudott fogadni, ezért az alapképzésben állandósult a lemaradás. Ennek kezelésére 1965-től ismét az országos intézetekben szervezett, körzetesített alapfokú képzés került előtérbe.

A büntetés-végrehajtásnak az Igazságügyi Minisztérium felügyelete alá kerülését követően (1964. jan. 1.) a bv. személyzet szakmai képzési rendszere, a képzés intézményi hátterére lényegileg nem változott.

A tisztképzés terén újabb érdemi változást jelentett a BM Rendőrtiszti Főiskola megalapítása. Első „vendég” tanszékén, a büntetés-végrehajtási szakon, 1972. szeptember 1-én indult a tisztképzés, és az intézmény azóta folyamatosan biztosítja a bv. szervezet tiszti utánpótlásának egy részét. Szintén 1972-ben kezdődött a nevelőtisztek képzése Szegeden, a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán. Ez a szakirányú képzési forma, kisebb megszakításokkal a 90-es évek első feléig működött.

Említést érdemelnek még a 70-es évek végén indított szaktiszt-képzések közül a Pénzügyi és Számviteli Főiskolán, valamint a katonai felsőoktatási intézményekben szervezett képzések, ezek azonban sem volumenüket, sem bv-s specializáltságukat tekintve nem hasonlíthatók az előző két képzési formához. A 90-es évek második felétől, különösen pedig

az utóbbi években érzékelhető, hogy a bv. számára fontos szakképesítések többségénél túlkínálat van diplomás szakemberekből. Emiatt szükségesnek látszik átgondolni és módosítani a munkavállalói ambícióknak alapuló felsőfokú tanulmányok támogatási rendszerét, és nagyobb hangsúlyt kell helyezni a hiányszakmák megszerzésére, illetve a diplomás új dolgozók bv. szakmai képzésére.

Mint arra a korábbiakban már utaltam, az Alapfokú Rendőriskola a bv. tiszthelyettes képzési igényeinek csak töredékét volt képes kielégíteni. Emiatt, valamint az intézetek helyi képzés alóli mentesítése céljából 1973 júniusától Tökölön is szerveztek 4 hetes, majd 1975-től 6, később pedig 8 hetes bentlakásos alapfokú öri tanfolyamokat. Hasonlóan a korábbi szükségmegoldásokhoz, ez a módszer sem volt alkalmas az elmaradások felszámolására és a folyamatosan jelentkező új igények kielégítésére.

A tiszthelyettes-képzésben újabb változást jelentett a Bv. Alapfokú Iskola (1984. április 12-től Bv. Tiszthelyettes-képző Iskola) 1976-os megalapítása. Az új intézmény a központi szakmai képzés szervezését, tartalmát és a képzés minőségét illetően komoly előrelépést jelentett, azonban kapacitását illetően már az indulástól kezdve szűknek bizonyult. Az elmaradások halmozódását csak fokozta a képzési idő 1 évre történő felemelése.

A szakmai képzés nélkül nagy számban szolgálatot teljesítők miatti tarthatatlan helyzet-re reagált az országos parancsnok 0130/1979. sz. utasítása, amely átfogóan szabályozta a hivatásos állományba kinevezettek képzési rendszerét. 1980. januártól előírta a kinevezést követő 14 napos kiképzést, amely a legalapvetőbb szolgálati ismeretek elsajátítását volt hivatott biztosítani. Az utasítás az őrszolgálati állomány részére 10 hetes bentlakásos, a többi szolgálati ághoz tartozók részére 12 hónapos levelező rendszerű alapfokú képzést vezetett be (a képzési idő 1984-től nappali tagozaton 5 hónapra nőtt, levelező tagozaton 10 hónapra csökkent). Az iskola egyébként is elégtelen kapacitását 1982-ben az elhúzó épület-felújítás, majd 1984-ben a sorkatonai állományból kinevezettek soron kívüli képzésére szánt, közel egy tanév tovább szűkítette.

A következő közel tíz év a szakmai képzés egyetlen színterén sem hozott számottevő változást. A büntetés-végrehajtás személyzeti viszonyait és aktuális képzési gondjait a változó mértékű létszámhiány, a „feltöltetlenség” és az állománycserélődés magas aránya határozta meg. E tényezők hatására a tisztképzésben a beiskolázott létszám, a zászlósképzésben az aktuális igényeknek megfelelő szakirányú képzés, a tiszthelyettes-képzésben pedig a képzési idő tekintetében történtek kisebb korrekciók. Miközben az iskolai keretek között folyó képzések tartalmi vonatkozásban és a felkészítés minőségét illetően is döntően kielégítették a szakmai igényeket, az alapfokú képzésre kötelezettek körében egyre halmozódtak a hátralékok. Ebben a körben 1992-ben mintegy 1200 fős képzési elmaradást regisztráltak, ami azt jelentette, hogy a fogvatartotti közegben szolgálatot teljesítő tiszthelyettesi állomány közel egyharmada nem rendelkezett a beosztásához előírt szakmai képesítéssel.

A büntetés-végrehajtás vezetése ekkor ismét a már évtizedekkel korábban bevált szükségmegoldáshoz nyúlt. A kijelölt országos intézetekre támaszkodva tíz körzeti képzési központ alakult ki, melyekben egységes követelményrendszer, tematika és módszertan alapján 1993-ban kezdődött meg a tiszthelyettesek 5 hónapos, levelező rendszerű felzárkóztató képzése. A körzetesített tiszthelyettes-képzést az országos parancsnok által megbízott, az okta-

tásügyben jártas nyugállományú bv. szakemberek felügyelték és ellenőrizték. A körzetesített képzés két év alatt látványos eredményeket hozott: 1995-re a képzési elmaradás 200-300 fős nagyságrendben stabilizálódott. A körzeti képzési központok jelenleg is működnek, de csak azokban a körzetekben, ahol és amikor a képzési igények azt indokolják.

A képzésben jelentkező gondok ellenére 1992-ben kidolgozásra került egy új alapképzési szisztéma, amely a 8 hónapos képzési időszak alatt az iskolai elméleti és intézeti gyakorlati képzési szakaszok változtatására épült. Az 1992-93-as kísérleti tanév igazolta a módszer helyességét és a képzés hatékonysága, gyakorlatra orientáltsága folytán a szolgálati igényeknek való magasabb szintű megfelelését. Általános érvényű bevezetésére azonban az iskolai kapacitás elégtelensége miatt nem kerülhetett sor.

A képzési rendszer reformjára irányuló kísérletek mégsem voltak eredménytelenek. Ráirányították a szakmai közvélemény figyelmét arra, hogy a tiszthelyettes-képzés intézményi, személyi és tárgyi feltételrendszere már nem képes kielégíteni a szervezet folyamatosan újratermelődő igényeit. Az 1994-95-ben végzett tervező, elemző munka eredményeként tisztázódott, hogy a váci iskola szükséges méretű fejlesztéséhez nem biztosítható a beruházási forrás. A megoldás-keresés másik szálán megüresedett, illetve megvásárolható honvédségi és közoktatási intézmények kerültek látókörbe.

A büntetés-végrehajtás vezetői ezek közül választották ki és vásárolták meg 1995 végén a X. kerület Újhegyi út 9-11. szám alatti, volt önkormányzati általános iskolát. Az épület felújítása, a felnőttképzés követelményeinek megfelelő átalakítása és felszerelése után itt kezdte meg működését az 1996. szeptember 4-ei dátummal alapított új bv. intézmény, a Bünte-

tés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központja (Bv. OK). Az intézmény a Váci Tiszthelyettes-képző Iskola jogutódjaként, megalapítása óta szervezi, koordinálja és végzi a személyi állomány alap, közép és felsőfokú bv. szakmai felkészítését.

Az új intézményben az első, 1996-97-es tanévben a képzési rendszer elemei nem változtak, miután a szervezeten belül a képzés módszereit kényszerűen kialakító körülményekben sem következtek be alapvető változások. A képzési kötelezettségeket meghatározó jogszabályi háttér vonatkozásában azonban jelentős változást hozott, hogy 1996. szeptember 1-jén hatályba lépett a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény (Hszt.). A törvény előírja, hogy a hivatásos állomány tagját a fegyveres szerv jellegének megfelelő, illetve beosztásához szükséges képzésben kell részesíteni, mert annak hiányában a szolgálati viszony nem tartható fenn. E követelménynek megfelelően a Bv. OK-ban mint a szervezet központi szakmai képzőhelyén minden beosztási szintre (a magasabb vezetői beosztások kivételével) folyik szakirányú felkészítés.

A történeti visszatekintésből jól nyomon követhető, hogy a bv. személyzet szakmai képzési rendszerének alakítását, fejlődését mindig szakmai igények és szükségletek motiválták. Ugyanakkor az is látható, hogy a szakmai igényeket jól érzékelő szakemberek által optimálisnak tartott és az adott korszak viszonyai közt megvalósítható képzési struktúra között jelentős eltérések, esetenként visszalépések is tapasztalhatók. Ennek okai – a kérdéskör történelmi távlatban való szemlélése alapján is – a büntetés-végrehajtás gyakran változó feladatrendszerében és az ehhez szorosan kapcsolódó személyzeti feltételrendszerében keresendők.

A jelenlegi képzési rendszer felépítése és hiányosságai

A bv. személyzet jelenlegi szakmai képzési rendszerének felépítését sem újnak, sem ideálisnak nem nevezhetjük. A rendszer egyes elemei – pl. bevezető képzés, középfokú képzés (zászlósképzés) – évtizedekkel ezelőtt alakultak ki, míg az új elemek (OKJ-s szakképzések, bv. szakvizsga) a 90-es évek második felében megváltozott igények eredményeként kerültek a rendszerbe.

1.) A bevezető képzés

Az 1980-ban bevezetett 14 napos kiképzés időtartama már korábban 15 napra nőtt, elnevezése azonban 1998-ban változott bevezető képzésre. Az új elnevezés egyrészt meg egyezik az Európai Tanácsnak a börtönszemélyzet képzésére vonatkozó ajánlásaiban szereplő elnevezéssel (Európai Tanács Miniszterek Tanácsa 1966. évi 26. sz. határozata és 1997. évi 12. sz. ajánlása), másrészt pontosan és egyértelműen fejezi ki rendeltetését, a képzési rendszerben betöltött funkcióját.

A bevezető képzés célja a büntetés-végrehajtás állományába kinevezett tisztek (kivéve az RTF. Bv. szakán végzettek), tiszthelyettesek és felsőfokú állami iskolai végzettséghez kötött álláshelyekre kinevezett közalkalmazottak elsődleges felkészítése, a szolgálatba állításhoz (munkakör betöltéséhez), továbbá a bv. intézeteken belüli tevékenységhez elengedhetetlenül szükséges, minimum ismeretek elsajátítása. Ennek a funkciónak a képzési forma eleget tud tenni, de többre nem alkalmas. A 94 óra képzési idő alatt nem lehetséges az ismer-

retanyagot olyan mélységben feldolgozni, hogy az a napi szolgálatellátáshoz elégséges és megalapozott háttértudást nyújtson.

A bevezető képzés legnagyobb hiányossága (amit a szolgálatellátás kényszere alatt álló munkáltatók többnyire előnynek tartanak), hogy a képzést záró vizsga sikeressége esetén a dolgozó munkajogi szempontból teljes értékű és felelősségű munkaerőként szolgálatba állítható, miközben nyilvánvaló, hogy felkészítése erre nem tette alkalmassá. Emiatt az önálló foglalkoztatás komoly szakmai és biztonsági kockázatokat hordoz és a további képesítés mielőbbi megszerzésére sem ösztönöz. Hiányosságként értékelhető az is, hogy a rövid képzési idő alatt a fegyveranyag-ismeret és lökiképzés kivételével nincs szakmai gyakorlati képzés, ezért az alapvető szakmai jártasságokat is a szolgálatellátás közben kell elsajátítani.

A felsorolt és szakmai szempontból nagyon fontos hiányosságok mellett nagyon fontos pozitívum, hogy a bevezető képzésben az új dolgozó pontos, objektív képet kap a szervezetről, amelynél munkát vállalt, illetve annak feladatairól, követelményeiről, de a pálya előnyeiről, perspektíváiról is. Így még a próbaidő elején módosíthatja döntését. A szervezet is fontos információkhoz jut az új dolgozóról (pl. fegyelmi problémák, tanulási hajlam, képesség stb.), így módja van időben felszámolni a tartósnak nem ígérkező foglalkoztatási jogviszonyt.

2.) Az alapfokú képzés

A tiszthelyettesek alapfokú képzése a rendszer talán legfontosabb, ugyanakkor a szakmai igényekhez képes a realitások által leginkább torzított eleme. Az alapfokú képzés jelenleg a Bv. OK-ban és a kihelyezett tagozatokon (körzetesített intézeti képzésben) is, 5 hónapos levelező rendszerű képzés keretében folyik. A tanterv szerinti ismeretanyag elméleti feldolgozása és az ismeretek elsajátításának ellenőrzése havi 1 hetes összevonásokon történik. Az összevonások közti időben a hallgatók egyéni felkészüléssel sajátítják el a tananyagot, és teljesítik a beosztásuk szerinti szolgálati feladatokat. A sikeres záróvizsga alapján alapfokú szakmai képesítést szereznek, és további képesítési előírás nélkül, tartósnak betölthetnek felügyelői szintű beosztásokat.

Az alapfokú képzés volumenét tekintve is a legnagyobb igényt támasztó képzési forma. Ez abból adódik, hogy a tiszthelyettesek számára kötelező, továbbá itt képződött évtizedeken keresztül a legnagyobb képzési elmaradás. Az elmúlt 8 év átlagában, évente közel 500 fő vett részt alapfokú képzésben. A képzési forma legnagyobb hiányosságát a képzési idő rövidsége és az egységes tematikán nyugvó, szervezett szakmai gyakorlati képzés hiánya jelenti.

A bevezető képzésnél már részletezett előzmények után a tiszthelyettes úgy szerezheti meg a beosztásához előírt képesítést, hogy a gyakorlati munkában nélkülözhetetlen fogásokat, technikákat, eljárásokat a képzés során nem gyakorolhatta. Jó esetben szolgálati helyén van kitől megtanulnia, ellesnie a gyakorlati tudást, de egyre több helyen már ez a felétel sem adott.

Az alapfokú képzésben jelentkező mennyiségi igény nagyban függ attól, hogy milyen mértékű a tiszthelyettesi állomány cserélődésének mértéke. Ez az arány a büntetés-végrehajtásnál évtizedek óta irreálisan magas. A fluktuációs adatok az egész állományra vetítve szerény javulást mutatnak az utóbbi években, azonban a pályaelhagyók között a tiszthelyet-

tesek aránya még ebben az időszakban is egyenletesen nőtt, 1999. és 2003. között 65%-ról, 74%-ra, miközben a tiszthelyettesek összlétszámon belüli aránya egyenletesen 69% körül volt. Így az adott beosztási körben, vagy konkrét beosztásban a képzési igény újra és újra megjelenik. Ez lényegében azt jelenti, hogy jórészt az állományból próbaidő alatt távozóakra fordítjuk az erőforrásokat és kapacitást, pedig azt a képzés minőségi fejlesztésére kellene fordítanunk.

3.) A középfokú képzés

Ez az a képzési forma, amely a bevezetés óta eltelt több mint negyven év alatt leginkább megőrizte értékeit és szakmán belüli elfogadottságát, elismertségét. Célja, hogy felkészítsen a magasabb besorolású tiszthelyettesi (zászlósi) beosztásokban jelentkező szakmai és vezetői feladatok szakszerű ellátására, az intézeti szakszolgálatok (biztonsági, fogvatartási, büntetés-nyilvántartási, egészségügyi, anyagi-pénzügyi) közötti együttműködés napi szervezésére és végrehajtására.

A képzési forma hatékonyságát és népszerűségét az alapozza meg, hogy résztvevői olyan tiszthelyettesek, akik a szervezetnél már megállapodtak és a szükséges elméleti és gyakorlati előképzettséggel rendelkeznek, hosszabb távra terveznek, és beosztásban, illetményben, rendfokozatban való előmenetelük a képesítés megszerzésétől függ. A képzés hagyományosan biztonsági, gazdálkodási, igazgatási és egészségügyi szakokon folyik. 1998-tól csak levelező tagozatos képzés szervezésére kerül sor. A 10 hónapos képzési idő alatt 6x1 hetes összevonással és konzultációkkal támogatott egyéni felkészüléssel kombinált képzési módszer igazolja, hogy a képzés hatékonysága a módszer mellett nagymértékben függ a képzésben résztvevők motiváltságától, hosszabb távú céljaitól.

4.) A büntetés-végrehajtási felügyelő és főfelügyelő szakképzés

Hosszú előkészítő munka eredményeként 1997 végén fogadta el az Országos Szakképzési Tanács a büntetés-végrehajtási szakképesítések bevezetésére és Országos Képzési Jegyzékbe történő felvételére vonatkozó igazságügy-miniszteri előterjesztést.

A két szakképesítés a szaktanfolyami rendszerű alap, illetve középfokú képzés alternatívájaként kerül képzési rendszerünkbe. A szakképzés előnyeiről és hátrányairól eltérőek az álláspontok, bár a szaktanfolyami rendszerrel szembeni már megtapasztalt és hosszabb távon is valószínűsíthető magasabb hatékonyságát valójában senki sem vitatja.

A képzési szolgáltatást nyújtó intézmény részéről egyértelmű előny a hosszabb képzési idő, a tartalmában és eljárási szabályaiban is jogszabályokban meghatározott képzési rend, a független vizsgabizottság előtt letett szakmai vizsga, az oktatás rendszerébe szervesen beépülő szakmai gyakorlati képzés és gyakorlati vizsga, valamint az államilag elismert és igazolt szakképesítés.

A beiskolázó bv. szervek részéről inkább hátránynak tartják a hosszabb képzési időt, mert dolgozójukat nélkülözniük kell a szolgálatból, ami szervezési gondokat és többletköltséget jelent. Szakmai szempontból szükségesnek tartják ugyan, de hiányszámként értékelik, hogy az iskola irányításával az intézetben folyó gyakorlati képzéshez az oktatókat az intézet állományából kell biztosítani.

Ennek a többletfeladatnak azonban sem a személyi, sem a pénzügyi feltételei nem biztosítottak. Szintén hátrányosnak tartják, hogy az államilag elismert képzést a pró-

baidő alatt megszerző dolgozó indoklás nélkül leszerelhet, a képesítést máshol hasznosíthatja és az intézet még költség-visszatérítést sem követelhet, mert a képzésre kötelezés alapján került sor. A szakképzés kétségtelenül költségesebb, mint a szaktanfolyami képzés és ennek hatásai is hátrányosan érintik a beiskolázó bv. szerveket.

A szakképzés lehetőségének bevezetése óta bv. felügyelő szakon mintegy 100 fő, bv. főfelügyelő szakon 30 fő szerzett szakképesítést. A szakmai tapasztalatok a Bv. OK-tól független szakértők szerint is egyértelműen kedvezőek, amit nem rontanak le a szervezési, finanszírozási, személyügyi anomáliák. A szakképzésben részt vett dolgozók körében végzett felmérések is minden tekintetben pozitívak és nagyfokú elfogadottságot, elégedettséget mutatnak. Körükben leggyakrabban hátrányként a családtól való hosszabb távollétet és emiatt személyes kiadásaik emelkedését említették.

Szervezeti szinten a szakképzés általános bevezetésének legjelentősebb hátránya és következménye, hogy adott intézményi befogadóképesség mellett lényegesen kisebb az átbocsátó képessége. Így tehát a szakképzés csak akkor válhat általánossá, ha a személyzet feltöltött és stabil, az állomány átlagos cserélődésének mértéke pedig tartósan 10 % alatt marad. Ezek a feltételek együttesen még nem valósultak meg, de egyes elemeiben az elmúlt 3 évben reménykeltő változások történtek.

5.) Felsőfokú szaktanfolyami képzés

Az egységes bevezető képzés 1998. évi bevezetése óta a felsőfokú végzettséggel állományba vett munkatársaknak a próbaidőn belül el kell végezniük a felsőfokú szaktanfolyamot és bv. szakvizsgát kell tenniük. A bevezető képzés 3. hetében kezdődik a szakvizsgára történő felkészítés, az RTF Bv. Tanszék tanárainak közreműködésével. A felkészülés ezt követően, konzultációs lehetőségek biztosításával az önképzésre épül. A képzésben résztvevő saját felkészültségének függvényében maga dönti el, hogy a rendelkezésére álló 11 hónapon belül, az előre közzétett vizsganapok közül mikor tesz szakvizsgát a Bv. OK-ban, a Bv. Tanszék szaktanárai előtt. Ez a képzési forma jórészt szervezetszervezésnek és az érintett személyi körnek köszönhetően jól, elmaradások nélkül működik.

6.) Az alap és középfokú állami iskolai végzettséghez kötött álláshelyeket betöltő közalkalmazottak képzése

A jelenlegi szabályozásnak megfelelően a közalkalmazottak alapfokú bv. szakmai felkészítése az intézetekben, a középfokú felkészítés a Bv. OK-ban történik. Ez utóbbi képzési formában a közalkalmazott előadók ugyanazt a szakmai felkészítést kapják, mint a középfokú képesítés megszerzésére kötelezett tiszthelyettesek.

A megoldás indokoltságát illetően megoszlanak a szakmai vélemények. Az egyik álláspont szerint ezek a közalkalmazott kollégák nem végeznek olyan speciális feladatot, amely a hivatásos állománnyal azonos tartalmú (pl. biztonsági ismeretek, jogi ismeretek) képzést indokolná. Szaktevékenységük bv. specialitásait intézeti keretek között folyó felkészítésben is el lehetne sajátítani, ami a költségeket is kímélné. A másik álláspont szerint, amennyiben a hivatásos és közalkalmazotti állományú dolgozó munkaköre tartalmilag azonos (ez a hivatásos állományú speciális többletkötelezettségei miatt nem lehetséges), akkor képzésüknek is azonosnak kell lennie. A vitára a közalkalmazot-

tak képesítési követelményeit meghatározó jogszabály tervezett felülvizsgálata és esetleges módosítása tehet pontot. A középfokú szakmai képzésben azonban a jelenlegi szabályok fenntartása sem okozhat jelentős zavarokat.

Jelenlegi képzési rendszerünkről összegző értékelésként azt mondhatjuk, hogy nem optimális ugyan, de az ideálisnak nem nevezhető feltételrendszerben képes rugalmasan igazodni a változó igényekhez, és a szakmai felkészítés színvonalát képes tűréshatáron belül tartani. Legmeghatározóbb hiányossága, hogy nem gyakorlatra orientált, pedig arra a személyzet belső átalakulása, jelentős megfiatalodása miatt minden eddiginél nagyobb szükség lenne.

A korszerűsítést sürgető legfontosabb tényezők

A büntetés-végrehajtás életében, a szervezett szemben támasztott társadalmi elvárások tekintetében jelentős változások történtek az elmúlt 15 évben. Új követelmények és elvárások fogalmazódtak meg a szervezettel és személyzetével szemben az Európai Unió csatlakozással összefüggésben is. Hosszú évek óta érik a változtatás igénye, és közben formálódnak maguk a változást sürgető okok, illetve a képzési rendszer reformjára vonatkozó konkrét megoldási javaslatok, elképzelések is.

a.) A változtatást sürgető tényezők közül a gyakorlati képzés, a személyzetnek a beosztási szinteken jelentkező gyakorlati tevékenységekre való, és a képzési rendbe beépülő felkészítése a legfontosabb. Ezt a szükségletet csak erősítette az állomány jelentős megfiatalodása. Az állományból nagy számban váltak ki, néhány intézetben szinte teljesen eltűntek a nagy tapasztalattal rendelkező és társaik előtt szakmai tekintélyt kivívott kollégák. Országos viszonylatban az elmúlt öt évben 30%-ról 23%-ra csökkent a 41 év feletti korcsoportokhoz tartozók aránya. Ez közvetlenül is kihat a személyzet szakmai felkészültségének, napi munkája színvonalának alakulására.

A szakma írott szabályai elolvashatók, megtanulhatók. Íratlan szabályai, fortélyai, felgyülemlett személyes tapasztalatai azonban nem. Azokat az idősebb generációk a közös munka során hagyományozzák az őket követő nemzedékekre. Ezek az ismeretek, a szolgálati fegyelem, a munkakultúra és más fontos tudás egyéb forrásból nem szerezhetők meg. Ezt az ürt a lehetséges mértékben a beosztásokra történő felkészítés során a képzési rendszer szerves részét képező gyakorlati oktatásban kell kitölteni.

A képzés gyakorlatiasabbá tételét más tényezők és indokolják. Nagy számban kerülnek a szervezet állományába olyan fiatalok, akik koruknál fogva ugyan már nem pályakezdők, azonban tanulmányaik befejezése után nem, vagy csak rövid időszakokra tudtak elhelyezkedni. Munkatapasztalatokkal alig rendelkeznek, így nem csak büntetés-végrehajtási pályájukon, hanem általában is, gyakorlatilag pályakezdőknek tekinthetők.

Ehhez a problémakörhöz tartozik a katonai előképzettség kérdése is. 2003 júliusáig főszabályként csak a sorkatonai szolgálatot teljesített férfiak kerülhettek a bv. hivatásos állományába. A jövőben egyre gyakoribb lesz az olyan jelentkező, aki a fegyveres szolgálatra semmiféle felkészítést nem kapott. Ez azt is jelenti, hogy a bv. szolgálatban változatlanul szükséges katonai ismereteket elméleti és gyakorlati vonatkozásban egyaránt a szervezett szakmai képzés keretében kell elsajátítani.

b.) A szervezet létszámviszonyainak és az állomány feltöltöttségének alakulása is közvetlen összefüggést mutat a szakmai képzési rendszer korszerűsítésének lehetőségével és időszerűségével. Az elmúlt nyolc évben mintegy 1200 fővel nőtt a személyzet összlétszáma. Ezzel csökkent ugyan a relatív létszámhiány (a feladatok ellátásához szükségesnek tartott és az engedélyezett létszám közti különbség), de változatlanul magas volt az abszolút létszámhiány (az engedélyezett költségvetési létszám és a tényleges átlaglétszám különbsége). Ennek mértéke a 2000-ben regisztrált mélyponton, éves átlagban 450-500 fő körül mozgott.

A feltöltetlenség hatása a képzési rendszer vonatkozásában azt jelentette, hogy a bv. szervek szolgálati kötelezettségeik miatt nem iskolázták be állományuk egy részét, ezzel ismét felszöktek a képzetlenségi mutatók. A folyamat törvényszerű eredménye az lett, hogy a felügyelői állományból több száz fő teljesítette szolgálatát tartósan a bevezető képzésben megszerezhető elméleti alapismeretek birtokában. Nem volt és jelenleg sincs elkerülhetetlen kényszer az alapfokú szakmai képesítés lehető legrövidebb időn belül történő megszerzésére. Az tehát, hogy az egyes intézetekben időszakosan jelentkező rövidtávú érdekek (vagy kényszerek) felülírhatják az alapvető és hosszú távú szakmai érdekeket, minden józan szakmai megfontolással szemben áll.

Az állomány feltöltöttségében a Hszt. 2001. július 1-jei módosítását követően – az illetmények jelentős emelkedése hatásaként – következett be látványos fordulat. Az utóbbi két év 97,7–98,3% közötti feltöltöttségi mutatója azt jelzi, hogy a folyamatos létszámhiány az állomány természetes cserélődésével együtt járó mértékre csökkent. Ezzel párhuzamosan a képzés iránti munkavállalói érdeklődés is megnőtt, különösen középfokú képzésben, miután a képesítés megszerzésének illetménybesorolási konzekvenciái is vannak. Az intézetek beiskolázási hajlandósága is nőtt, mert a feltöltött állományból nagyobb létszámot tudtak képzésre vezényelni és időszakosan nélkülözni a szolgálatból. Ez a folyamat kedvezően hatott és hat még ma is a képzési elmaradások felszámolására, bár különösen a fővárosi intézetekben – amelyekben számszerűen legnagyobb az elmaradás – már ismét nő a feltöltetlenség és az állománycserélődés mértéke.

A büntetés-végrehajtás teljes személyzetét jellemző pozitív folyamatok folytatódása teremtheti meg annak lehetőségét, hogy a Bv. OK-ban folyó képzésekben folyamatosan csak az új állomány képzésére kelljen összpontosítani.

c.) A képzési rendszer korszerűsítésének szintén fontos eleme a rendszer intézményi és tartalmi integrálása a közoktatás rendszerébe. Az intézményi integráció azt jelenti, hogy a Bv. OK-nak is át kell alakulnia közoktatási intézménnyé, és annak legcélravezetőbb formája a Szakképző Iskola.

Az intézményi átalakulásnak előnyei és kötöttségei is vannak. A közoktatási intézményként működő központi iskolára ugyanis a jelenlegi belső szabályokon túl a közoktatási és szakképzési jogszabályokban előírt követelmények is kötelezőek. Ez működési, finanszírozási, oktatásszervezési, tanügy-igazgatási és ellenőrzési szempontból garanciákat jelent a szakképesítésért felelős igazságügy-miniszter, a felügyeletet ellátó középírányító bv. szerv és a megrendelői oldalt képviselő bv. szervek számára egyaránt.

Így a kötöttség a szervezet számára valójában előnyt jelent. Konkrét anyagi előnyt jelent a közoktatási rendszerben, a tanulói jogviszonyból eredően, a diákigazolványok igénybevételének lehetősége. Potenciális lehetőséget jelent az is, hogy közoktatási intézmények számára a kiírt nagy számú pályázatra az iskola is pályázathatna és a költségvetésből nem biztosítható fejlesztési forrásokhoz juthatna, mert a jelenlegi működési rendben ezekből eleve ki van zárva.

A szakképzés folytatása esetén a képzés és vizsgáztatás rendje, a képzés tartalma, ezen belül a szakmai gyakorlati képzés, és még számos más kérdés jogszabályokban részletesen szabályozott. Ezek egyrészt kötöttséget jelentenek, de egyben biztosítékot is arra, hogy a személyzet számára a különböző szintű beosztásokban szükségesnek tartott, a szakmai munka színvonalának fejlődését eredményező szakmai felkészítés minden tekintetben megvalósul.

d.) A képzési rendszer fejlesztését sürgető okok és körülmények számbavételénél végül, de nem utolsó sorban az Európai Unió csatlakozással összefüggő követelményekről is szólni kell.

A 90-es évek első felében született országos parancsnoki döntés értelmében a tiszthelyettesek képzésének kötelező, vizsgatantárgy szintű elemévé vált – Nemzetközi dokumentumok – címmel a legfontosabb emberi jogi egyezmények és uniós ajánlások oktatása. A csatlakozást követően, illetve a jogharmonizáció eredményeként a szabályok a magyar jog részévé váltak, így azokat, valamint az Európai Tanács ajánlásainak oktatását célszerű beépíteni a szaktantárgyak (biztonsági, szolgálati ismeretek, jogi ismeretek stb.) tananyagába.

A nemzetközi szervezetek által folytatott korábbi vizsgálatok során a bv. személyzet képzését illetően is fogalmazódtak meg kritika észrevételek magyar büntetés-végrehajtással szemben. A kritikák főleg a képzési idő rövidségére (3 hét) vonatkoztak. E tekintetben a vizsgálatot folytató és a hazai szakemberek véleménye egybeesik.

A már korábbiakban is részletezett probléma megoldása csak az lehet, hogy az állományba kinevezett dolgozó képzésbe kerülése legyen elsődleges, elkerülhetetlen és a munkakör, szolgálati beosztás ellátásához szükséges ismeretek és gyakorlati jártasság elsajátítása nélkül önálló szolgálat teljesítésére ne kerülhessen sor.

A képzési rendszer korszerűsítése érdekében tett erőfeszítések és a szakmai képzés fejlesztésének irányai

A személyi állomány képzési rendszere korszerűsítésének gondolata az elmúlt tíz év során szinte folyamatosan napirenden volt. A feltételek kedvező alakulásának időszakában a konkrét tervező munka felgyorsult, majd ismét leállt, mert a feltételek javulása nem bizonyult tartósnak. A rendszer teljes körű átalakítására, korszerűvé tételére nem volt esély, de részeredmények születtek (pl. a bevezető képzés kiterjesztése minden állománycsoportra, a bv. szakvizsga új rendszerének bevezetése, a bv. felügyelő és főfelügyelő szakképesítések OKJ-be vétele és bevezetése).

A jelenleg zajló korszerűsítési folyamat 2001. második felében erősödött fel, amikor a személyzet bérrendszerét, és ezáltal a szervezet munkaerő-piaci helyzetét érintő jogszabályi változások egyértelműen éreztetni kezdték pozitív hatásukat.

A koncepció a szakmai képzési rendszeren túl a személyzet képzésének, továbbképzésének más szegmenseit is felöleli (pl. a központi és helyi továbbképzések rendszere, vezetői továbbképzés, közép- és felsőfokú állami képzésben való részvétel támogatása, kredit-rendszerű továbbképzések, idegen nyelvi képzések támogatása), amelyekben párhuzamosan folyik a kidolgozó és a szabályozó munka.

2002 tavaszától folyik a témakörben született javaslatok vitája, melyben a szakmai közvélemény széles körben véleményt nyilvánított. Az előterjesztéseket a Bv. OP Oktatási Bizottsága, a Parancsnoki Kollégium, végül pedig a bv. vezetők, parancsnokok országos értekezlete is több körben megvitatta, kiegészítette, illetve módosította.

A szakmai képzési rendszer tekintetében 2003 júniusában születtek meg azok az országos parancsnoki döntések, melyek a fejlesztés fő irányait és konkrét megoldási változatait kijelölték. Ekkor született döntés arról is, hogy a 2003-2004-es tanévben minden kapacitást a képzés elmaradásának pótlására kell mozgósítani, hogy a feltételek optimális alakulása esetén az új képzési rendszer 2004 őszétől bevezethető legyen.

Az átmeneti tanévben a Bv. OK-ban elkészültek azok a dokumentumok és jogszabálytervezetek, amelyek kiadása után a közoktatási intézmény működéséhez, illetve a szakképzés megkezdéséhez és folytatásához szükséges engedélyek megkérhetők és a nyilvántartásba vétel is megtörténhet.

2004 júniusában vezetői értekezlet ismét tárgyalta az új képzési rendszerre való felkészülés helyzetét, az áttérés feltételeinek biztosíthatóságát. A körülmények együttes értékelése alapján (különösen a még mindig jelentős képzési elmaradásra és a pénzügyi takarékosági intézkedésekre tekintettel) az országos parancsnok a program bevezetésének további egy tanévvel való elhalasztásáról döntött. A döntés arra is kiterjedt, hogy minden részletkérdésekben tovább kell folytatni a felkészülést, mert **a korszerűsítés fő elemei és irányai nem változtak.**

Vegyük sorra ezeket!

1.) Az állományba vétel rendje:

- A jelenlegi, havi két alkalommal történő állománybavételi rend nem tartható fenn, mert ilyen időközönként nem tudunk szakképzést indítani. Ezért az állománybavételi rendnél a 6 hetenkénti ütemezésre kell áttérni, mert ezt a kiesést az intézetek még elviselik, a szakképzés is rugalmasan szervezhető, és az ilyen időközönként átlagosan állományba vett létszámot (90-105 fő) az iskola még fogadni tudja.
- Az állományba vett új dolgozó a kinevezéstől a képzés megkezdéséig tartó időszakot (legfeljebb 2 hét) az intézetben tölti. Ezalatt történik meg a felszerelése, a munkakör és az intézet bemutatása.
- Az iskolában induló következő képzési időszakra – állománycsoporttól függetlenül – minden új dolgozó (kivéve az alap és középfokú végzettségű közalkalmazottak) beiskolázása (vezénylése, kirendelése) kötelező. Az nem kerülhető el és nem is halasztható, mert szakmai képzés nélkül semmiféle tevékenység nem végezhető a bv. szerveknél.

2.) A szakmai képzés új modellje: szakképzés minden beosztási szinten

- Az állományba kinevezett dolgozók (tiszthelyettesek, tisztek, diplomás közalkalmazottak) tehát együtt kezdik meg szakmai felkészülésüket az iskolában és a jelenlegi bevezető képzést felváltó első 6 hetes elméleti képzési időszakot együtt teljesítik. Ezt a szakaszt részvizsga zárja, amelynek sikeressége a továbblépés feltétele. A diplomás munkatársak szakmai előképzése itt lezárul, kiválnak a tiszthelyettesekkel közös rendszerből, és számukra elkezdődik a felsőfokú szakképzés.
 - A tiszthelyettesek szakképzése az intézeti gyakorlati képzéssel folytatódik, melynek időtartama 8 hét. A központi képzési programban előírt gyakorlati programot az iskola által felkészített, intézeti gyakorló szakemberek (nem feltétlenül tisztek) irányítják, ellenőrzik és értékelik. Ebben a képzési szakaszban a képzésben résztvevő tanuló önálló szolgálatra nem oszthatók be.
 - A gyakorlati képzés első részét újabb 4 hetes iskolai elméleti képzési szakasz követi, amit a második részvizsga zár le.
 - A képzés negyedik szakaszában ismét 8 hetes intézeti gyakorlat következik. Ebben a képzési szakaszban azonban – a részvizsgán nyújtott teljesítményre is tekintettel – a tanuló már alacsonyabb szakmai és biztonsági kockázattal járó, egyszerűbb szolgálati feladatokat önállóan is elláthat. A képzési szakasz végén a gyakorlati oktató értékeli és minősíti a tanuló gyakorlaton végzett tevékenységét, írásos feladatainak teljesítését.
 - A felügyelők szakképzésének utolsó időszaka újabb 3 hetes elméleti képzéssel folytatódik, majd ezt 1-1 hét kötelező egyéni tanulás és konzultációs időszak követi. Ebben az időszakban (az állományba vételt követő 31-33. héten) kell döntenie az állomány-illetékes parancsnoknak a véglegesítés kérdésében. Ehhez az iskolában letett két részvizsga eredménye, valamint az intézetben eltöltött két gyakorlati képzési időszak során szerzett tapasztalatok elégséges információval szolgálnak. Az összességében 34 hetes képzési idő – összesen: 1130 óra, 490 óra (45%) elmélet, 640 óra (55%) gyakorlat – utolsó hetében a tanulók az állami szakképzés rendje szerint írásbeli, gyakorlati és szóbeli szakmai képesítő vizsgát tesznek. A vizsga szintje azonban eltérő, annak függvényében, hogy a tanuló rendelkezik-e érettségivel, vagy sem.
- Az érettségizettek a „Felügyelő – I.” (OKJ: 52891204), az érettségivel nem rendelkezők a „Felügyelő – II.” (OKJ: 32891201) szintű szakképesítést szerezhetik meg a sikeres szakmai vizsga eredményeként. A két szint közötti lényeges különbség nem a szakmai képzés tartalmában van, hanem a későbbi szakmai előmenetel lehetőségeiben. Az érettségizett és szakképzett bv. felügyelő kinevezhető főfelügyelői, vagy azzal azonos besorolású beosztásokba, előléptethető zászlósi rendfokozatokba és tanulmányait folytathatja a szakképzés következő szintjén, illetve felsőfokú képzésre is jelentkezhet. A Felügyelő II. szakképesítést szerzett tiszthelyettesre ezek a lehetőségek nem terjednek ki, illetve azokra akkor szerezhetnek jogosultságot, ha utóbb érettségi vizsgát tesz.
- Azoknak a felügyelőknek, akiket magasabb beosztásba neveztek ki, vagy terveznek kinevezni, részt kell venniük az 53891203-as OKJ számú bv. főfelügyelő el-

nevezésű szakmai képzésben is. Ez a szakképesítés, nem szakosított, 7 hónapos levelező rendszerű képzésben (7x1 hét iskolai összevonás) szerezhető meg. A képzési idő összesen 850 óra, ebből elméleti képzés 210 óra (25%), szakmai gyakorlat 640 óra (75%). A bv. főfelügyelő szakképzés, a bv. felügyelő szakképzés tananyagára épül, ezért a részvétel feltétele a bv. felügyelő szakképesítés megléte.

Azok a kollégák, akik nem a szakképzés rendjében szerezték meg a felügyelői beosztásokhoz előírt szakmai képesítést, egyéni tanrend alapján felkészülve szakmai képesítő vizsgát tehetnek, így szakmai előmenetelük nem ütközik képesítési akadályokba.

- Az új képzési rendszerben a szervezet állományába kinevezett és szakirányú végzettséggel nem rendelkező tisztek és diplomás közalkalmazottak jelenlegi felsőfokú szaktanfolyami képzését a „Bv. szervező” elnevezésű (OKJ: 71891203) szakképzés váltja fel. Az összesen 380 óra képzési időből 140 óra (35%) az elméleti, 240 óra (65%) a gyakorlati felkészítésre biztosított idő.

A felsőfokú szakképzés megkezdéséhez szükséges szakmai alapismereteket – mint azt már korábban láttuk – a tiszthelyettesekkel közös iskolai képzés (első 6 hetes időszak) alatt szerzik meg a diplomás kollégák.

Az előzőekben vázolt képzési struktúra bemutatta a személyzet szakmai képzési rendszere fejlesztésének fő irányait, azaz a szakképzés általánosság válását a képzési rendszer mindhárom szintjén. Ez a szakképzési rendszer messzemenően biztosítja a képzések egymásra épülését és gyakorlatiassá tételét.

A személyzet képesítési követelményei

Jelenlegi rendszer

Állománycsoport	Bevezető képzés	Alapfokú képzés	Középfokú képzés	Bv. szakvizsga	Közalkalm. alapfokú bv. képz.	Bv. felügy. szakképz.*	Bv. főfelügy. szakképz.*
Bv. felügyelő és vele azonos besorolású tts-i beosztások	X	X				X	
Bv. főfelügyelő és vele azonos besorolású tts-i, zászlósi beosztások	X	X	X				X
Tisztek (kivéve az RTF-en végzettek)	X			X			
Diplomás közalkalmazottak	X			X			
Középfokú végzettségű közalk. (ka-i szakterületi előadó)			X		X		X
Alapf. és középf. végz. igénylő egyéb közalk-i beoszt.					X		

(A *-gal jelölt képzési formák az alap-, illetve a középfokú képzést váltják fel.)

A személyzet képesítési követelményei

Tervezett új képzési rendszer

Állománycsoport	Bv. felügy. szakképz. első 6 hete	Bv. felügy. szakképz.	Bv. főfelügy. szakképz.	Bv. szervező szakképz.	Közalkalm. bv. alapfokú képzése
Bv. felügyelő és vele azonos besorolású tts-i beosztások	X	X			
Bv. főfelügyelő és vele azonos besorolású tts-i, zászlósi beosztások	X	X	X		
Tisztek (kivéve az RTF-en végzettek)	X			X	
Diplomás közalkalmazottak	X			X	
Alapfokú és középfokú képesítéshez kötött közalk-i beosztások					X

(A *-gal jelölt képzési formák az alap-, illetve a középfokú képzést váltják fel.)

3.) A szakmai képzés intézményi háttere és a bővítés lehetőségei

A Bv. OK 1996-os alapításakor méretét, fogadóképességét, személyi és tárgyi feltételeit illetően alkalmas volt arra, hogy a szervezet akkori létszámviszonyaiból és képzési struktúrájából eredő oktatási igényeket kielégítse. Azóta a személyi állomány összlétszáma mintegy egyhathatodával megnőtt. Ez a többletkapacitás a Bv. OK-ban – főleg az átbocsátóképesség tekintetében – már nem áll folyamatosan rendelkezésre.

Az új képzési rendszerben a képzési színvonal joggal elvárt emelkedését csak hosszabb képzési idő alatt lehet elérni, ami az adott idő alatt fogadható és kibocsátható képzett létszámot illetően kapacitás-vesztést jelent. A Bv. OK (közoktatási intézménnyé átalakulása után: Büntetés-végrehajtási Szakképző Iskola) a jelenlegi infrastruktúrával akkor tudja ellátni szakképzési feladatait, ha az évenkénti állománycserélődés mértéke tartósan 700 fő (tiszthelyetteseknél 600 fő) alatt marad. Amennyiben pedig létszámfejlés történik, ami a létesítendő új bv. intézetek miatt valószínű, akkor a bv. szervezet végleg „kinövi” jelenlegi oktatási intézményét.

A képzési kapacitás (és az ezzel együtt járó szolgáltatások) bővítésére többféle megoldási lehetőség kínálkozik. Ilyen lehet a jelenlegi iskola bővítése, regionális rendszerben működő képzőhelyek kialakítása saját, vagy akár bérelt objektumban (pl. önkormányzati közoktatási intézményben), más szakképző intézmény(ek) bevonása a bv. személyzet szakmai képzésébe, és még más lehetőségek is szóba jöhetnek. Ezek között a lehetőségek között ma még rangsort sem lehet felállítani, de az egyes változatok költségvonzata között komoly eltérések lehetnek.

A költséghatékonyság szempontjából a jelenlegi infrastruktúra bővítése látszik legelőnyösebbnek, mert ott a fajlagos költségek alacsonyabb szinten tarthatók. Amennyiben a Bv. OK területén tervezett kollégium építésére beruházási forrást sikerül találni, azzal egy ütemben, a beruházás részeként a szükséges tantermi bővítést is meg lehetne

valósítani. A szociális infrastruktúra bővítésére pedig a jelenlegi iskolaépületben nem is lenne szükség.

Az új képzési rendszerben a szakképzés várható volumene és az iskola leterheltsége miatt arra nem lesz mód, hogy az addig, főleg a fővárosi intézetekben be nem pótolható képzési elmaradások is az iskolát terheljék. Az elmaradások olyan mértékűek, hogy azokat a jelenlegi szaktanfolyami módszerrel, kihelyezett tagozatokon kezelni lehet. Azt azonban el kell kerülni, hogy az új szakképzési rendszer bármilyen módon és külön engedélyekkel kijátszható és kikerülhető legyen. Ezért az elmaradásokat kezelő szaktanfolyami rend engedélyezését is szigorú szabályok közé kell szorítani.

Mit várhatunk a szakmai képzési rendszer korszerűsítésétől?

- Mindenekelőtt azt, hogy a rendszer felépítése, működése legyen világos, áttekinthető és kiszámítható, azaz tervezhető a munkáltató és a munkavállaló számára egyaránt. Zárja ki annak lehetőségét, hogy szakmai képzés nélkül kerüljön sor szolgálati feladatok teljesítésére.
- Joggal várható el, hogy nőjön a képzés általános színvonala, ezáltal javuljon a szolgálati feladatok ellátásának színvonala is.
- Fokozott elvárás a szakmai gyakorlati képzés erősödése, melynek eredményeként nő az állomány szakmai magabiztossága, javul az intézkedések szakszerűsége, kultúráltsága, azaz összességében a büntetés-végrehajtási munka minősége.
- A korszerű, hatékony képzési rendszertől azt is joggal várhatja el a szakmai közvélemény, hogy hatékonyan segítse a szervezet humán erőforrás-gazdálkodását. Ez főleg úgy valósulhat meg, hogy pozitív hatásaival (pl. szakmai tudás és magabiztosság, kiegyensúlyozottság, nem várt helyzetek kezelése, pszichikai és fizikai felkészítés, intézkedés-technikai és taktikai ismeretek elsajátítása, empátiás készség fejlesztése) csökkenti, illetve a személyzet számára is kezelhetővé teszi a szolgálattal együtt járó stresszhatásokat. Ezek a pozitív hatások növelik a munkavállaló sikerességét és elismertségét is.

Mindez úgy hat vissza a szervezet aktuális humán erőforrás viszonyaira, hogy csökken a felkészületlenségből eredő stressz, a bizonytalanság (esetleg félelem), a sikertelenség stb. miatti pályaelhagyók száma. Így csökken a személyzeti utánpótlási és képzési igény, javul a személyzet képzésére, felszerelésére, foglalkoztatásra fordítható források hatékonysága, és ezek a ráfordítások a tartós foglalkoztatás során megtérülnek.

- Végül, de nem utolsósorban a szakmai képzés rendszerével összefüggően a személyzetnek is vannak sajátos elvárásai. Ilyen követelmény az, hogy adjon teret az egyéni ambícióknak, biztosítsa az előmenetel lehetőségét a magasabb elismertséggel járó beosztások és rendfokozatok felé. A munkavállaló oldaláról az is érthető, reális elvárás, hogy amennyiben életkörülményei úgy alakulnak, hogy a pályát elhagyására kényszerül, szakképesítése legyen államilag elismert, és biztosítson munkavállalási lehetőséget a büntetés-végrehajtási munkával rokon szakterületeken.

Összegzés

A büntetés-végrehajtási személyzet szakmai képzési rendszerének korszerűsítése a szervezet egyik kiemelt jelentőségű szakmai programja. Olyan program, amelynek véghezvitele – hasonlóan a szervezet munkáját meghatározó jogszabályi háttér megteremtéséhez, vagy a szervezeti rendszer korszerűsítésére irányuló programok megvalósításához – sürgető feladat, mert sikere, vagy sikertelensége hosszú távon kihat a szervezet kiemelt közfeladatainak teljesítésére, illetve annak színvonalára. A szervezeti célok megvalósítását, s a büntetés-végrehajtással szemben jelentkező társadalmi elvárások teljesítését leginkább szolgáló képzési struktúra kialakítása és működtetése, számos feltétel és körülmény együttes hatásától függő, emellett magas költségráfordítást igénylő feladat.

Az elmúlt évtizedek ez irányú törekvései igazolják, hogy az adott viszonyrendszerekben elérhető optimális megoldás is komoly eredménynek számít. Ennek elfogadása mellett sem mondhatunk le arról, hogy képzési rendszerünk ne csak az aktuális igényeket követő, azokra reagáló megoldásokból álljon, hanem az igényeket tudatosan alakító, előreutató rendszer legyen.

A korszerűsítés elengedhetetlen feltétele, hogy pontosan és reálisan értékeljük személyzetünk szakmai képzésének hiányosságait és azok okait, de ugyanilyen racionálisan kell értékelni azokat a tényezőket is, amelyek a változást sürgetik. Ez utóbbi tényezők közül a képzés minden szintjének gyakorlatiasabbá tétele – jól láthatóan – meghatározó szakmai igény. A képzési szolgáltatást végző intézménynek pedig működési rendjében és szolgáltatása tartalmát illetően is a képzésben érdekeltek (irányító és felügyeleti szervek, a képzést „megrendelő” bv. szervek, a munkavállalók stb.) igényeit kell kielégítenie.

Ezeknek a szerteágazó igényeknek a kielégítésére a jogszabályokkal körülhatárolt rendszerben zajló, de a szakma által tartalommal kitöltött szakképzési rendszer alkalmas. Ily módon az alkalmasnak ígérkezik arra is, hogy hosszú távon formálja a szervezet szakmai arculatát, támogassa a megfiatalodott személyzet szervezethez való kötődésének kialakulását, s – a személyes sikerek, a büntetés-végrehajtási munka elismertsége és megbecsültsége révén – annak elmélyülését.

Borgulya Zoltán

Utolsó esély a reintegrációhoz – börtönoktatás az EU-ban

Hasonló címmel szakmai konferenciát rendezett ez év május 28-án Dunaújvárosban, a helyi főiskola tanácstermében a Human-Pszicho 2002 Kht. A szakmai tanácskozás aktualitását azok a kérdések adták, hogy az európai integráció, illetve uniós csatlakozásunk számos előnyén, illetve lehetőségén túl milyen kötelezettségeink, feladataink vannak az oktatás, képzés, nevelés terén a büntetés-végrehajtásban, valamint melyek azok a célok, amelyek elérésével jelentős mértékben javítanánk a társadalmi reintegrációs törekvéseink hatékonyságát. Azt, hogy valóban esélyt tudjunk biztosítani azon populáció számára a társadalmi felemelkedéshez, amelynek tagjai jelenleg ugyan még fogvatartottak, szabadságvesztésüket töltik, de szabadulásukat követően képesek legyenek társadalmunk aktív tagjaivá válni, illetve minél nagyobb arányban rendelkezzenek olyan, a mai gazdaság számára kompatibilis képzettséggel, szakmai tudással, amely egyfajta biztosítékot ad ennek az integrációs folyamat sikeréhez.

Köztudott, hogy a társadalmi felemelkedés elengedhetetlen feltétele a tudás, azon szakmai ismeretek elsajátítása, amelyek szervesen illeszkednek a mai modern gazdasági struktúrához. Természetesen az oktatásban, képzésben való részvétel szakmai ismeretanyagán túl nem elhanyagolható hozadék az általános műveltség megalapozása, fejlesztése, a teljesítmény-orientáció javítása, a nevelői hatás, az erkölcsi tartalmak közvetítése mint személyiségfejlesztő és személyiség-rekonstrukciós törekvés.

A szervező Humán-Pszicho 2002 Kht. által működtetett Pannon Integrációs Általános, Szakközép és Szakiskola felvállalta ezt a feladatot, azaz a büntetés-végrehajtás falain belül élők oktatását, képzését. Jelenleg több intézetben közel 400 felnőtt tanulót oktatnak az iskola pedagógusai, akik vállalták, hogy a börtönben is végzik hivatásukat, esetenként írni-olvasni-számolni, illetve az alpműveltség elsajátítására tanítják az életkor tekintetében már egyáltalán nem iskoláskorú diákokat, más alkalmakkor pedig a szakmai tudás átadásán fáradoznak a fogvatartotti társadalomban.

De miben is rejlik a büntetés-végrehajtási oktatás fő specifikuma, mennyiben tér el ez a pedagógiai tevékenység a hétköznapi értelemben vett felnőttoktatástól? Először is: a börtöntársadalomból kikerülő diákok között jóval nagyobb arányban vannak jelen antiszociális magatartású, illetve disszociális személyiségzavarral rendelkező személyek, de a különböző részképesség-zavarok következtében lemorzsolódott felnőttek aránya is jóval magasabb a börtönoktatásban a hagyományos felnőttoktatáshoz, -képzéshez viszonyítva.

A bűnelkövető személy köznapi értelemben a társadalom ártó ellensége. Ne felejtjük el azonban azt a tényt, hogy mindenki, aki ma veszélyes ember, tegnap veszélyeztetett volt. A kriminalitás tulajdonképpen csak harmadik, legsúlyosabb foka, szakasza egy egyre súlyosbodó folyamatnak, melynek az első lépcsője a veszélyeztetettség. Bár ennek a folyamatnak mi már csak az utolsó harmadába tudunk beavatkozni, de a kriminális személyiségzavarokhoz hasonlóan a további romlást, a neurotikus deviációkat elsősorban megelőzni kell.

Az érzelmi depriváció helyett szülői szeretetet adni nem tudunk, de törődést, odafigyelést igen. Az oktató-nevelő munkában nekünk mind a két alkotóelemre egyformán nagy hangsúlyt kell fektetnünk, hiszen a tanároknak, nevelőknek a verbalitás, a kommunikáció különböző eszközeivel kell egy újfajta gondolkodásmódot, szemléletet bevennie a börtönök zárt és sivár világába. A személyesség, a hitelesség erejével kell emberközelivé tenni ezt az új alternatívát, a tudást, mint lehetőséget a kitörésre.

György Júlia véleménye szerint az esetek jelentékeny hányadában már 3-6 év között jelen vannak és kimutathatók azok a környezeti ártalmak, melyek a fejlődési zavarokat előidézhetik. S ezek azok az emocionális indíttatású fejlődési zavarok, amelyeket nekünk kezelnünk kell ahhoz, hogy tanulóink képezhetővé váljanak. Az érzelmileg labilis személyek például nehezen képesek elviselni a tartós monotóniát, ezért a tanórai munkáltatásuk speciális felkészültséget kíván a pedagógusoktól, de mindenekelőtt toleranciát, türelmet, ami nélkül nem lehet ezt a hivatást gyakorolni.

A szakmai szemléletben a prevenció, a korrekció, illetve a rehabilitáció szerves egységet kell, hogy képezzen a sikeres pedagógiai tevékenység, munka érdekében. A kriminális személyiségzavarokhoz hasonlóan a neurotikus deviációkat is elsősorban megelőzni kell. Mind a prevenció, mind a beavatkozás, mind az utógondozás szempontjából érvényes és irányadó az a gondolat, mely szerint: ha a körülmények formálják az embert, akkor a körülményeket kell emberiessé tenni, formálni.

A kriminális irányú személyiségfejlődés gyökere mindig az érzelmi élet zavariban, a szülővel, a környezettel való diszharmóniában található meg. Egyes kutatások szerint az esetek egy jelentős részénél már 0-3-ig, s még inkább 3-6 év között jelen vannak és kimutathatók azok a környezeti, ún. millió-ártalmak, melyek a fejlődési zavarokat típusosan előidézhetik. Ezek azok a pszichikai-fejlődési zavarok, melyeket nekünk kerülnünk kell ahhoz, hogy a személy, a személyek képezhetővé váljanak.

Az antiszociális személyiséget főképp affektív [érzelmi indulati] élet jellemzi, az, hogy reakciómódjai infantilis szinten fixálódtak, rögzültek, hogy agresszív feszültségét nem képes valamilyen szublimált, szocializált formában feldolgozni. Ezen az egyének nem képesek elviselni a tartós emocionális feszültséget: nem képesek a késleltetésre, vágyaikat azonnal ki akarják elégíteni, az őket érő ingerekre azonnal válaszreakciókat adnak. Képtelenek várni, nagyon nehezen tudják az ok-

tatási folyamatban a tartós monotóniát tolerálni (az iskolaérettség egyik kritériuma, hogy a tanuló bírja ki a tartós pszichikus feszültség állapotát).

Ennek fő okát szintén a gyermekkorban, azon belül is a családi mikromillióban kereshetjük. A kriminális személyiségstruktúra kialakulásának hátterében gyakran tapasztalhatjuk, hogy a családokban alig van kényszer, külső késztetés, inkább modellek vannak, viszonyítási személyek, akiket a gyerek követ, utánoz. Esetükben a nevelés, a személyiségformálás csak nagyon ritkán tudatos. Nem törekszenek az ingerületgátlás egyensúlyának kialakítására, néha módszereik is szélsőségesek. A verbalitás helyett nevelésük praktikus, gyakorlatias, bár e tekintetben is az egyszerű cselekvési, tevékenységi formákat részesítik előnyben.

A szeretet (amennyiben beszélhetünk róla) az ilyen családokban nem szab feltevéleket, mintha a család rendező elve a szimmetria és az emancipáció lenne. A gyermekek vágyait kevés fékezéssel elégitik ki, nem igazán szigorú a napszakok ritmusa, az életciklusokhoz igazodó időperspektíva, így a rendszerességre való törekvés sem alakul ki igazán a fejlődés során. Következésképpen a szocializálódó gyermek már életének első éveitől kezdve jóval kisebb figyelmet fordít a tervezésnek, mint a hasonló korú társai. Igen súlyos következményei lehetnek a szubkulturális sajátosságoknak, amelyek az ilyen szülők, az antiszociális viselkedésű családok nevelési stílusa következtében beépülnek a fejlődő gyermek pszichéjébe, lelki világába. Feltételezhető, hogy az ilyen környezetben élő fiatalok, iskoláskorú gyermekek nem képesek előre elgondolni viselkedésük következményeit.

A tanulóssal kapcsolatos nehézségek jelentős hányada ugyancsak a fentiekre vezethető vissza, hiszen a tanulás ritkán jár azonnal felhasználható tudással, produktummal. A tanulás csak a jövőben, olykor csak az igen távoli jövőben hozhat kézzel fogható eredményeket a tanuló számára, ami jelentősen csökkenti a tudás megszerzésére irányuló vágy belső motivációját, az ebben való részvétel jelentőségét.

Sok esetben tapasztalható, hogy a kora gyermekkorban rendkívül fontos játékok, eszközök hiánya számos, a gyermek értelmi és érzelmi fejlődésének szempontjából kulcsfontosságú következménnyel járhat, mely kedvezőtlen irányba terelheti a pszicho-szociális fejlődés irányát. Nem alakul ki az általános megfelelő attitűd a tárgyi környezet iránt, eltorzul a tárgyról kialakult kép, hátrányt szenved az egyéb tanulási folyamatok elsajátítása. Nagymértékben fokozódik a társas tevékenység olyan formáinak jelentősége, amelyek elősegítik az antiszociális, elsősorban az agresszív viselkedési formák kifejlődését. Nem fejlődik ki kellően a célirányos finom mozgás, a tárgyakkal való bánásmód, ami megnehezíti az írás alapelemeinek elsajátítását.

Lassul az értelmi fejlődés, nehezebbé válik az iskolai tanulmányok megkezdése. Hiányoznak azok a tanulást elősegítő pozitív érzelmek, amelyek a játékfolyamat természetesen megjelenő kísérő jelenségei. Persze részletes elemzés nélkül is feltételezhető, hogy a tárgyi tényezők hiánya másodlagos a koordinális, szociális környezeti tényezők negatív hatásához, következményeihez viszonyítva. Azonban vitathatatlan a tárgyi környezet hiányosságaiból fakadó hatás káros, amely hátrál-

tatja a tanulás fejlődésben gyakorolt szerepét, csökkenti annak pozitív hatótényezőit.

Az antiszociális, kriminális felnőtt személyek infantilis vonása a fokozott opozíciós igény, az örökös szembenállás, az alkalmazkodási képtelenség. A legtöbb bűnelkövető személy épp ezen adaptációs problémák miatt nem végezte el az általános iskolát, nem sajátította el az alpműveltség legelemibb követelményeit sem, illetve még az elején kimaradt e tanintézményből hiperaktivitása, magatartása, illetve viselkedészavara miatt.

A börtönben történő felnőttoktatás, elítéltoktatás során feltétlenül figyelembe kell vennünk azt a pedagógiai, pszichológiai törvényszerűséget, hogy a prevenció, a rehabilitáció és az utógondozás szerves egységet kell, hogy alkosson az adott egyén, fogvatartott mentális egészsége, képezhetősége, valamint a tudás gyakorlatra történő átvihetősége érdekében. Az fogvatartottak oktatásának első szakaszában a szintre hozó, előkészítő program megvalósítása történik, amelynek keretében speciális gyógypedagógiai, pszicho-gyógypedagógiai eszközök bevonásával kell a tanulók készségeit, képességeit felmérni, esetlegesen a zavarokat, az akadályozó tényezőket kiszűrni, illetve korrigálni.

Mindenképpen szükséges, ha van, az intelligencia-deficit mértékét megállapítanunk, és ha szükséges, differenciáltan, egyénre szabottan a korrekciót, a felzárkóztatást segítő speciális feladatokat előkészíteni, hiszen a képzés eredményessége érdekében elengedhetetlen egy szint, amely az oktatás sikerességét garantálja.

A börtönoktatásban résztvevő tanulók, felnőttek figyelme rendkívül nehezen rögzíthető, flexibilis, nagymérvű pontatlanság tapasztalható a figyelemkoncentrációban. E téren jelentős zavarok figyelhetők meg, amelyek hátráltatják a bevést, a hosszú távú memorizálást, tehát az elsajátított tudás kevés hányadát képesek átvenni a gyakorlatba. A személyiségfejlődés kriminális, disszociális típusú zavarának fő jellemzője a túlnyomórészt beilleszkedési, alkalmazkodási, viselkedési és teljesítményzavarokkal megjelenő érzelmi-akarat funkciók részleges, illetve súlyos mértékű károsodása.

Az oktatás-nevelés, a rehabilitációs és pedagógiai tevékenység során tehát feltétlenül számolni kell az érzelmi (emocionális) élet labilitásával, az emocionális funkciók sérülésével, az akarat tényezők hibás működésével, a személyek többségénél pedig a szocializáció, illetve perszonalizáció olyan hibáival, amelyek a normaképződés folyamatát befolyásolják, minek következtében az egyén disszociális fejlődési irányba tér el. Tehát a pedagógiai munka során ennek korrekciójára is gondolni kell.

A teljesítmény- és viselkedészavarok okaként az esetek döntő többségében a károsító tényezők szűkebb családi, társadalmi környezetben ható pszichológiai, szocializációs, perszonalizációs hibákat, zavarokat, valamint az ún. millió-ártalmakat sorolhatjuk fel. Az esetek során szinte mindig megtalálható a pszichoszociális fejlődés, illetve az érzelmi funkciók zavara, sérülése. A pedagógiai tevékenység, az oktató munka tapasztalatai, illetve különböző vizsgálatok, speciális

pszichológiai kérdőívek alapján kiemelt fejlesztési területként kell kezelnünk a következő részképességeket:

- téri orientáció
- szókincs
- szerialitás (adott sorrend megjegyzésének képessége)
- auditív emlékezet
- alak-háttér differenciálás
- finommotorika, kézügyesség

Az oktató munka során a komplexitás és a fokozatos nehezedés elvét kell követni a pszichológiai sajátosságok miatt. Az oktatás specifikus jellege többek között abban rejlik, hogy felnőtt emberek számára kell olyan feladatsorokat, fejlesztő programokat kidolgozni, amelyek ez idáig csak gyermekek részére készültek.

A fejlesztő terápia kiemelt területe kell, hogy legyen a finommozgások fejlesztése, így az:

- ujjtornagyakorlatok
- apró tárgyak (gomb, bab stb.) szétválogatása, csoportosítása
- mértani síkidomokból ritmikus sorok alkotása
- tépés, gyűrés, vágás, ragasztás
- mintázás
- gyufaszálakból különféle formák, alakzatok készítése
- a festés technikájának gyakorlása, a színek ismerete
- fantáziakép alkotása

Az auditív, illetve a vizuális emlékezet fejlesztésére is jelentős figyelmet kell fordítanunk (rövid szavak, számok, számsorok, vesszorok stb. visszamondása, illetve memóriajátékok használata). A téri orientáció fejlesztése szintén kiemelt területként kezelendő. Az iránygyakorlatok esetében először a testséma gyakorlatok végzése (saját testen) ajánlatos, majd ezután lehet fokozatosan magasabb szintre lépni. A szókincs fejlesztéséhez jónak gondolom, ha sok-sok képanyagot használunk fel. Szituációs játékokban, különféle szerepgyakorlatok során lehetőség nyílik arra, hogy a fogvatartottak önmagukról, érzelmeikről kifejezően, választékosabban tudjanak beszélni. A szinonim szavak gyűjtése, a szavak főfogalom alá sorolása egyaránt lehet a fejlesztő, kompenzáló terápia része, ezzel is elősegítve – a szóbeli nyelvhasználat kialakításával, a különböző nyelvi hátrányok leküzdésével – az emberi érintkezés, kommunikáció alapformáinak elsajátítását, a verbalitás fejlesztését. Törekednünk kell arra, hogy – a helyes hangképzés, hangsúlyozás, hanglejtés, hangerő, beszédtempó fejlesztésével, illetve javításával – alakilag tisztább legyen a beszédük. Fontos feladat ennél fogva az aktív és passzív szókincs fejlesztése, a nyelvi hátrányok, beszédgátlások leküzdése.

Különféle feladathelyzetekben érdemes gyakorolni a problémamegoldó gondolkodás képességének a formálását, kialakítását, az emlékezet és a képzelet fejlesztését. Nagy hangsúlyt kell fordítani a tárgyak térbeli helyzetének a felismerésére (a fent-lent, az előtte-mögötte stb. fogalmának tisztázására). Tehát a rendki-

vül heterogén összetételű osztályokban a pedagógusoknak ismerniük kell, szerve-
sen be kell építeniük a munkájukba a fejlesztő, részképeség-zavarokat kompenzá-
ló terápiás gyakorlatsorozatot.

Tudjuk, hogy a büntetés-végrehajtási nevelés három fő alappilléren nyugszik:

1. oktatás-képzés
2. terápiás tevékenység
3. munkáltatás

A beilleszkedési, reintegrációs esélyek akkor növelhetők döntően, ha mindhá-
rom területre azonos hangsúlyt fektetünk. Hiszen az oktatás-képzés célja olyan
hasznos ismeretek megszerzése, amelynek birtokában az egyén képes eligazodni a
társadalomban, illetve ezt az ismeretanyagot, alpműveltséget képes tovább bővi-
teni saját képességei, lehetőségei szerint.

Célunk, hogy az alpműveltség megszerzése után tanulóink a megszerzett tu-
dásukra építve olyan szakmai képzésben folytassák tanulmányaikat, amelynek el-
sajátítása révén jó eséllyel indulhassanak szabadulásukat követően a munkaerőpi-
acon, tehát képesek legyenek napjaink működő gazdaságába integrálódni.

A szakmai képzés lehetőségeinek szélesítésére anyagi körülményeinek javítá-
sára számos uniós (strukturális alap stb.) pályázat nyújt segítséget, amelyekkel
szintén ezt a társadalmi réteget tudjuk segíteni, illetve a reintegrációs törekvéseink
esélyét javítani.

Befejezősképpen – zárógondolatként – szeretném megjegyezni, hogy az okta-
tás mellett nagy hangsúlyt fektetünk, illetve helyezünk a rehabilitációs tevékeny-
ségre, a személyiség terápiás újrarendezésére, hiszen e nélkül a fő cél, a szabadul-
tak társadalmi környezetbe, mikro-miliőbe való visszahelyezése nem valósítható
meg sikeresen. Akármilyen irányú is a börtönoktatásban résztvevő fogvatartottak
elhajlása a normalitástól, ehhez a tevékenységhez – az oktatók részéről – mérhe-
tetlen türelem, elfogadás, szeretet szükséges, valamint – mindkét fél részéről –
akarat és bizalom.

Roszik Gábor

Tallin 2004.

A Börtönlelkészek Nemzetközi Szervezetének Európai Konferenciája

2004. június 1-7-ig Észtország fővárosában, Tallinban tartotta a háromévenként megrendezett konferenciáját a Börtönlelkészek Nemzetközi Szövetségének Európai Szervezete. Ennek apropóján kapott felkérést e sorok írója arra, hogy ismertesse a Tallinni Nyilatkozatot, és ennek kapcsán a szervezet történetét, munkáját.

A Börtönlelkészek Nemzetközi Szervezete (IPCA) 1985 augusztusában alakult meg egy konferencián, amelyet a Svájci Bossey-i Ökumenikus Intézetben tartottak 59 börtönlelkész részvételével, akik 20 országból érkeztek. A Szervezet annak a Nyilatkozatnak az eredményeképpen jött létre, amely augusztus 25-én született. A konferencia ötletét támogatta a genfi székhelyű Lutheránus Világszövetség, a hivatalos meghívókat pedig az egyházak Világtanácsa bocsátotta ki.

A konferencia atmoszférája annyira erőteljes volt, hogy azóta sokan emlegetik a „bossey-i lelki küldet”. Amikor az emberek ezt a kifejezést használják, arra a nagy érzésre gondolnak, hogy egy lelki közösséghez tartoznak, és a közösen vállalt misszióra, amelyből fakad a nemzetek és felekezetek közötti akadályok legyőzésének közös tapasztalata.

Kik a börtönlelkészek?

Börtönlelkésznek számítanak azok, akik ordinált (felszentelt) lelkészek, vagy olykor laikusok, akik egyházuktól, illetve alkalmasint állami részről is megbízást kapnak arra, hogy a börtönökben lelkigondozói munkát végezzenek. A börtönlelkészek munkájának meghatározása, értelmezése, a lehetőségek és a státuszuk széles kulturális kontextusban került kidolgozásra. Ezeknek a szerte a világon különböző szituációban szolgáló lelkészeknek az összekapcsolódása: az IPCA szívdobbanása.

A Bossey-i Első Nyilatkozat hangsúlyozza, hogy az IPCÁ-nak támogatnia, segítenie kell a keresztény börtönlelkészeket, továbbá kinyilvánítja, hogy a szövetség nem végez politikai tevékenységet és nem törekszik profitszerzésre.

A Bossey-i Konferencia résztvevői tisztában voltak azzal, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete nagyra értékeli a börtönlelkészek munkáját a fogvatartottakra vonatkozó ún. Standard Minimum Szabályokkal kapcsolatban is, ezért fontosnak tartották szorosabb együttműködést kialakítani e szervezettel. Így a Bossey-i Konferencia több résztvevője részt vett az ENSZ 7. „Bűnmegelőzési és Bánásmód a Bűnelkövetőkkel” Kongresszusán két héttel később Milánóban.

Az ENSZ tanácskozáson való részvételnek többek között két fontos eredménye lett. Először is: kapcsolat jött létre Monsignor Cesare Curionival, aki a Szent Szék képviselőjeként vett részt a Kongresszuson, s ő volt az elnöke a Katolikus Börtönlelkészek Nemzetközi Szervezetének (ICPPC). Ő kezdeményezte, hogy szervezete szövetkezzen az IPCÁ-val, ami két évvel később a Helsinkii Találkozón meg is történt. Másodszor pedig: fontossá vált, hogy az IPCÁ-nak inkább a fogvatartottak szükségleteire kell koncentrálnia, mint a börtönlelkészekére.

A Második és Harmadik IPCA Konferencia

A Második Nemzetközi Konferencia is Bossey-ban volt 1990-ben. Mintegy száz lelkész vett részt a konferencián a világ minden tájáról. Egy tíz főből álló Elnökség (Steering Committee) jött létre, amely az egész világon szolgáló börtönlelkészeket képviselte, s elnöke ismét Peter Rassow német evangélikus börtönlelkész lett. Az elnökség évente találkozott Európában, hogy előkészítse a harmadik konferenciát, melyet 1995-ben Ottawában tartottak. Ezen a konferencián már háromszázan vettek részt, és új nemzetközi elnökséget választottak, melynek elnöke Dr. Pierre Allard lett, a Kanadai Büntetés-végrehajtási Szervezet vezető börtönlelkésze. Ez az elnökség készítette elő a következő, Negyedik Konferenciát, melyet Dél-Afrikában tartottak 2000-ben.

Az IPCA és a nemzetközi kapcsolatok

A Börtönlelkészek Nemzetközi Szövetségének létrejötte válaszol arra a kihívásra is, amit a nemzetközi kapcsolatok fejlődése a mai világban jelent. A szakemberek minden szférában felismerték, hogy a mai közlekedési lehetőségek, a kommunikációs csatornák megkönnyítik a világméretű kapcsolattartást. A gondolatok megosztása szélesebb szakmai egyetértéshez, kölcsönös segítséghez vezet, s hozzájárul a szakmai színvonal kialakításához.

Az IPCA és az ökumenizmus

Mindez kapcsolódik ahhoz a tényhez, hogy egyházi körökben a világméretű kapcsolatoknak régi tradíciója van. Évszázadokon keresztül az egyes felekezetek eljutottak a világ minden tájára, a missziói munka révén. Az utóbbi években azonban mindenhol nagyobb hangsúly kerül az ökumenikus tevékenységre – különösen olyan szolgálati területeken, mint a börtönmisszió, melyben az együttműködés nem veszélyezteti a dogmákon alapuló tradíciókat. Az ökumenikus együttműködés mindig az IPCA fémjele volt.

Az IPCA és a regionális fejlődés

Mindig is az elképzelések között szerepelt, hogy a Börtönlelkészek Nemzetközi Szövetségének regionális szervezetei legyenek, mint például Európában, ahol nemzetközi konferenciát tartottak Helsinkiben (1988), Strasbourgban (1992), Rugbyben (1994), Ustadban (1997), Driebergenben (2001) és Tallinban (2004).

Az IPCA és a Nemzetközi Testvéri Börtöntársaság (Prison Fellowship International)

Az utóbbi években az IPCA közeli kapcsolatot tart a washingtoni székhelyű Nemzetközi Testvéri Börtöntársasággal, melynek a világ minden részén – 105 országban – helyi csoportjai működnek. A Testvéri Börtöntársaságnak szoros kapcsolata van a börtönlelkészekkel. A kapcsolat az IPCA és a Testvéri Börtöntársaság között nem csupán formális jellegű, sokkal inkább a szeretet és együttműködés kapcsolata.

Az IPCA és a Katolikus Börtönlelkészek Nemzetközi Szervezete (ICPPC)

Mint korábban említettem, az IPCA mellett létezik a Katolikus Börtönlelkészek Nemzetközi Szervezete is, mely a római katolikus börtönpasztoráció munkatársait képviseli az egész világon. Szoros kapcsolat van a két szervezet között, s az ICCPPC egyik vezetője hivatalosan képviseli a

szervezetet az IPCA Nemzetközi Elnökségében, jelenleg Hans-Peter Echtermayer német római katolikus börtönlelkész, az ICCPPC Európai elnöke.

Nagyon fontos, hogy az IPCA konferenciái nyitottak minden börtönlelkész előtt, és azokon mindig sok római katolikus börtönlelkész vett részt. Az IPCA egy olyan mozgalom, mellyel bármelyik börtönlelkész kapcsolatban lehet, anélkül, hogy a szervezet bejegyzett tagja legyen. Világgyűlések és regionális konferenciák szervezése az IPCA egyik legfőbb feladata. A kapcsolatok, melyek ezekből a találkozásokból fakadnak, nagymértékben informálisak.

Az IPCA Missziói Nyilatkozata

a. Az IPCA segítséget nyújt a keresztyény börtönlelkészeknek mindenhol, hogy kapcsolatban legyenek egymással, és hatékonyabbak legyenek a szolgálatukban. Ugyanakkor célja, hogy támogasson minden börtönlelkészt tekintet nélkül fajra, nemre és vallásra.

b. Az IPCA felismeri, hogy a börtönlelkészek „bezárt” élete elkülönítheti őket az egyházuktól. Ezért az IPCA folyamatosan munkálkodik azon, hogy segítse a börtönlelkészeket támogató kapcsolatok létrehozásában, hogy javítani tudják a fogvatartottak gondozását, és segítsenek minden egyéneknek, akit fogságban tartanak, méltóságának megőrzésében.

c. Az IPCA kapcsolatot létesít egyházakkal, és arra ösztönzi azokat, hogy gyülekezeteikkel együtt vegyék komolyabban a fogvatartottakkal végzendő missziói munkát. Az IPCA arra kéri az egyházakat, hogy ajánlják fel a szükséges támogatást a börtönlelkészeknek a fogvatartottak és a börtönök személyzete részére végzett szolgálatukban.

d. Az IPCA elkötelezett arra, hogy megvalósítsák a békét és igazságosságot, és erősítsék minden ország elkötelezettségét arra, hogy elfogadják az Egyesült Nemzetek által ajánlott elvárásokat.

Kroonstadi Nyilatkozat, Dél-Afrika 2000

Ezt a nyilatkozatot több mint 300 börtönlelkész tette, akik 67 országból gyűltek össze a dél-afrikai Kroonstadban 2000 augusztusában tartott konferencián, melynek címe: „Szüntessük meg a kétségbeesést, teremtsünk reménységet” volt.

A nyilatkozat ajánlásokat tett a kormányoknak, egyházaknak éppen úgy, mint fogvatartottaknak, az áldozatoknak és a börtönlelkészeknek.

A kormányoknak

A Konferencia minden kormányt arra ösztönöz, hogy szigorúan alkalmazza a „Fogvatartottakkal való bánásmóddal kapcsolatos Standard Minimum Szabályokat”, amiképpen azt az Egyesült Nemzetek ajánlja.

A Konferencia tájékoztatja a kormányokat, hogy tökéletesen ellenzi a halálbüntetés alkalmazását. Arra kéri azokat, akik támogatják a halálbüntetést, hogy komolyan vegyék figyelembe az Egyesült Nemzetek felhívását a halálbüntetésre vonatkozó moratóriumra, és munkálkodjanak annak végleges eltörlése érdekében.

A Konferencia arra kéri a kormányokat, hogy többet törődjenek a tuberkulózis és AIDS drámai terjedésével. Sürgeti azokat, hogy javítsák azoknak a személyeknek a gondozási feltételeit, akik ezektől a betegségektől érintve vannak.

A Konferencia több érdeklődésre bátorít azok iránt az elképzelések iránt, melyek a börtönbüntetések helyett más alternatívákat kínálnak. Tudott, hogy az áldozat és elkövető közötti megbékélés sikerét gyakran a resztoratív igazságszolgáltatásra vonatkoztatják. Ez kifejezi azt a reménységet, hogy minden kormány többet fog áldozni arra, hogy a börtönbüntetésnek alternatíváit, valamint az áldozat és az elkövető közötti megbékélés lehetőségeit fejlessze.

A Konferencia kifejezi felháborodását bizonyos börtönökben lévő fogvatartási körülmények miatt, melyek méltatlanok az emberi léthez, különösen a fejletlen országokban. A Konferencia különösen aggódik a női fogvatartottak megkülönböztetett szükségletei miatt – megjegyezve, hogy a börtönöket gyakran férfi fogvatartottakra tervezik.

A Konferencia szeretne más kérdésekre is rávilágítani, mint az előzetesen fogvatartottak szörnyű helyzete, amikor hosszú időt töltenek fogságban ítélet nélkül, vagy az életfogytosok fogvatartási körülményei, vagy a fiatal fogvatartottak együttes bebörtönzése gyakorlott törvényszegőkkel, melynek pusztító szociális és kriminológiai következményei vannak. A Konferencia rámutat a szükségtelen nyomorúságra, amit a családdal való kapcsolattartás korlátai okoznak.

A Konferencia megjegyzi, hogy a Millennium évében vagyunk. Ez arra hívja fel a vezetőket, hogy ez az év a fogvatartottak számára is a reménység éve kell, hogy legyen, s tegyenek meg minden törvényes lehetőséget az amnesztia gyakorlására. Ez kiterjeszthető lehetne azon fogvatartottaknak, akik kevesebb, mint 12 hónapos büntetést töltenek, és olyan asszonyokra, akiknek a gondoskodásra szoruló gyermekük van.

A Konferencia ugyanakkor kifejezi elismerését sok kormánynak, a kiváló munka és az erőfeszítések miatt, hogy javítják a fogvatartás körülményeit és az emberi jogok helyzetét a börtönökben. A Konferencia kifejezi szolidaritását azokkal a börtönparancsnokokkal, akik a börtönlelkészekkel együtt osztják Péter tanácsát: „Legyetek mindenkor készek számot adni mindenkinek, aki számadást kér tőletek a bennetek lévő reménységről; ezt pedig szelíden és tisztelettudóan, jó lelkiismerettel tegyétek...” (1Péter 3,15)

Az egyházaknak

A Konferencia fölhívja az egyházakat, hogy a fogvatartottak – akiknek nincs saját „hangjuk” – jogainak és méltóságának prófétai hangja legyenek.

Sűrgeti az egyházakat, hogy emlékezzenek arra, hogy a megváltás reménysége a sisakunk (1Tessalonika 5,8) és nem a bosszúállás lelkülete. Az egyházakat ezért arra ösztönözzük, hogy tegyenek meg minden tőlük telhetőt, hogy csökkenjen a börtönben lévő emberekkel szemben tanúsított diszkrimináció, hogy az önbecsülésük helyreálljon.

A Konferencia kifejezi reménységét, hogy az egyházak elérhetőbbek lesznek abban, hogy segítsék az áldozatokat.

A Konferencia ösztönzi az egyházakat, hogy erős ökumenikus kapcsolatokat tartsanak fel a börtönmisszió területén. Bátorítja a börtönlelkészeket, hogy nagyobb érzékenységet tanúsítsanak ezen a területen. Fontosnak tartja, hogy egymás támogatására és ösztönzésére team-munkát végezzenek.

A Konferencia minden egyházat arra kér, hogy szoros kapcsolatot tartson nemzetközi szervezetekkel, hogy a gyűlekezetek informálva legyenek a börtönrezsimek fejlődésével kapcsolatban. Kéri az egyházakat, hogy tegyék figyelmeesebbé az embereket a kérdés komplexitására a bűnözéssel kapcsolatban, hogy elkerüljék az előítéleteket.

Kéri az egyházakat, hogy segítsék a fogvatartottakat a társadalomba történő visszatérésben. Ebben a vonatkozásban a Konferencia ki szeretné fejezni a gyülekezeti lelkészek szerepének és reményteli munkájának fontosságát, mellyel áthidalják a szakadékot a fogvatartott és a mindennapi élet között.

A fogvatartottaknak

A Konferencia megerősíti minden fogvatartott emberi méltósághoz való jogát. Felhívja őket, hogy éljenek a börtönlelkészek által felajánlott lelkigondozói szolgálattal. A Konferencia emlékezteti a fogvatartottakat Pál buzdítására, amit a Római levélben ír: „tudjuk, hogy a megpróbáltatás munkálja ki az állhatatosságot, az állhatatosság a kipróbáltságot, a kipróbáltság a reménységet; a reménység pedig nem szégyenít meg, mert szívünkbe áradt az Isten szeretete a nekünk adatott Szentlélek által.” (Róm. 5, 3-5)

A Konferencia elismeri, hogy az ehhez a reménységhez való igyekezet által a fogvatartottak a börtönlelkészeket és sokakat lelkesíteni tudnak. A Konferencia ugyanakkor buzdítja a börtönben lévőket, hogy tegyenek meg minden tőlük telhetőt, hogy békességre törekedjenek a börtönben dolgozókkal és fogolytársaikkal, akikkel együtt élni kényszerülnek. Bátorítja őket, hogy éljenek azokkal az előnyökkel, melyek abból származnak – mind maguk, mind az áldozatok számára –, ha részt vesznek az áldozat-elkövető megbékélését szolgáló programokban.

Az áldozatoknak

A Konferencia tudatában van annak, hogy a büntető igazságszolgáltatás milyen sok áldozatról nem vesz tudomást. Azt is elismeri, hogy az áldozatokban lévő fájdalom és harag kifejezésére milyen kevés lehetőségük van. A Konferencia arra bátorítja az áldozatokat, hogy támogatásra és megbékélésre egyházuk segítségével találjanak. A Konferencia hangsúlyozza azt is, hogy az áldozat-elkövető közötti megbékélés hatalmas lehetőséget ajánl a jóra. Egyetlen áldozatot sem lehet arra kényszeríteni, hogy keresse a megbékélést, de a börtönlelkészek reménysége, hogy annak hosszú távú jótékony hatásait felismerhetik az áldozatok.

A börtönlelkészeknek

A Konferencia kifejezi szolidaritását minden börtönlelkésszel. Emlékezteti őket, hogy munkájukhoz szüntelenül erős reménységre van szükség.

A Konferencia hiszi, hogy az evangélium hirdetése a börtönben azt jelenti, hogy a börtönlelkészek szolgálatuk fontosságát megoszthatják a gyülekezetekkel, s ezáltal felkelthetik a figyelmet az igazságszolgáltatásra és a fogvatartottakkal kapcsolatos kérdésekre. Üdvözlí azt a különleges lelkigondozói szolgálatot, amit nők végeznek a börtönmisszió területén.

A Konferencia arra ösztönzi a börtönlelkészeket, hogy vegyék észre, ha a börtönben lévőket igazságtalanság éri, és ha szükséges, végső esetben találjanak kapcsolatot azokkal a szervezetekkel, melyek az emberi jogokkal foglalkoznak. Együttérez minden börtönlelkésszel, aki a munkájában elnyomottnak és elszigeteltnek érzi magát. Buzdítja a börtönlelkészeket mindenhol, hogy szolgáljuk örömeit és szomorúságait osszák meg másokkal, és fejezzék ki aggodalmukat azoknak a kollégáknak, akik hátráltatják munkájukat. Bízgat minden börtönlelkészt, hogy kérjen támogatást a Börtönlelkészek Nemzetközi Szövetségének hálózatán keresztül.

A Konferencia bátorít minden börtönlelkészt, hogy folytassa munkáját s Szent Írás következő szavai jegyében: „Áldott a mi Urunk Jézus Krisztus Istene és Atyja, aki nagy irgalmából újjá szült minket Jézus Krisztusnak a halottak közül való feltámadása által élő reménységre, arra az el nem múló, szeplőtelen és hervadhatatlan örökségre, amely a mennyben van fenntartva számotokra.” (1Péter 1, 3-4)

Az IPCA Európa

A következőkben röviden az IPCA európai szervezetéről szeretnék írni.

Az IPCA Európa a Világszervezet részeként 1992 májusában kezdte munkáját Strassbourban az Ökumenikus Börtönlelkészi Konferencia Központban. A tanácskozást az Európa Tanács vezetőivel közösen bonyolította a szervezet. A cél egy olyan börtönlelkészi világszervezet létrehozása volt, amely kapcsolatot teremt Európa összes keresztény egyházával. A szervezet célja, hogy segítse az ökumenikus együttműködést, valamint a kölcsönös támogatást. A vezetők irányelvei: az emberi jogok tiszteletben tartása, a hit gyakorlásának elősegítése a börtönlelkészeken keresztül, a kisebbség és a bűncselekmények áldozatainak védelmében.

Az IPCA Európa négyévenként tartja összeurópai találkozóját, melyen elsősorban hivatásos börtönlelkészek vesznek részt. Minden konferencián több mint 100 résztvevő volt Európa 30 országából. Az összeurópai konferenciák között az IPCA Európa munkacsoportokat hozott létre, melyek a nemzetek és régiók szerinti börtönlelkészi problémákat érintő kérdéseket vitatták meg. Az IPCA Európa társszervezete az Európai Egyházak Konferenciájának (CEC) és folyamatos kapcsolatot tart fenn az Európa Tanács Kínzás és Embertelen Bánásmód Elleni Bizottságával (CPT).

Az összeurópai konferencia alatt megválasztott Elnökség (Steering Committee) feladata előkészíteni a következő konferenciát, és ez idő alatt vezetni az IPCA pénzügyeit. Ugyancsak a Steering Committee a felelős a tevékenység ellátásához szükséges pénzalapok előteremtéséért. A Bizottság saját maga jelöli ki az elnököt, akinek a vezetésével évente kétszer üléseznek. A Steering Committee-nek jelenleg 8 választott tagja van plusz egy kooptált személy Európa különböző régióinak és egyházainak képviselőiben.

Az IPCA Európa nem rendelkezik állandó költségvetéssel. A forrásalapokat az egyházak és az állam finanszírozza pályázati úton. Emiatt döntő fontosságú az együttműködés Kelet- és Nyugat-Európa között.

Tallini Konferencia

Az utolsó európai Konferencia az észtországi Tallinban volt 2004. június 1-7-ig. Ezen a konferencián négyfős magyar küldöttség vett részt. A következőkben szeretném közzé tenni azt a Nyilatkozatot, melyet a Konferencia elfogadott. Külön szeretném felhívni a figyelmet a Nyilatkozat harmadik pontjára, mely a magyarok javaslatára került a dokumentumba, annak a javaslatnak az alapján, amit a Börtönlelkészek Magyarországi Szervezete készített a magyarországi egyházak vezetői számára, melynek címe: „Javaslat az egyházak bűnmegelőzési szolgálatára”. Ez a dokumentum a Börtönlelkészek Magyarországi Szervezete kezdeményezésére és annak szervezésében került megvitatásra 2004. június 24-én, mely tanácskozáson Dr. Bárándy Péteri igazságügy-miniszter, Dr. Bökönyi István országos parancsnok, egyházi vezetők, számos börtönlelkész és más szakemberek vettek részt.

A Tallini konferencia egyik, az „Utógondozás és bűnmegelőzés” nevet viselő munkacsoportja számos börtönlelkész részvételével szintén megvitatta a magyar előterjesztést, amely pozitív fogadtatást kapott. Ennek alapján került a harmadik pont a Nyilatkozatba, mely meggyőződés szerint a Nyilatkozat legfontosabb része.

A Börtönlelkészek Magyarországi Szervezete javaslatának teljes szövege a következő:

Javaslat az egyházak bűnmegelőzési szolgálatára

Magyarországon kormányzati szinten több alkalommal felmerült, s megbeszéléseket folytattak egyházi vezetőkkel arra vonatkozóan, hogy az egyházak vegyenek részt a bűnmegelőzési tevékenységben. Erre az egyházi vezetők nyitottságot mutattak, ezért a **Börtönlelkészek Magyarországi Csoportja** javaslatot tett az egyházi vezetőknek, gyülekezeti lelkészeknek, arra nézve, hogy az egyházak, sajátos helyzetükből adódóan, miképpen vállalhatnának részt ebben a nagyon fontos munkában.

A javaslatban abból szeretnénk kiindulni, hogy a bűnözés az egész társadalmat érintő probléma, s ezért ennek megoldásában az „egész” társadalomnak részt kell vennie. A társadalomban az egyház a legjelentősebb és legnagyobb szervezet, annak tagjai is természetesen érintettek, s ez különleges feladatot és felelősséget jelent számára a probléma megoldásában is. Az egyház küldetése egyébként is (részben) arra irányul, hogy a világot és a benne élő embereket jobba tegye, s harcoljon a bűn ellen. Ebben a munkában, az egyházak gyülekezeteiken, lelkészeiken, híveiken keresztül tudnak részt venni. Ennek a munkának az ellátása nem a lelkipásztor feladata csupán, hanem az egyház tagjaié is.

Nincs még egy olyan szervezet, ahol ennyi aktív, feladatra alkalmas és feladatra váró értékes ember van! Meggyőződésünk, hogy minden gyülekezetben, egyházközségben vannak olyan fiatalok vagy idősebb emberek, akikre ebben a nem könnyű és speciális szolgálatban számítani lehet.

Első javaslatunk: Imanyolcad (Imahét) bevezetése húsvét után második vasárnaptól, melynek első vasárnapja börtönmissziós vasárnap lenne – sok helyen börtönlelkészek szolgálatával. Ez azt jelenti, hogy javasoljuk csatlakozni a Nemzetközi Börtönmissziós Imahéthez, amely a világ több mint 100 országában ebben az időben megszervezésre kerül. Magyarországon ebben az évben is 2500 egyházközségnek küldtük meg felhívásunkat, ezt megjelentettük egyházi újságokban, világi napilapokban is. Az Imahét hetében a börtönlelkészek gyülekezeteiket látogatnának, s ott szolgálatot végeznének. Ez például azt jelentené Magyarországon, hogy a börtönlelkészek évente több száz(!) gyülekezetet látogatnának meg. Az Imahét hetében a börtönlelkészek találkozhatnak a Bűnmegelőzési Missziós Bizottság tagjaival, vagy annak megalakulását segítenék elő. Kíváncsatos lenne, hogy a börtönlelkészek különös figyelmet szenteljenek arra, hogy a börtönnek is helyt adó település területén szolgáló lelkipásztorok időnként a börtönben is tartsanak istentiszteletet, s ez által a gyülekezetek is „közelebb” kerülnek a börtönhöz.

Második javaslatunk: Megyéenként börtönlátogatást lehetne szervezni lelkipásztoroknak, hogy közülük legalább egyszer lásson egy börtönt belülről is, és találkozzon fogvatartottakkal. Ezen a börtönlátogatáson részt vehetnének a Bűnmegelőzési Missziós Bizottság tagjai is.

Harmadik javaslatunk: A magyarországi egyházak gyülekezetei, egyházközségei hozzanak létre néhány főből álló ún. „EFFATA”-t – Bűnmegelőzési Missziós Bizottságot – szerte az országban, ahol erre a lelkipásztor lehetőséget lát. A Bizottság működőképességéhez kezdetben elegendő

2-3 fő, ami később további személyekkel bővíülhet. Meggyőződésünk, hogy erre csaknem minden gyülekezetben, egyházközségben lehetőség van.

A Bizottság feladata: egy, azaz egy börtönben lévő rab segítése. Itt olyan fogvatartottra gondolunk, aki már hosszabb ideje kapcsolatban áll a börtön lelkészével vagy misszióssal, s egy – egy gyülekezetnek, illetve Bizottságnak ők „ajánlják” a fogvatartott támogatását. Ezek olyan emberek, akiknek nincs külső kapcsolatuk vagy megszakadt, senkitől nem kapnak levelet, csomagot, nincs ún. kapcsolattartójuk, senki nem látogatja meg őket. A Bizottság feladata lenne, hogy évente néhány alkalommal a gyülekezetben lévő testvérek segítségével csomagot küldjön a rabnak, levelezzen vele, s kérje a közösségben élő testvéreket, hogy imádkozzanak érte. Ez nem csak a börtönben szolgáló lelkésznek, missziósnak jelent segítséget, de pozitív érzéssel tölti el a börtönben levőt, hogy valahol vannak, akik gondolnak rá, segítik, imádkoznak érte. Ennek a programnak a neve lehetne: **Egy gyülekezet – egy fogvatartott.** (A program Texasban évek óta jó eredménnyel működik, s One church – one inmate néven fut.)

Negyedik javaslatunk: Szükséges az ország területén az igényeknek megfelelő számú ún. „EFFATA” Félúti Házak létrehozni, amelyek egyidejűleg 13-15 olyan szabadulót tudnak fogadni, számukra átmeneti otthont nyújtani, akiknek semmilyen lehetőségük nincs arra, hogy családjukba vagy régi közösségükbe visszatérjenek, vagy ez nem is lenne számukra tanácsos. Természetesen ezekben a Félúti Házakban kerülnének elhelyezésre azok, akiket a megelőző időszakban egy-egy gyülekezet vett pártfogásába, tekintettel arra, hogy a gyülekezetnek, a híveknek általában nincs lehetőségük arra, hogy a börtönben lévőről szabadulása után is gondoskodjanak, s lehet, hogy ez nem is várható el. Erre azonban intézményes megoldást kell találni. Ezek a Félúti Házak egyházi működtetésű szeretetintézmények lennének, s ott jönnének létre, ahol nagyobb számú önkéntes börtönmissziós munkatárs van, vagy a Bűnmegelőzési Missziós Bizottság alkalmas egy ilyen működtetésére – elsősorban városokban, ott, ahol a lelkigondozás, utógondozás, a közösségbe való beilleszkedés feltételei adottak. A Félúti Házak megvalósítását több lépcsőben, évek alatt lehetne létrehozni állami forrásból, de rendkívül fontos és sürgető, hogy egy vagy két ház rövidebb időn belül megnyíljon. Működtetésük – mint átmeneti otthonok – állami normatívából történne. Hasonló otthonok működnek Hollandiában a bűnmegelőzés és az utógondozás keretében – Exodus program néven.

Ötödik javaslatunk: Ahol az egyházközség vagy gyülekezet helyileg „érintve van”, tehát olyan családok vannak a területén, ahonnan valamelyik szülő börtönben van, a Bűnmegelőzési Missziós Bizottság – szintén a börtönlelkészek, missziósok közvetítésével, a börtönben lévő szülő kérésére(!) – megkeresné ezeket a családokat, gyermekeket, s a Bizottság megszervezné a velük való törődést, amennyiben ezt az ott lévő család is elfogadja és igényli.

Ezeket a családokat, gyermekeket a későbbiek során be lehetne vonni a gyülekezet életébe, hittanra járhatnának, karácsonyra kis ajándékot kaphatnának a többi gyerekkel együtt. (Szeretnénk hangsúlyozni, hogy olyan családokról van szó, ahonnan a börtönben lévő szülő – fogvatartott – aktívan részt vesz a börtönben lévő egyházi alkalmakon, kialakult kapcsolata van a börtönlelkésszel stb.) A „családgondozók” segítenék a család és a gyermekek kapcsolattartását a börtönben lévő szülővel, s így nagyobb esélye lenne annak, hogy az a szabadulása után vissza tudjon térni a családba. Ez azt is jelenti, hogy csökkenne annak esélye, hogy a szülő ismételt bűnelkövetés miatt megint börtönbe kerüljön! Ugyanakkor tudvalevő, hogy olyan gyermekekből,

akiknek szülője korábban börtönben volt, sok esetben lesz bűnelkövető, aki később börtönbe kerül. („Családi tradíció”.)

Az így gondozott, segített gyermekek előtt nyílnak meg az egyházi üdülők, évente 10 napra, hogy oda el lehessen vinni őket nyaralni. Az „**EFFATA**” tábor vezetését teológusok, papnövendékek, ifis „aktivisták” végzik a különböző korosztályú gyermekek részére. A táborozási költségeket állami forrásból lehetne fedezni, minden évben sok pályázatot írva ki a táborozások támogatására.

Hatodik javaslatunk: Minden nagyobb városban az arra legalkalmasabb helyen nyílnak meg a gyülekezeti helyiségek – nevezzük „**EFFATA KLUB**”-nak –, s legyenek nyitva péntek délutántól hétfő hajnalig, non-stop, a hétvégén éjjel-nappal pingpongozási lehetőséget biztosítva – lehetőleg több pingpong-asztalon – az éjszaka helyüket nem találó, csavargó, kábítószerező, diszkózó fiataloknak. Részükre egyszerű lehetőséget étkezési (szendvicsek, tea) szükséges biztosítani. A „hétvégi ügyeletet” 4-5 órai váltásban a helyi gyülekezetek Bűnmegelőzési Missziós Bizottsága adná hívó fiatalok részvételével. Párhuzamosan közös beszélgetést, ifjúsági alkalmakat lehet szervezni, fakultatív részvétellel, azonban a hangsúly a játékon, az értelmes elfoglaltságon, a személyes kapcsolatokon és a beszélgetéseken van. Hasonló klubok már működnek az országban – világi szervezésben –, nagyon jó eredménnyel. (A világon sok helyen működnek hasonló klubok, nagyszerű eredménnyel. A mozgalom magyarországi elindítója: dr. Faragó Sándor gyermekorvos.)

Hetedik javaslatunk: Szükséges lenne egy koordinációs iroda felállítása egy központi helyen, mindezen munka és tevékenység megszervezésére 2-3 főállású munkatárssal, állami finanszírozással. Az iroda végezné a rabok „kiközvetítését” a gyülekezeteknek, jelezné, hogy hol vannak a segítségre szoruló családok, gyermekek; feladata lenne a táborozás megszervezése, a rabokkal történő levelezés, az Effata Klubok megszervezése stb.

Nyolcadik javaslat: Szükséges lenne minden egyház részéről 1-1 személy kijelölése, aki felelős és szervezője lenne az egyházak bűnmegelőzési szolgálatának, s ők egy közös Tanácsban egyeztetnék a tennivalókat.

Végezetül pedig következék maga a nyilatkozat:

Tallini Nyilatkozat, 2004

1. Az IPCA Európa 5. Konferenciáját 2004. június 1-7-ig tartották Észtországban, **Tallinban**. 27 európai országból 150 börtönlelkész vett részt a konferencián, képviselve az anglikán, ortodox, katolikus, lutheránus, református és szabad keresztyén egyházakat. A konferencián sok ember tartott beszédet, többek között – első alkalommal – egy iszlám börtönlelkész is.

2. Az IPCA Európa szervezet a Biblia szerinti emberségességen alapuló törvény és igazságszolgáltatás megővését és elősegítését tűzte ki célul, valamint Jézus Krisztus felszabadító és megigazító üzenetének továbbadását és a fogvatartottak emberi jogainak megvédését.

3. Az IPCA Európa megfogalmazta a helyi gyülekezetek és a börtönlelkészek szorosabb együttműködésének szükségességét a fogvatartottak családjainak lelki gondozása és a szabadon bocsátottak utógondozása érdekében.

4. A konferencia témája: „Börtönben voltam és meglátogattatok” (Mt 25:36). A konferencia résztvevői elismerték, hogy a változó és fejlődő Európában a börtönlelkészek különböző körülményekkel szembesülnek. A konferencia azt kéri, hogy minden európai országban

- a. a börtönlelkészség az állam és egyházak által elismert, hivatalos és támogatott szervezet legyen.
- b. a nagyobb egyházak azon munkálkodjanak, hogy biztosítsák a kisebb egyházakhoz tartozó fogvatartottaknak az egyenlő esélyeket a saját egyházuk börtönlelkészeihez való hozzáférésben.
- c. az egyházak segítsék elő más világvallású fogvatartottak saját hitközösségük börtönlelkészeihez való egyenlő hozzáférését.

5. A konferencia elismeri, hogy néhány európai ország börtönrendszerében sikeres reformok történtek, különösen a volt kommunista országokban. Örömmel fogadjuk ezeket a fejlődéseket, mivel a fogvatartottak emberi méltóságát és jogait a szabadulás után a társadalomba való sikeres beilleszkedés pozitív eszközének tartja. Örömmel figyeltük az észterszági jelentős fejlődéseket is, nem utolsósorban az ökumenikus börtönlelkészség megalakulását.

6. Ugyanakkor a konferencia elismeri azt is, hogy az európai országok számos kihívással néznek szembe, amennyiben minden országban az Európa Tanács Standard Minimális Szabályait akarják alkalmazni. Érdeklődéssel hallgattuk az Európai Bizottság „Kínzó, embertelen és megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzéséről” szóló előadását. Továbbra is támogatjuk létfontosságú munkájukat az őrizetben, börtönben lévő emberek méltóságának megőrzése érdekében.

7. A konferencia kifejezi megdöbbenését azon a tényen, mely szerint Abu Ghraib városban és más iraki börtönökben az amerikai személyzet kínzó, embertelen és méltatlan bánásmóddal illeti a fogvatartottakat. Meg vagyunk döbbenne, mivel Isten szeretetéről keresztényként gondolkodva úgy tartjuk, hogy az egész emberiség igazságaért, méltóságaért és megbékéléseért dolgozunk. Az igazságosság iránti elkötelezettségünk folytán kifejezzük súlyos aggodalmunkat a Guantanamo Öbölben fogvatartottakért is.

8. Az IPCA Európa a világ összes országát arra sűrteti, hogy töröljék el a halálbüntetést az Európa Tanács összes tagállamának politikájával összhangban. A konferencián elmondták, hogy Líbiában halálra ítélték öt bolgár ápolónőt és egy palesztin orvost kivégzőosztagok által, a vád: szándékosan megfertőztek kb. 400 gyereket HIV vírussal. Mélyen együtt érzünk a megfertőzött gyermekek családtagjaival, azonban ahogyan keresztényként az isteni szeretetről, irgalomról és könyörlétről gondolkodunk, ez készítet minket, hogy minden ember igazságaért, méltóságaért és megbékéléseért harcoljunk. Javasoljuk az európai hatóságoknak, hogy minden lehetséges módon segítsék ezeket az egészségügyi dolgozókat, mivel ragaszkodunk ahhoz az elvhez, hogy senkinek sincs joga bárkit halálra ítélni.

9. Végezetül kérjük az egyházakat és államokat, hogy fejlesszék tovább azt az igazságszolgáltatási rendszert, amely a resztoratív igazságszolgáltatás elveit egyre inkább alkalmazza, mert ezek a bűnözésben érintett egyének és az ő társadalmi közösségük javára vannak. Elkötelezzük magunkat ezen elvek iránt, és kérjük Európa népeit, hogy imádkozzanak a fogvatartottakért és a börtön munkatársaiért végzett szolgálatunkért.

Megjegyzés: Az IPCA nemzetközi szervezete történetének megírásához Allan R. Duce barátom, angol anglikán börtönlelkész tanulmányát használtam fel, aki 15 éven keresztül volt az IPCA elnökségének tagja.

Gábor Roszik*

Tallinn 2004.

International Prison Chaplains' Association European Conference

The International Prison Chaplains' Association European Conference was held in the Capital of Estonia, Tallinn between the 1st of June and the 7th. Because of this the writer of this article was asked to write about the Declaration of Tallinn and about the history and work of the Association.

The inauguration of IPCA took place in August 1985 at a meeting of 59 prison chaplains from 20 countries, in Bossey, organised at the Ecumenical Institute at Bossey, Switzerland. The association was founded as a result of a declaration made on 25th August. The Lutheran World Federation in Geneva supported the idea of the conference; The World Council of Churches issued the official invitation.

The spiritual atmosphere was so powerful at this meeting that people have often since spoken of 'the Spirit of Bossey'. When people have used this phrase they have referred to a strong feeling of belonging together in a spiritual community - a feeling of shared mission emerging from a common ground level experience overcoming barriers of nationality and denomination.

Who are prison chaplains?

Prison chaplains are ordained ministers, or sometimes lay people, accredited whenever possible both by their churches and their national states to work on behalf of the spiritual well being of people in prison. The interpretation of their prison work in terms of its understanding, opportunities and status is worked out practically through a great variety of cultural contexts. The linking up of pastors in these different situations all over the World is the heartbeat for IPCA.

The First Declaration in Bossey emphasize, that IPCA should promote the work of Christian prison chaplains and declares, that the association should be non-political and non-profit making.

Participants at Bossey were well aware that the United Nations upheld the importance of the work of prison chaplains in the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, that is why found important to keep closer relationship with UN. This is why several participants of Bossey attended the Seventh UN Quinquennial Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders to be held two weeks later in Milan.

Among others, two important results came from attendance at that UN meeting. First, informal contacts were made with Monsignor Cesare Curioni who was the representative of the Holy See at that Congress. He was also the President of the International Commission of Catholic Prison Pastoral Care (ICPPC). He initiated that his organisation should associate with IPCA materialised two years later at a meeting in Helsinki. Secondly, became important, that IPCA should be focusing on the needs of prisoners rather than the needs of prison chaplains.

* Lutheran pastor, secretary of the Organisation of the Prison Chaplains in Hungary

Second and Third IPCA Conferences

A Second International Conference was held in Bossey in 1990. About one hundred chaplains attended this meeting from around the world. A Steering Committee of ten people was established representing a worldwide membership of prison chaplains. The chairman was again Peter Rassow, German Lutheran prison chaplain. This committee met every year mainly in Europe to plan a third conference, which was held in Ottawa in 1995. This conference was attended by three hundred people and elected a new international committee under the chairmanship of Dr. Pierre Allard, then Director of Chaplaincy in the Correctional Service of Canada. It again met every year in locations around the world. This Steering Committee organised the Fourth Conference to be held in South Africa in August 2000.

IPCA and internationalism

The establishing of the International Prison Chaplains' Association reflects the contemporary development of internationalism. Professional people in all spheres have realised that today's means of travel and channels of communication facilitate worldwide contacts. Sharing thoughts leads to wider professional understanding, to mutual support, to standardising workplace ideals.

IPCA and ecumenism

All this ties in with the fact that in church circles there has also been a long tradition of worldwide links. For centuries individual denominations have spread around the world as part of missionary outreach. In recent years there has been a greater emphasis everywhere on ecumenical activity - particularly in areas of service, like prison ministry, in which the cooperation do not compromise traditions of dogma. Willingness to work ecumenically has always been the hallmark of IPCA.

IPCA and regional development

It was always envisaged that the International Prison Chaplains' Association should have regional organisations, like for example in Europe where international conferences have been held in Helsinki (1988), Strasbourg (1992), Rugby (1994) and Ystad (1997).

IPCA and Prison Fellowship

In recent years IPCA has had close connection with Prison Fellowship International based in Washington, which has local Prison Fellowship groups in 105 countries around the world. Workers for Prison Fellowship have close links with chaplains. The link between IPCA and Prison Fellowship is one of amicable and constructive co-operation not only formal contact.

IPCA and the International Commission of Catholic Prison Pastoral Care

As before I mentioned, alongside IPCA there is the International Commission of Catholic Prison Pastoral Care (ICPPC) that represents Roman Catholic prison pastoral care workers around the world. There is a close relationship between the two organisations,

and an official representative, one of the leaders of ICCPPC is on the Worldwide Steering Committee of IPCA, at present Hans-Peter Echtermayer German Roman Catholic prison chaplain, president of ICCPPC – Europe.

Very important, that IPCA's conferences are open to all chaplains and they have always been attended by many Roman Catholic chaplains. IPCA is a movement with which any Christian prison chaplain can be associated, but it is not possible to enrol as a member. The organising of large worldwide and regional conferences has been its primary objective. The networking that follows from these meetings is largely informal.

Mission Statement of IPCA

a. IPCA helps Christian Prison Chaplains everywhere to be in touch with each other to be more effective in their ministry. It also aims to support all chaplains regardless of race, gender and religion.

b. IPCA recognizes that the enclosed institutional life of prison chaplains can isolate them from their churches. IPCA therefore works towards helping prison chaplains globally make supportive contacts to enhance their care for prisoners and their affirmation of the inherent dignity of every individual held in custody.

c. IPCA creates links with churches and challenges them and their congregations to take the ministry to prisoners more seriously. IPCA invites the churches to offer the necessary support to chaplains in their ministry to prisoners and also to prison staff.

d. IPCA is committed to implementing peace and justice and affirms the obligations for all countries to adopt all the standards recommended by the United Nations.

Declaration 2000. South Africa, Kroonstad

This Declaration comes from over 300 prison chaplains from 67 countries meeting in Kroonstad in South Africa in August 2000 at a conference entitled „Challenging Despair, Creating Hope“.

This Declaration is urgently addressed to all Government and Churches as well as to Prisoners, Victims and Prison Chaplains.

To governments

The conference exhorts all governments to apply rigorously „The Minimum Standard Rules for the Treatment of Prisoners“ as advocated by the United Nations.

The conference informs all governments that it is absolutely opposed to the use of capital punishment. It invites those who support the death penalty to reflect seriously on the call by the United Nations for a moratorium on executions and to work for eventual abolition.

The conference asks all government to show more concern about the dramatic spread of tuberculosis and AIDS. It urges them to improve welfare provision for those afflicted with these diseases.

The conference encourages more interest in ideas that facilitate alternatives to imprisonment. It is aware of the success of victim/offender reconciliation schemes - often referred to as Restorative Justice. It expresses hope that all governments will put more resources into

developing alternatives to imprisonment and into possibilities for reconciliation between victims and offenders.

The conference expresses outrage at some prison conditions, which are unworthy of human beings, especially in less developed countries. The conference notes with particular concern the distinct needs of women in prison - noting that prisons are often designed for men.

The conference wishes to highlight other issues - namely, the cruelty of detaining prisoners for long periods without charge, the incarcerating of life sentenced prisoners on an indeterminate basis and the devastating social and criminal consequences of containing impressionable young prisoners with experienced law-breakers. It points to the unnecessary hidden misery caused by limiting prisoners' contacts with their families.

The conference notes that this is the Millennium Year. It invites leaders to make this a year of hope for prisoners by making every possible legal provision for amnesties. This could apply to prisoners serving less than twelve months and to women who have dependent children.

The conference nevertheless affirms much excellent work being done by many governments in implementing plans to improve prison regimes and human rights. The conference expresses solidarity with prison administrators who share with chaplains the exhortation of Peter „always be prepared to make a defense to anyone who calls you to account for the hope that is in you, yet do it with gentleness and reverence“. (1Peter 3:15)

To Churches

The conference calls upon churches to remain a prophetic voice for the rights and dignity of prisoners who have no voice of their own.

It urges churches to remember that it is the hope of salvation that is our „helmet“ (1Thes. 5:8) and not a spirit of vindictiveness. Churches are therefore urged to do all they can to lessen discrimination towards people sent to prison so that the self-esteem of prisoners may be restored.

The conference also hopes that churches will be more available to help victims.

The conference urges churches to maintain strong ecumenical links in prison ministries. It encourages chaplains to act with greater sensitivity in these matters. It also endorses the relevance for prison chaplains of working in teams for mutual support and stimulation.

The conference asks all churches to maintain close contact with international organizations to ensure that congregations are informed about developments in prison regimes. It asks churches to make people more aware of the complexity of issues associated with criminality in order to eliminate prejudice.

It asks churches to help prisoners re-enter society. In this respect the conference wishes to affirm the role of community chaplains in their hopeful work in bridging the gap between prison and daily life.

To prisoners

The conference affirms the inherent dignity of all prisoners.

It invites them to make use of the pastoral ministry offered by prison chaplains. The conference reminds prisoners of the exhortation by Paul in The Epistle to the Romans that „suffer-

OUTLOOK

ing produces perseverance, and perseverance character, and character hope. And hope does not disappoint us, because God has poured out his love into our hearts by the Holy Spirit, whom he has given us". (Romans 5:3-5).

The conference recognizes that in struggling with this hope prisoners can give inspiration to chaplains and many others.

The conference also urges prisoners to do all they can to be reconciled with prison staff and fellow inmates with whom they are forced to live. It encourages them to reach out for the benefits that may come to them and to their victims by embarking on victim/offender reconciliation schemes.

To victims

The conference is aware of how much victims are being overlooked by the criminal justice system. It also recognizes that the pain and anger in victims have little opportunity to be expressed. The conference encourages victims to find support and reconciliation through their churches. The conference also emphasizes that victim/offender reconciliation offers enormous potential for good. No victim can be forced to seek reconciliation but the chaplains hope that its long-term benefits may be realized by victims.

To prison chaplains

The conference expresses solidarity with all prison chaplains. It reminds them that their work constantly demands a strong sense of hope.

The conference believes that preaching the gospel in prison means that chaplains should also share the relevance of their ministry with the community, raising awareness about issues of justice and the problems of prisoners. It salutes the particular pastoral ministry that women bring to prison ministry.

The conference urges chaplains to be aware of procedures in prisons for exposing injustice and, if ultimately necessary, to know how to contact organizations which speak up for human rights. It salutes all prison chaplains who feel oppressed or isolated in their work. It exhorts chaplains everywhere to share the joys and sorrows of ministry with others and to show concern for colleagues who are disadvantaged in their work. It urges all chaplains to seek support through International Prisons Chaplains' Association networks.

The conference encourages all chaplains to continue „praising the God and Father of our Lord Jesus Christ, who in his great mercy has given us a new birth into a living hope through the resurrection of Jesus Christ from the dead and into an inheritance that can never perish, spoil or fade.“ (1Peter 1:3-4)

IPCA-Europe

Following I would like to write briefly about the European organisation of IPCA.

The European section of the global IPCA organization, commenced its work with the Ecumenical Conference for Pastoral Counselling in European Prisons, held in Strasbourg in May 1992. The conference was conducted in collaboration with the Council of Europe. The working goal is to create a network between prison chaplains of all Christian churches in

Europe. The network is intended to facilitate ecumenical cooperation and mutual support. The chief aims are: maintenance of human rights and freedom of religious practice and pastoral counselling in prisons, protection of minorities and improvement of the situation of crime victims.

At regular intervals, currently every four years, IPCA-Europe organizes a pan-European conference chiefly aimed at active prison chaplains. More than 100 participants attended each conference from some 30 European countries. Between the pan-European conferences IPCA-Europe also initiates working groups and regional conferences in collaboration with regional and national associations of prison chaplains. IPCA-Europe is an associate organization of the CEC (Conference of European Churches) and is in contact with the CPT (European Committee for the Prevention of Torture) of the Council of Europe.

During the pan-European conferences a Steering Committee is elected to prepare the next conference and to conduct business. The Steering Committee is itself responsible for funding its work. It elects a chairman and, generally speaking, meets twice year. The Steering Committee currently comprises eight elected members and one co-opted member from various European regions and churches.

IPCA-Europe does not have a secure budget at its disposal. The work is funded through project-based ecclesiastical and state grants. This funding is particularly crucial for ensuring the collaboration and participation of prison chaplains from Eastern and Southern Europe.

Conference in Tallinn

The last European Conference took place in Tallinn, 1–7 June. On this conference a delegation of four chaplains represented the Hungarian prison chaplains. Next I would like to publish the Declaration accepted by the conference. I would like to attract the attention to the third point of the Declaration, which was proposed by the Hungarian participants, based on the proposal, which was prepared by the Organisation of Prison Chaplains in Hungary, under the title: „Proposal of church services for aftercare and crime prevention”. Initiated and organized by the Organisation of Prison Chaplains in Hungary this document was discussed on the 24th of June, at a meeting participated Dr. Peter Bárandy minister of Justice, director general Dr. István Bökönyi, Church leaders, great number of prison chaplains and experts.

Also the Proposal was discussed in Tallinn in a Workshop for „Aftercare and prevention of crime”, and received a positive welcome.

Based on this got this third point into the Declaration, and I am convinced, that this is the most important part of the Declaration.

The text of proposal of the Organisation of the Prison Chaplains in Hungary is as follows:

Proposal of church services for aftercare and crime prevention

In Hungary, even in the government, negotiations with church leaders were held many times concerning the idea that churches should participate in crime prevention activities. Church leaders are open to this advice, therefore the Organisation of the Hungarian Prison Chaplains made a suggestion to church leaders and priests about how they could take part in this important job in a particular way determined by their situation.

Concerning this suggestion, my starting point is that crime is a problem that affects the whole society, therefore the 'whole' society has to take a part in solving it. In the society the church is the most significant and biggest organization. Their members are also touched of course, and this means to them a special task and responsibility in the solution of the problem. Nevertheless the mission of the church is to help improve the world and the people living in it. And also to help fight against crime. Churches can help in this job through their congregations, priests and believers. It's not only the pastor's task, but also the task of the church members.

There is no other organization where there are so many active, ready-to-go and able-to-do people! We are convinced that each congregation and local church have either young or old persons who we can count on to help out with this effortless but special service.

Our first proposal is: Introduction of a prayer week, beginning on the second Sunday after Easter, which first Sunday would be called the Prison Mission Sunday – when chaplains would serve in many churches. Namely we suggest joining the International Prison Mission Prayer Week which is organized in more than 100 countries in the world at the same time. In Hungary this year we sent our notice to 2500 congregations and also published it in church papers and in public daily papers as well. During the prayer week chaplains would visit congregations and would give services there. This would mean that chaplains would reach hundreds of congregations in one year. During the Prayer Week chaplains could meet the members of the Crime Prevention Mission Committee or help them establishing them.

It is desirable that chaplains pay special attention so that a pastor of a congregation in a town where there is a prison would occasionally go and give a service there. Therefore allowing churches to get closer to the prisons.

Our second proposal: It should be arranged for pastors in each county in Hungary to visit prisons so that everybody of them could see a prison inside at least once in his life and to meet inmates. Also the members of the Crime Prevention Mission Committee could join this visit.

Our third proposal: each congregation of Hungarian churches should establish a Crime Prevention Mission Committee ("Ephphata Committee") - consisting of a couple of people where the pastor sees the need for it. At the beginning the Committee can consist of 2 to 3 persons, but this number can be increased later. We are convinced that this idea can be fulfilled in almost every congregation.

Task of the Committee: to help one (only one) prisoner. Here we are thinking of a prisoner who has kept in contact with the chaplain or a prison missionary for an extended time and it has been suggested that the prisoner be supported. These chosen prisoners are people who don't have an external relationship anymore. Nobody visits them, they don't have a contact person and they don't receive letters or packages from anyone. The Committee would be responsible to send packages to the prisoner a couple of times a year and with the help of the church members, to correspond with the prisoner and also would be responsible to ask the brethren to pray for the prisoner. This means help not only to the chaplain and the missionary worker but also the prisoner will have a positive feeling because of knowing that somewhere there are people who think of him, help him and pray for him. This program could be named as: "One Church – One Inmate". It has been working for a long time in Texas with fantastic results.

Our fourth proposal: It is required to establish so called Aftercare (Half-way) Houses (as many as required) which can host 13-15 released prisoners simultaneously and can offer a temporary home for those who have no possibility to return to their families, old communities or if it has been recommended that they not do so. Obviously, those prisoners who were patronized by local churches earlier would be hosted in these Aftercare Houses, since the local churches and their believers have no possibility to take care of the prisoner after release. Perhaps you can't even expect them to do so. However, an institutional solution has to be found for this problem. These Aftercare Houses would be institutions ran by the churches and would be established in cities where there are more prison missionary volunteers or where the local Crime Prevention Mission Committee is able to run one like that. Firstly in cities where the conditions of counselling, follow up and adapting to a community are given. Accomplishing the program of Aftercare Houses does require more time, more steps and governmental financial resources. However opening one or two Aftercare Houses will be needed as soon as possible. They would run with a state normative as a temporary home. Similar houses are working in the Netherlands for crime prevention and aftercare. Their program is called Exodus.

Our fifth proposal: In those places where the local church is involved, namely where the parent of a family is in prison, the Crime Prevention Mission Committee – on chaplain's and missionary worker's intervention, and on the prisoner's request would search for these family's children. The Committee would then organize their care in the case where the family accepts and has need of it.

These families and children could be drawn into church life, could attend Sunday school, and could receive Christmas presents together with other children. (We would like to emphasize that we are talking about families where the imprisoned parent actively takes part in church services in the prison and has regular contact with the chaplain etc.) So-called 'Family Care-takers' would help the prisoner keep in touch with his family and children. Hereby the prisoner has greater chance to be allowed to return to his family after release. This also means that the chance of returning to prison, because of committing another crime, reduces to the one-sixth. At the same time it is well known that children who have a parent that has been to prison become involved in crime and end up in prison, themselves, later on.

Church holiday homes should open their gates to childcare and help in the above mentioned way for ten days a year, so that they could be taken there for vacation. Theologians, seminarists and youth activists could lead the camps for children groups of several ages. Governmental resources could cover the expenses of the camps. Each year there are many opportunities announced for supporting camps.

Our sixth proposal: In every large town, at the most suitable place, the church should open - let's call them EPHPHATA CLUB. They should be open from Friday afternoon until Monday morning non-stop, providing the possibility to play table tennis – on more tables. This is for those young people who can't find a place at night and hang around, take drugs and go to discotheques. It would be necessary to provide simple food (sandwich, tea) for them. The Crime Prevention Mission Committee of the local churches would be responsible for this 'Week-end duty' with the partaking of young believers, shifting duties in every 4-5 hours. At the same time raps, youth clubs can be organized with voluntary participation. However the emphasis is on the

OUTLOOK

games, meaningful occupations, personal relationships and communication. Similar clubs already exist in the country – in secular organization – showing great results. Similar clubs being run all over the world are showing great results. Its Hungarian founder is Sándor Faragó, Dr, (paediatrician.)

Our seventh proposal: Establishment of a coordinating office is essential at a central location employing 2-3 persons full-time to organize all the work and activities. The government finances this. This office would be responsible for finding prisoners for congregations, for locating families and children who need help, and for organizing camps. They may also arrange correspondence with prisoners, organizing Ephphata Clubs, etc.

Our eighth proposal: Assigning one person at each church so that he/she is responsible for crime prevention service at their church. This person would be responsible to know about their churches' tasks and duties and to make sure that they are being completed.

At the end let us see the Declaration itself:

Declaration, Tallinn 2004

1. The Fifth Conference of IPCA-Europe took place from the 1-7 June in Tallinn, Estonia. 150 prison chaplains from 27 European countries representing Anglican, Orthodox, Catholic, Lutheran, Reformed and Free Churches participated in the conference. The Conference was addressed by a range of speakers, including, for the first time, a Muslim Chaplain

2. IPCA-Europe strives to safeguard and promote law and justice that is based on the biblical image of humanity and the liberating and justifying message of Jesus Christ and the human rights of prisoners.

3. IPCA-Europe expresses the need for closer cooperation between local Churches and Prison Chaplains to provide for the pastoral care of the families or prisoners and aftercare for those released from prison.

4. The Theme of the Conference was: "I was in prison and you visited me" (Mt 25.36). The Conference recognises that in the changing and developing Europe there are many different conditions for the work of prison chaplains. The conference asks that in all European countries

a. Prison Chaplaincy should be authorised, recognised and supported by States and Churches

b. the majority Churches should work to ensure that the prisoners of the minority Churches have equal access to Prison Chaplains of their Churches

c. the Churches should work to ensure that the prisoners of other world religions should also have equal access to Prison Chaplains of their Faith Community

5. The Conference recognizes the success of reforms in the prison systems in some European countries, especially in former communist states. We welcome these developments to ensure that the dignity and the Human Rights of all those in prison are respected as a positive contribution to their successful integration into the society after release. We were delighted to discover the major developments in Estonia not least the creation of an ecumenical Prison Chaplaincy.

6. However the Conference also recognizes that all European countries face many challenges to ensure that the Standard Minimum Rules of the Council of Europe are applied in every

OUTLOOK

country. We welcomed a lecture by a representative of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). We continue to support their vital work in ensuring the dignity of all held in custody.

7. The Conference wishes to express its shock at the torture and the inhuman and degrading treatment of those being held in Abu Ghraib and other Iraqi Prisons by American personnel. We are shocked because of our Christian understanding of the love of God and its demand that we work for justice, for the dignity and reconciliation of all humanity. This commitment to justice also leads us to express our grave concern for those being held in Guantanamo Bay.

8. IPCA-Europe urges all the countries of the world to abolish the death penalty, in keeping with the policy of all the member states of the Council of Europe. The Conference was informed that Libya has sentenced five Bulgarian nurses and a Palestinian doctor to death by firing squad accused of deliberately infecting some 400 children with HIV. We offer our deep sympathy to the families of those affected, but our Christian understanding of the love, mercy and compassion of God demands that we work for justice, dignity and reconciliation for all people. We appeal to the European authorities to use all possible measures to assist these medical workers, as we continue to uphold the principle that no-one has the right to condemn anyone to death.

9. Finally we ask that the Churches and States continue to develop justice systems that increasingly employ the principles of Restorative Justice, for the benefit of those individuals affected by criminality, and the communities in which they live. We commit ourselves to these principles and ask for the prayers of the people of Europe in our ministry to prisoners and prison staff.

Note: To the history of IPCA worldwide I used the study of my friend, the English, Anglican prison chaplain Reverend Allan R. Duce, who has participated in the first three Steering Committee of IPCA.

Dr. habil. Vókó György

Az elítéltek elektronikus felügyeletével kapcsolatos véleményekről

Ha az egyes országok büntetőpolitikáját elemezzük, könnyen megállapítható, hogy nem mindig hasonlítanak egymásra a választási lehetőségeikben; holott a bebörtönzés csökkentésére a legtöbb helyen törekszenek. Az ellentétes vélemények bemutatásához célszerű ebben a kérdésben a két szélső oldalon álló országot kiválasztani, egy olyan országot, ahol az elítéltek elektronikus felügyeletét – mint a zsúfoltság mérséklésének egyik módját – elfogadták, valamint egy olyan országot, ahol nem.

Közép-Európában, Németországban nagy óvatosságot, megfontoltságot érzékelt a kérdésben, gazdasági megokolásból is. Belgium és Kanada képviseli a két szélső álláspontot, az elmélkedés során az ő tapasztalataikhoz, elgondolásaihoz csoportosítom az érveket. Az elmúlt évben mindkét országból megkerestek, a Magyar Tudományos Akadémia székházában volt szerencsém tudományos tanácskozást folytatni vendégeinkkel, melynek során eszmét cseréltünk a büntetőjogi, büntetés-végrehajtási jogi kérdésekről is.

I.

Belgium nemcsak azt fogadta el, hogy az elítéltek elektronikus felügyeletét kipróbálja (1988-ban)¹, hanem azt is, hogy 2000-től megszabja ennek a struktúráját, a programját, céljait és terjedelmét². De Clerk miniszter „Büntetéspolitika és büntetés-végrehajtás” című iránymutató jegyzetében még csak az óhaját fogalmazta meg annak, hogy diverzifikálni [kiterjeszteni] kell a büntetőszankciókat, és ennek keretében be kell vezetni az elektronikus felügyeletet. Az, ami addig csak kísérlet volt, a Belga Minisztertanács 2000. június 20-i határozatával már intézményesült. A büntetés-végrehajtási (a továbbiakban: bv.) intézetek országos igazgatóságán belül létrehozták az „Elektronikus felügyelet nemzeti központját”-t, és 2000 őszén 16 személyt alkalmaztak itt. Továbbá a

- 1 E tekintetben lásd: E. STASSART: Expérience de surveillance électronique en Belgique. [Az elektronikus felügyelet kipróbálása Belgiumban.] Vigiles. Revue du droit de police, octobre 1998. n° 4. 15-25.; R. BAS: Twintig maanden elektronisch in België. Een eerste kwantitatieve analyse. Winket, XXX. 78-89.; D. KAMINSKI: L'assignation á domicile sous surveillance électronique: de deux expériences l'autre. [Lakhely kijelölés elektronikus felügyelet mellett: két tapasztalt közül a másik.] Rev. dr. pén., 1999. 5. 626-653.; az Order van dag című folyóirat 2000. júniusi, 10., a Criminaliteit en samenleving című különszámában a „Voor straf naar huis. Elektronisch toezicht” című cikk.
- 2 Az igazságügyi miniszter országos politikájára vonatkozó jegyzet a 2000. költségvetési évre kijelenti, hogy „az 1999. szeptember 10-i minisztertanácsi ülés áldását adta a kísérletek folytatására, leginkább a 2000. március utáni kiterjesztés tekintetében. A 2000. év végére 100 fogvatartott elektronikus felügyelet alá helyezését írták elő, 300 fogvatartottig történő kiterjesztéssel a 2002. évben.” A 2001. költségvetési évre vonatkozó országos politikai jegyzet előírja, hogy „az elektronikus felügyelet... mint a büntetés-végrehajtás integráns módozatát fejlesztették ki a börtönök zsúfoltsága elleni harc nevében. E célra 39,3 millió frank hitelt írtak elő. Amikor a börtönigazgatóság eléri az üzemi szintet, közel 300 elítélt részesülhet naponta a büntetésnek ebben a formájában. Közben arra is előkészületek történnek, hogy az üzemi sebességet növelve e szám közel 1000 fő legyen.”

szövetségi biztonsági tervezet olyan részeket foglal magába, amelyek az elektronikus felügyelet használatának a kiterjesztésére vonatkoznak.

Az elektronikus felügyelet akkor terjed el egész Belgiumban tehát, amikor az egymást követő körrendeletek során megkapja a maga végső formáját. Az utolsó³ dátum a véglegesítés, illetve a rendelkezés kiterjesztésének az időpontjait foglalja magába, de a törvényes formába öntéssel – úgy tűnik – senki sem törődik. A büntetések végrehajtásának a módozatai szemmel láthatólag nem demokratikus választhatóság függvényei, ebben ugyanis a Belga Parlamentnek kellett volna állást foglalnia⁴. A felelősségre vonás hatálya alá került személyek „büntetési haladási pályája” ilyen szempontból még mindig adminisztratív kompetencia alá tartozik (annak ellenére, hogy a feltételes szabdlábra helyezést már bírósági jogkörbe utalták). Ebből az következik, hogy a Belga Kormány által előírt kiterjesztő alkalmazás csak kvantitatív: csak az intézkedés helyét érinti. Jelenleg a lakhely kijelölése elektronikus felügyelet céljából csak akkor alkalmazható – minimum két hétre –, ha bizonyos feltételek fennállnak. Ezek a következők: az elítéltet nem zárták ki eme intézkedés alkalmazhatóságából⁵, érvényes tartózkodási jogcímmel rendelkezik, előzetes beleegyezését adja az intézkedéshez, igazolni tudja az idő pontos felhasználását⁶, lakással és telefonvonallal rendelkezik, illetve esete nem mutat „ellenindikációt”⁷. Az elítéltet azonnal számításba veszik az intézkedés alkalmazhatósága szempontjából, ha a tényleges fő börtönbüntetési tétele nem haladja meg a három évet. Abban az esetben, ha ez meghaladja a három évet, csak akkor veszik számításba, ha a bv. intézet feltételes szabdlábra helyezési eljárás keretében kedvező vélelmenyt adott, vagy ha már csak három hónap van hátra a büntetés letöltéséből.

Az intézkedés engedélyezésének eljárása tehát annak függvényében különbözik, hogy a fő börtönbüntetés tételeinek az összege meghaladja-e vagy sem a három évet. Eme hipotézishez igazodva, annak a bv. intézetnek a pszichológusaitól, amelyben a fogvatartottat őrzik, belső vizsgálatot kérnek, illetve kérhetnek; a külső vizsgálatot az „Elektronikus felügyelet nemzeti központja” végzi. Amikor a büntetések összege nem

3 Az elektronikus felügyelet, mint büntetés-végrehajtási módozat szabályozásáról szóló 2001. április 12-i 1727. számú miniszteri körrendelet (Igazságügyi Minisztérium).

4 E. STRASSART indokoltnak találja „parlamenti vitát nyitni, ha a kísérlet befejeződött” Idézett mű (ld. 1-es lábjegyzet) 25.

5 Azok az elítéltek nem részesülhetnek benne, akik a Btk. 372-386. Cikkelyei által célzott tettek miatti büntetést kaptak, és ezeket kiskorúakkal szemben, vagy ezek részvételével hajtották végre; akiket kábítószer-forgalmazásért ítéltek el, kivéve, ha tetteikből világosan kideríthető, hogy nem szervezett formában, és nem haszonszerzési célból történt a forgalmazás; akiknek a rossz bánásmód visszaszorítását célzó rendelkezéseket magában foglaló 1995. április 13-i törvény 1-6-ig terjedő Cikkelyei által előírt büntetést kell letölteniük; akik kiadatási kérelem tárgyai.

6 „Nevezetesen szakmai tevékenységet folytat, háztartási feladatokat lát el, képzésben vagy terápiában részesül, avagy e tevékenységek előkészítésében vesz részt.” (2001. április 12-i 1727. számú miniszteri körrendelet, 3.)

7 Az ellen-indikációk a következőkre vonatkozhatnak: ha az elítélt vagy személyisége fogvatartás alatt tanúsított magatartása, újraosztályozás lehetőségének néz elébe, ha újabb bűncselekményt jelentő tettek elkövetésének a kockázata látszik, ha harmadik személy testi épségének a veszélyeztetési kockázata van kilátásban, ha a családi viszonyok vagy az elítélt magatartása áldozatá(ai)val szemben összeegyeztethetetlen az elektronikus felügyelet intézkedésével.

haladja meg a három évet, az előbbi vizsgálatokhoz az intézet igazgatóságának a véleményét csatolják. Az így összeállított dossziét azután el kell juttatni az „Egyedi esetek osztálya”-ra, amely tíznapos határidővel határozatot hoz, és ezt közli az intézet, illetve az „Elektronikus felügyelet nemzeti központja” vezetésével.

Legalább két szociális és adminisztratív paraméternek kell számításba jönnie. Az első probléma az intézkedés alkalmazására mozgósított személyzethez kötődik. Az „Elektronikus felügyelet nemzeti központja”-nak a létrehozása a politikai akarat kifejeződésének logikus következménye volt, ennek ellenére az eszközök viszonylatában hiányok mutatkoztak. A személyzet túlterheltségét nem igazán csökkenti annak a néhány bv. intézeten kívüli állásnak a létrehozása, amelynek – a keret kismértékű növelésével együtt – a személyzet csak igen csekély mértékben élvezi hasznát, különösen, ha azt is számításba vesszük, hogy a tőle kért szakértői megbízások száma egyre nő. A szóban forgó „belső vizsgálatok” képezték az egyik elemét annak a „morgolódo mozgalom”-nak, amelyet a bv. intézetek pszicho-szociális személyzete, közös szakszervezeti vezetéssel, 2000 november végén indított el⁸. Tudtára adták az igazságügyi miniszternek, hogy mindenfajta új megbízást visszautasítanak – ezek között azokat is, amelyek az elektronikus felügyeletre vonatkoznak –, ha nem engedményeznek pótlólagos eszközöket. A miniszter individuális, személyzetre gyakorolt pressziója és fenyegetései után egy 2001. április 12-i direktíva egyszerűen az intézetigazgatók felelősségévé tette a szociális konfliktus rendezését.

A másik akadályozó tényező magában az eljárásban rejlik. A körrendelet fogalmából kiindulva, az „Egyedi esetek osztálya” kulcsszerepet tölt be annak a határozatnak a meghozatalában, amely a fogvatartottakat elektronikus felügyelet alá helyezi – a dosszié átvételétől számított tíz nap alatt meg kell, hogy hozza, illetve közölnie is kell a határozatát, ennek hiányában ugyanis határozata az elektronikus felügyelet engedményezésére nézve nem számít kedvezőnek. Az ilyesfajta szabályozás egy amúgy is túlterhelt osztály lassúságát azzal a „passzív” hatalommal ruházza fel, hogy korlátozza az elektronikus felügyelet melletti lakhelykijelölést, mint intézkedést.

Ha a fenti két tényező összeadódik, azzal a hatással jár, hogy csökkenti azoknak a személyeknek a számát, akik valóban az elektronikus felügyelet rezsimje alá kerülnek. Kritikai érvek a szervezési problémák, a személyzet hiánya vagy a helyi körülmények elégtelensége miatt fogalmazódtak meg; illetve politikai és etikai nézőpontból is több írás jelent meg⁹.

8 Ez a személyzet, amelyet 9000 fogvatartott „hasznára” végzett segítségnyújtási és szakértői misszióval ruháztak fel 2000 decemberében 122 pszichológusból, 138 szociális munkásból és 6 pszichiáterből állt.

9 Lásd D. KAMINSKI idézett mű: J.-Cl. DALLAIRE – P. LALANDE: *Surveillance électronique: solution ou panacée*. [Az elektronikus felügyelet: megoldás vagy csodaszer.] Rapport de la Direction générale des Services correctionnels, ministère de la Sécurité publique. Québec, 2000. Ezt a jelentést a québeci Közbiztonsági Minisztérium honlapján találhatjuk meg: <http://www.msp.gouv.qc.ca/index.asp>. Lásd még P. LANDREVILLE: *La surveillance électronique des délinquants: un marché en expansion*. [A bűnözők elektronikus felügyelete: kiterjedően lévő piac.] *Déviante et Société*, 1999. vol. 23. n° 1. 105-120.

Az az Európai Parlament által megrendelt jelentés¹⁰, amely épp az elektronikus felügyeletről értekezik, egyebek közt azt ajánlotta a Parlamentnek: hozzon olyan határozatot, hogy azok az unióbeli tagállamok, akik az elektronikus felügyelethez folyamodtak: 1.) hozzanak létre demokratikus őrzési mechanizmusokat (vagyis ügyeljenek arra, hogy a felügyelet alá helyezési határozatot kellő törvényi és bírósági garanciákkal vegyék körül, továbbá biztosítsák a felügyelet követését és ellenőrzését megfelelő bizottság létrehozásával); 2.) progresszíven adják fel az elektronikus felügyeletet (alternatív szankciók felfuttatásával) az emberi felügyelet javára. Ennek a határozatnak – a jelentés szerint – el kellene tántorítania az ehhez hasonló mechanizmusok létrehozásától azokat az államokat, amelyek – bár már kísérleteket folytatnak vele – még nem gyakorolják rendszeresen az elektronikus felügyeletet. Azt is javasolja a jelentés, hogy a Parlamentnek el kellene fogadnia egy olyan nyilatkozatot, amelyben politikailag nyilvánosan állást foglal az olyan ellenőrző mechanizmusokat illetően, mint amilyen az elektronikus felügyelet, mert ezek nincsenek összhangban egyes elemi közös szabadságjogokkal, valamint a maximális felügyelet rezsimjével fenyegetnek¹¹.

A belga tapasztalat – idáig –, ha nem is jelent minőséget, legalább egy hibába nem esik bele: mint büntetés-végrehajtási modalitás, az ideiglenes vagy feltételes szabadlábra helyezés előtt csak kis mértékben mutatja a büntető háló kiterjesztésének a kockázatát. A belga igazságügy-miniszteri tervek – amelyeket a kormány és a parlament „szövetségi biztonsági és börtönpolitikai terv” elnevezéssel fogadott el – a minimális garanciákat is már csak távolról védik¹². A tervezett kvantitatív elterjesztésen túl ezek a tervek az elektronikus felügyelet melletti lakhely kijelölés használatát magába olvasztó bírósági kontextus diverzifikációját (kiterjesztését) is tartalmazzák, márpedig utóbbival szemben minden kritika – amit a tudományos irodalomban kifejtettek – teljes igazolást nyert. Az a gazdasági (bár költséges) és igazságtalanságot helyrehozó¹³ (resztoratív) ideológiával keresztezett logika, amely szerint egy beruházásnak (mennyiségileg) általánossá kell válnia ahhoz, hogy legitim lehessen (nem értékben, hanem árban), megduplázódik a technológiai beruházás megvalósításával. Az elektronikus felügyelethez máris két bírósági „helyet” vettek be a programba. Így például: a szövetségi biztonsági és börtönpolitikai terv „al-terve”, amely azzal az igazságtalanságot helyrehozó új szellemmel függ össze, amit az igazságügyi miniszter a büntető folyamat minden fázisában látni szeretne, annak az eshetőségére utal, hogy a lakhely-kijelölés elektronikus felügyelet mellett külön büntetéssé válik, nem csak büntetés-végrehajtási modalitássá. „Ugyan-

10 L. MAMPAEY – J.-Ph. RENAUD: Technologies dans les prisons (Une évaluation des technologies de contrôle politique). Rapport final. [Technológia a börtönökben (A politikai kontroll technológiáinak az értékelése). Záró jelentés.] Document de travail pour le STOA Panel Parlement européen. juillet 2000. 11-12. A jelentés a következő website-on is elérhető: www.grip.org

11 MAMPAEY – RENAUD idézett mű.

12 2000. május 31-i dátummal a terv elolvasható a belga Igazságügyi Minisztérium honlapján is: www.iustf.fgov.be

13 A kérdés megérdemelné, hogy külön cikkben is foglalkozzunk vele, nevezetesen azzal, hogy mennyi az igazságtalanságot helyrehozó érték többször az elektronikai felügyeletben minden más, börtönhelyettesítő alternatív büntetési intézkedés felülvizsgálati formájának a viszonylatában.

abban az igazságtalanságot helyrehozó (resztoratív) szellemben az önkéntes alapú elektronikus felügyelet különálló alternatívát nyújthat a börtönbüntetéssel szemben. Amennyiben a társadalom biztonsága garantálható, az elektronikus felügyelet azt is lehetővé teszi, hogy korlátozzuk a fogvatartás káros hatását, helyrehozzuk az áldozatnak okozott esetleges károkat, és helyreállítsuk az elkövető, illetve a társadalom közötti viszonyt.”

Az előzetes fogvatartásról szóló „al-terv” kimondja: „Ahhoz, hogy eljussunk az ideiglenes fogvatartásnak, mint eszköznek a felelős használatáig, tanulmányoznunk kell – megvalósíthatóságuk viszonylatában – a különböző lehetőségeket. Tekintetbe kell venni azt is, hogy a lakhely-kijelölés (elektronikusan vagy sem) milyen helyet kaphat a vizsgálat alatt, és tanulmányozni szükséges, hogyan alkalmazható a feltételes szabadlábra helyezés az elképzeléseknek megfelelően.”

Az angol és amerikai tapasztalatokból nyert információk nyilván nem sokat érnek azzal az óhajjal szemben, amely a lakosságnak biztonsági illúziót, míg a bűnözőknek ígéretet hirdetnek az elektronikus felügyelet, a bűn megtorlásának jobbától.”

II.

Az Atlanti-óceán másik oldalán merőben ellentétes álláspontok léteznek az elektronikus felügyeleti technológiával kapcsolatban.

Serge Menard, Kanada Québec tartományának közbiztonsági minisztere 2001. január 18-án bejelentette, hogy nem fogja belevinni tartományát az elítéltek elektronikus felügyeletének költséges és fölösleges kísérletébe. Inkább azt választotta, hogy közösségi ellenőrzési keretben 66 börtönszolgálati hivatalnok, illetve 46 probációs¹⁵ hivatalnok felvételét elősegítő pót-hitel kihelyezésével javítja az ellenőrzést, illetve a társadalmi visszailleszkedésre fordítható támogatást annak érdekében, hogy javuljon a társadalmi visszailleszkedés támogatottsága [La Presse, 2001. január 19].

Ahhoz, hogy megértsük e határozat horderejét, egyrészt fel kell elevenítenünk a kérdéssel összefüggő québeci történeteket, másrészt vissza kell mennünk 1995-ig, amikor a kanadai Btk. bevezette a felfüggesztett börtönbüntetést.

1986-ban a tartomány akkori Solliciteur général-ja [ombudsmanja] által megbízott „Bebörtönzés kiváltására vonatkozó megoldások tanulmányi bizottsága” már foglalkozott az elektronikus felügyelet melletti lakhely-kijelölés kérdésével. Miután az intézkedéssel kapcsolatos főbb tényezőket elemezte, jelentésében arra a következtetésre jutott a bizottság¹⁶, hogy eme intézkedés gyakorlatba ültetése nem kívánatos. A bizottság – konklúzióként – ugyanis három, az elektronikus felügyelettel járó negatív követke-

14 K. DE BUCK – K. D'HAENENS, *Electronic Monitoring*. [Elektronikus ellenőrzés.] Bruxelles. Institut National de Criminologie et de Criminalistique. 1996.

15 Pontosabban, a québeci terminológiában „szakmai közvetítők”-ről van szó, akik magukba foglalják a probációs hivatalnokokat is.

16 P. LANDREVILLE: *Rapport du comité d'étude sur les solutions de rechange a l'incarcération*. [A bebörtönzés kiváltására vonatkozó megoldások tanulmányi bizottságának a jelentése.] Québec. ministère du Solliciteur général, Gouvernement du Québec. aout 1986.

ményt, hátránysorozatot azonosított; nevezetesen: az egyéni szabadságra leelkedő veszélyeket, a büntetőellenőrzés kiterjesztésének a kockázatait és a társadalmi ellenőrzés átalakulását.

A rá következő években a börtönügyi hatóságok a kérdéssel szembeni óvatosság igazolásában a „Bebörtönzés kiváltására vonatkozó megoldások tanulmányi bizottságának” az álláspontjára támaszkodtak. Így történhetett meg, hogy 1992-ben a börtönügyi szolgálatokért felelős miniszterhelyettes egy feliratban tudatta a címzetes miniszterhelyetessel azokat az elemeket, amelyek a Börtönszolgálatok Országos Igazgatóságát óvatosságra intették; nevezetesen: az egyéni szabadságjogokra leelkedő veszélyeket, a büntetőintézkedések használatában jelentkező eskaláció (kihágások túlbüntetése) kockázatait és a társadalmi ellenőrzés módosulását.

1997-ben ismét felvetődött a bűnözők ellenőrzésére vonatkozó elektronikus felügyeleti rendszer megszervezésével kapcsolatos kérdés időszerűsége, ám a québeci börtönszolgálatok által kibocsátott első jelentés¹⁷ negatívan felelt erre, arra a következtetésre jutva, hogy nem időszerű a bűnözők ellenőrzésére vonatkozó elektronikus felügyeleti rendszer megszervezése. Egyébként abban a jelentésben, amelyet az Európai Parlament tett közzé¹⁸ az elektronikus felügyelet kérdésében, említést tesznek a korabeli québeci kormányzat bátorságáról, amiért börtönügyi reformjában nem adott helyt az elektronikai felügyelet programjának, ehelyett a pénzügyi és emberi eszközök beiktatását preferálta.

1995. július 13-án a Kanadai Parlament szentesítette a Btk.-t módosító törvényt (a büntetés meghatározása tekintetében) és más ezzel összefüggő törvényeket; a módosítások 1996. szeptember 3-án léptek érvénybe. A Legfelsőbb Bíróság egyik 1999-es¹⁹ határozata szerint a reform, azaz a büntetés-meghatározási elvek első kodifikációja és első lényeges reformja a kanadai büntetőjog történetében egy magasabb szintű korszak bekövetkezésének a jele. A Legfelsőbb Bíróság azt is hangsúlyozta, hogy különösen a „felfüggesztett ítélet” kimondásának a lehetősége oly módon változtatja meg a szankcionálást, hogy teljesen új értelmet kap az az elv, mely szerint a bebörtönzéshez folyamodás csak abban az esetben fogadható el, ha az adott körülmények között nincs egyetlen más választási lehetőség sem. Ez nagyrészt reakció volt a túlzott bebörtönzésre.

Valójában már a büntető- és börtönügyi reform kanadai bizottsága jelentésének²⁰ 1969-es közlésével is azt sejtették, hogy hozzálátnak a bebörtönzés újjáalakításához, illetve azt, hogy a bebörtönzéssel járó bírósági ítélet kiszabását ezentúl mindig írásban

17 J. C. DALLAIRE, La surveillance électronique a-t-elle répondu aux attentes suscitées? [Vajon megfelelt-e az elektronikus felügyelet az általa felkeltett várakozásoknak?] Québec. Direction générale des services correctionnels, ministère de la Sécurité publique, 1997.

18 L. MAMPAEY – J.-Ph. RENAUD idézett mű. 30.

19 Kanada Legfelsőbb Bírósága. Reine Gladue ellen, nr. 26300, 1999. április 23. A következő website-on érhető el: <http://www.lexum.umontreal.ca/csc-ccc/fr/index.html>

20 Comité canadien de la réforme pénale et correctionnelle, 1969. Rapport du Comité canadien de la réforme pénale et correctionnelle. Justice pénale et correction: un lien à forger. [A büntetés- és börtönügyi reform kanadai bizottságának a jelentése. Büntető igazságszolgáltatás és őrizetben tartás: alakítandó kapcsolat.] Ottawa. Imprimeur de la Reine.

kell igazolni. A jelentés rámutatott, hogy „Kanadában túlzott mértékben alkalmazzák a börtönt”, s mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy a fogvatartottak száma csökkenjen Kanadában.

Egy 1987-es másik kanadai jelentés²¹ is rámutatott a bebörtönzés túlzottan magas arányára Kanadában, és azt ajánlotta, hogy visszafogottan kell a bebörtönzéshez nyúlni, és csak olyankor, amikor erre az intézkedésre van szükség a lakosság erőszakos bűntettek elleni védelmében.

Röviden: a Btk. 1996-os módosítása tulajdonképpen a nyilvánosság és parlament előtt lefolytatott vita, illetve a szakértők büntetőszankciók kérdésében előterjesztett ajánlásainak a lezárása, illetve a bebörtönzéshez, mint szankcióhoz túl gyakran fordulás kérdéseire adott válasz volt²². Az új rendelkezések közül kiemelhetők a következők: 1) [kiváltónak nevezett] alternatív intézkedések előírása a fiatalok bűnözők számára; 2) a pénzbüntetések kényszerű végrehajtásában a bebörtönzés csak végső megoldás lehet; 3) a büntetések meghozatalának a szintjén, mielőtt egy szabadságfosztó büntetést kiszabnának, ha a körülmények ezt igazolják, számításba kell venni egyebek közt a kevésbé kényszerítő szankciók lehetőségének a megvizsgálási kötelezettségét²³; 4) kártalanítási utasítás bevezetése; és végül 5) felfüggesztési utasítás bevezetése, ami lehetővé teszi a személy számára, hogy [két év alatti] büntetését a közösségen belül tölthesse ki.

Ez tökéletesen illeszkedett a québeci börtönszolgálatok országos igazgatósága által előtte már több éve képviselt orientációhoz, nevezetesen ahhoz, hogy a bebörtönzést csak végső folyományként kellene alkalmazni, és sokkal inkább a büntetett személyek társadalmi visszailleszkedését előnyben részesítő, nyitott környezetben végrehajtott intézkedéseket kellene szorgalmazni²⁴.

A felfüggesztett börtönbüntetésre vonatkozó rendelkezés azt jelentette, hogy a kevesebb, mint két évre ítélt személynek²⁵ börtönbüntetését ettől kezdve fel lehetett füg-

21 O. ARCHAMBAULT: Réformer la sentence: une approche canadienne. [Az ítélet reformja kanadai megközelítésben.] Rapport de la Commission canadienne sur la détermination de la peine. Ottawa. ministre des Approvisionnements et Services, Canada, 1987.

22 E kérdést a Közbiztonsági Minisztérium nemrég megjelent másik dokumentumában tárgyalják P. LALANDE, Evolution des politiques pénales et du discours á propos de l'emprisonnement au Canada et au Québec: de 1969 á 1999. [A büntetőpolitika, valamint a bebörtönzésre vonatkozó közbeszéd fejlődése Kanadában és Québecben 1969 és 1999 között.] Québec. Direction générale des services correctionnels, ministère de la Sécurité publique: <http://www.msp.gouv.qc.ca/index.asp>

23 Különösen a „bennszülöttek” tekintetében, a következő bekezdésben ezt találjuk: a körülmények által igazolható és alkalmazható helyettesítő szankciókat meg kell vizsgálni, különösen a „bennszülött” bűnözők esetében (718.2.e Cikkely).

24 Az őrzésre vonatkozó téma tekintetében Québec által hosszú ideje hordozott egyes nagy elvek és alapvető meggyőződések jórészt a C-41-es terv reformszellemét tükrözik. Ezek az elvek a következők: 1) a társadalom tartós védelmének legjobb eszköze nem más, mint a kihágást elkövető személyek társadalmi visszailleszkedése; 2) a bűnözés megelőzésében és kezelésében, valamint a kihágást elkövető személyek visszailleszkedésében a közösség alapvető helyet foglal el; 3) a büntetésben szerepet játszókat összességének törődni kell azzal, hogy a büntető- és őrző rendszerekhez, különösen a bebörtönzéshez mérsékelten és megfelelő módon folyamodják.

25 Kanadában a szövetségi parlament hoz törvényeket a büntetés-meghatározás és büntetőjog elvei tekintetében.

geszteni, ha a bíróság meggyőződése szerint a büntetés kitöltésével a közösségen belül nem veszélyezteti a biztonságot.

Négy feltétel szükséges a felfüggesztett szabadságvesztés-büntetéshez: 1.) a bűnözőt másfajta bűncselekményben kell elmarasztalni, mint amilyenre minimális börtön-büntetést írtak elő; 2.) a bíróságnak két évnél kisebb szabadságvesztést kell kiszabnia a bűnelkövetőre; 3.) a közösség biztonságát nem veszélyeztetheti az a tény, hogy a bűnelkövető a közösségen belül tölti ki a büntetését; 4.) a felfüggesztett szabadságvesztés-büntetésre utalás kiszabásának meg kell felelnie a kanadai Btk. 718-718.2. Cikkelyében megfogalmazott büntetés-kiszabási elveknek.

Eme elvek fogalmazzák meg egyébként a „törvény tiszteletéhez való hozzájárulás és egy igazságos, békés és biztonságos társadalom fenntartása”-nak a lényeges célkitűzését, illetve a mértéktartással való törődést; a büntetés arányosságát a tett súlyosságával és a bűnelkövető személyiségével, a büntetés által betöltendő célok azon sorában, amelyek a leleplezést, az elrettentést, a bűnelkövető elszigetelését a társadalom többi tagjától és a javító célzatot jelentik²⁶. (Bár, mint láttuk, a bűnelkövető elszigetelése a vizsgálandó intézkedés eléréséhez szükséges harmadik feltétel szerint nem feltétlen követelmény.)

Három évvel azután, hogy a kanadai bíróságok már alkalmazták a felfüggesztett szabadságvesztés-büntetést, 2000. január 31-én látott napvilágot a Kanadai Legfelsőbb Bíróság azon határozata²⁷, amely egyrészt pontosította a felfüggesztett szabadságvesztés-büntetés kiszabásának a célját és szabályait, másrészt megerősítette a felfüggesztésben részesülők adekvát felügyeletének a szükségességét. Ezzel egy időben a határozat kérdésessé tette a folyamatban lévő börtönügyi gyakorlatot a kanadai tartományokban, legfőképp Québecben és a médián keresztül radikálisan módosította a büntető igazságszolgáltatás rendszerében részt vevő különböző szereplők elvárásait, különösen a bírói kar tagjait, a Koronaügyészeit és a lakosságot.

A legfelsőbb bírósági határozat emlékeztet arra, hogy a felfüggesztett szabadságvesztés-büntetés része a büntető igazságszolgáltatásnak, és „egyidejűleg követi a büntetési célt, illetve a társadalmi visszailleszkedést”. A próbációs intézkedéssel összevetve „elsősorban társadalmi visszailleszkedést célzó intézkedés”, miközben a felfüggesztés „azt célozza, hogy a vádlott elkerülje a szabadságvesztést, de a büntetést ne”. Tehát ezért kell „a szabadságvesztés felfüggesztésére irányuló határozatot általában ellátni majd olyan büntető feltételekkel, amelyek szűkítik a bűnelkövető szabadságát. Szabályként inkább olyan feltételek felelnek meg, mint a lakhely szerinti fogvatartás vagy a kijárási tilalom, mintsem a kivételezés”.

Az ún. Proulx (aki ellen született) határozatnak az lett a rögtöni következménye, hogy az olyan feltételek, mint a lakhely-kijelölés és a kijárási tilalom váltak szabály-

26 „Javító célzat” alatt „az egyéni áldozatok és a közösség által elszenvedett igazságtalanságok kártalanítása, a felelősségérzet felébresztése, az okozott igazságtalanság elismerése és a bűnelkövető társadalmi visszailleszkedését vagy gyógyulását célzó erőfeszítés” értendő.

27 Kanadai Legfelsőbb Bíróság: Reine Proulx ellen, nr. 26376, 2000. január 31. Elérhető a következő honlapon: <http://www.lexum.umontreal.ca/csc-ccc/fr/index.html>

lyá a legtöbb felfüggesztett szabadságvesztés büntetés esetén²⁸, és nem a kivételezés. Az ún. Proulx határozat követelményeihez igazodó folyamatként a bírók feltették a kérdést, vajon a québeci börtönszolgálatoknak van-e kapacitásuk ezeknek a szoros ellenőrzéseknek a végrehajtására. Ugyanis a Proulx határozat ténylegesen az eszközök kérdését vetette fel: mert a nyitott környezetben végrehajtandó összes intézkedés ellenőrzésével megterhelte 256 probációs hivatalnak nem elég ahhoz, hogy biztosítsa a lakhely-kijelölés és kijárási tilalom feltételeinek a betartását, különösen éjszaka és hétvégén.

Reakciók hevesek voltak a reakciók. Több québeci bíró nyilvánosan rámutatott a felügyeleti rendszer és kontrollhiány lazaságára, a felügyeleti eljárást „igazi maskarádéhoz” hasonlították. A kritika annyira szigorú volt, hogy a bírósági testület egyes tagjainak a beszédében világosan megmutatkozott a szándék: többé nem hoznak a végrehajtásban felfüggesztett szabadságvesztést, inkább valódi fogvatartással járó büntetésre ítélik az elkövetőket. A québeci börtönszolgálatok országos igazgatósága elismerte tehát, hogy nem rendelkezik sem személyzettel, sem eszközökkel a lakhely-kijelölés és kijárási tilalom feltételeinek az ellenőrzéséhez, miközben egyes bírók azt várták volna tőle, hogy a felfüggesztett szabadságvesztés feltételeinek a tiszteletben tartásához szorosabb ellenőrzést javasolva reagáljon.

Tehát a legfelsőbb bírósági határozat kibocsátása közben, 2000 tavaszán tört felszínre ismét a vita az elektronikus felügyeletről Québecben. Néha csak mint „háttérben maradó vízjel” jelent meg az elektronikus felügyelet a közbeszédben, de az igazságszolgáltatás résztvevői nyíltan is megemlítették, arról nem is beszélve, hogy egyes médiumok tanúbizonyságot tettek mellette. Nagy volt a félelem, hogy a végrehajtandó szabadságvesztés növekedni fog – azoknak a személyeknek az esetében is, akik nem fenyegetik a lakosság biztonságát – ugyanis erős oka volt annak, hogy hinni lehessen, a bíróság ritkábban nyúl a felfüggesztett szabadságvesztés-büntetéshez.

Az 1995-ben Québecben elkezdett börtönügyi reform valójában ismét vállalta, hogy az amerikai megtorló modell teljes mértékű elvetésével inkább a társadalmi visszailleszkedést választja²⁹. Lényegében a következő célokat célozta meg: másfajta intézkedések előmozdítása a bebörtönzéssel szemben, a börtönügyi kapacitás korlátozása és a közösség nagyobb részvétele a kihágást elkövető személyek társadalmi visszailleszkedésében. Tehát azt jelentette Québec számára, hogy a börtönügyben a túlzottan megtorlásra és bebörtönzésre összpontosító bűnözés-kezelés helyett –

28 Megjegyzendő: a Legfelsőbb Bíróság sosem tett említést az elektronikus felügyeletről, mint a lakhely kijelölésre vagy kijárási tilalomra kijelölt személyek felügyeleti rendszeréről.

29 Québec, bármennyire is észak-amerikai környezetben van, a fogvatartás és az igazságszolgáltatás témájában mindig megkülönböztette magát. Egy nem régi példa különösen vonatkozik a fiatalokú kihágást elkövetők vitatott kérdésére. Miközben Québec mindig előnyben részesítette azt a beavatkozási politikát, amely a fiatalokú szükségleteire és a rehabilitációra koncentrált, némi sikerrel egyébként, a fiatalokúak büntető igazságszolgáltatási rendszerére vonatkozó új szövetségi törvénytervezet továbbra is a megtorlásra helyezi a hangsúlyt. Québec azt is kérte tehát, hogy vonják ki e törvény hatálya alól.

egyebek közt a megelőzésre – a konfliktusok megoldására és csak azoknak az egyedeknek a bebörtönzésére összpontosít, akik fenyegetik a lakosság biztonságát³⁰.

Ezzel egy időben, Ontario-ban súlyossá váltak az áldozatok mozgalmi és a főügyész által gyakorolt pressziók annak érdekében, hogy a felfüggesztett szabadságvesztés rendszerét töröljék el. Jól láthatók ezekből is, hogy nehéz kompromisszumot találni a társadalom legmegtorlóbb törekvései és a közösségben végrehajtott büntetőintézkedéseket előnyben részesítő újító szándék között. Ezek a finom kompromisszumok csak olyan biztonságigény gyümölcsei lehetnek, amelyet legjobban Anne-Marie Boisvert-nek, a Montreali Egyetem jogászprofesszorának szavai adnak vissza: „Az emberek szeretnék, ha abszolút biztosak lehetnének abban, hogy a veszélyes emberekkel szemben megvédik őket, és ugyanakkor abszolút biztosak lehetnének abban, hogy soha senkit sem zárnak be semmiségéért”³¹.

Az ún. Proulx határozat és a média nyomása alatt Serge Menard, a québeci biztonsági miniszter óvatos reakcióval azt kérte 2000 áprilisában a minisztériumához tartozó Börtönügyi Szolgálatok Országos Igazgatóságától, hogy készítsen tanulmányt³² arról, alkalmasak-e a körülmények az elítéltek elektronikus felügyeletének a bevezetéséhez. E jelentés következtetéseinek folyamánként az volt a miniszter döntése, hogy más utat kell követni, mint az elektronikus felügyelet, elszakadva így az olyan kanadai tartományoktól, mint Brit Columbia, Saskatchewan, Ontario és Új-Skócia.

A levont következtetések nagymértékben tükrözik azokat a megállapításokat, amelyek a kérdésre vonatkozó irodalomban szokás szerint felbukkannak. A tanulmányok különösen kiemelik azoknak a bizonytalanságoknak a nagyságát, amelyek az elektronikus felügyelet hatékonyságát és rentabilitását illetik. Négy pontra vonatkoznak ezek a bizonytalanságok: 1.) a kihágást elkövető személyek túlbüntetésének természetes törekvése, ami az elektronikus felügyelet bevezetésével jár együtt; 2.) gyenge hatás a börtönlakosság csökkenésére és a zsúfoltság problémájára; 3.) tény, hogy az elektronikus felügyelet nem hatékonyabb a visszaesés megelőzésében és a lakosság védelmében, mint az emberi felügyeletre alapozó hagyományos intézkedések; 4.) nagyon is bizonytalan az elektronikus felügyelet finánciális rentabilitása.

A Kanadában készült jelentés azt is megállapítja, hogy fennáll az intézkedés elterjedésének a veszélye, ami kétségtelenül magával vonja a rendszer költségeinek a

30 Alá kell húznunk, hogy külső szakértők dicsérték a reform érdemeit. Pierre LANDREVILLE professzor szerint: „A javasolt megoldások, amelyek határozottan távol állnak az „amerikai modell”-től és azoktól a praktikáktól, amelyek Québecből nyugatra fakadnak, ott, ahol a bebörtönzés a fő tét, koherens, egységtől tervbe illenek. Ez a hosszú távú vízió megnyugtató és ellentétben áll azokkal a reaktív és választáscélzatú büntetőintézkedésekkel, amelyek sajnálatos módon egyetlen válfajává váltak ezen a területen, majdnem mindenütt Észak-Amerikában, a változások megtervezésének. Ezek a megoldások adekvátak, és okkal lehet hinni abban, hogy sikerrel csökkentik a börtönlakosság számát, és úgy részesítik előnyben a kihágást elkövetők társadalmi visszaileszkedését, hogy nem veszélyeztetik a közösség biztonságát.” Lásd P. LANDREVILLE: La réforme du système correctionnel québécois. [A québeci börtönrendszer reformja.] Montréal. Ecole de criminologie, Université de Montréal, 1996. 11.

31 La Presse, 11 aout 2000.

32 J.-C. DALLAIRE, és P. LALANDE idézett mű.

robbanásszerű növekedését, a börtönlakosságnak nyújtott szolgáltatások javításának a kárára. A jelentés valójában az alapvető jogok tiszteletét illető aggodalmak mellett³³ kiemeli, hogy egy olyan intézkedés bevezetése, mint az elektronikus felügyelet, veszélyezteti azokat az értékeket, amelyeket a québeci börtönszolgálatok oly hosszú ideje képviselnek.

Az alapvető kérdés a következő: milyen mértékben lehet integrálni egy lényegében ellenőrző és büntetőintézkedést egy olyan szolgáltatásba, amely humanistább megközelítésre támaszkodik, és amely a kihágást elkövető személyek társadalmi visszailleszkedése felé irányítja minden cselekvésüket?

A tét tehát nagy volt, mivel attól lehetett tartani, hogy az elektronikus felügyelet bevezetése, ha elsődleges célzatát tekintjük – ami nem más, mint a kihágást elkövetők ellenőrzése –, megrontja azt a beavatkozási módozatot, amely az ellenőrzés és a segítségnyújtás relációjában egyensúlyra összpontosít, vagyis a beavatkozó, valamint a kihágást elkövető közötti kapcsolatok minőségét veszi alapul. A börtönügyi reform egyformán támaszkodik a beavatkozás szakmaivá tételére és folyamányára, és a kapcsolat minőségének a biztosítására. Az elektronikus felügyelet bevezetéséből elkerülhetetlenül következő technicizálás azzal a kockázattal járt volna, hogy feloldja a legnagyobb nyereséget, ami nem más, mint a szakemberek hozzájárulása a beavatkozáshoz³⁴.

Ezért választottak úgy a Québeci Börtönszolgálatok, hogy újjáépítik a felfüggesztett szabadságvesztés-büntetés felügyeleti programját és az emberi felügyelet eszközeinek a növelésére helyezve a hangsúlyt. Serge Menard miniszter tehát azt választotta, hogy inkább 66 börtönszolgálati hivatalnokot alkalmaz pótlólag a lakhely-kijelölés és kijárási tilalom ellenőrzésének a biztosítására, és 46 próbációs hivatalnokot a társadalmi visszailleszkedés támogatására.

Az új program³⁵ tehát olyan minőségi szolgáltatásokra helyezi a hangsúlyt a kihágást elkövetők esetében, amelyek a személy szükségleteire koncentrálnak „elkísérési” intézkedéseket foglalnak magukba. Azt célozza, hogy adekvát besorolást és ellenőrzést szolgáltatson, különösen véletlenszerű telefonos és otthoni ellenőrzés útján, fenntartva így az ellenőrzés szükségletei és a felfüggesztett szabadságvesztés-büntetésnek alávetett kihágást elkövető személy társadalmi visszailleszkedési folyamatát előnyben részesítő szükséglet közötti relációt. E felügyelet megszervezésének az optimális tétele csak gazdagíthatja a büntetőintézkedések végrehajtását. A véletlenszerű telefonhívás és az otthonlátogatás minőségileg gazdagítja azt az információt, amit az elektronikus felügyelet csak a maga legszimplább kifejeződésére redukál. Világosan fogalmazva: az ember lényegi hozzájárulását juttatják előnyhöz a kihágást elkövető személyek társadalmi visszailleszkedését célzó vállalkozásban.

33 Lásd D. KAMINSKI idézett művét is.

34 Lásd J.-C. DALLAIRE – P. LALANDE idézett mű.

35 2001. folyamán indították el.

Konklúziók

Az elítéltek elektronikus felügyeletének három vélt előnyét (a börtönök túlszűfolt-ságának a csökkentése, a gazdasági mutatók, illetve az alternatív intézkedések hatékonyságának növelése) figyelembe véve, minden bizonnyal érthető, hogy azok az államok, amelyek belefogtak az elektronikus felügyelet alkalmazásába, nem adják fel szükségyszerűen azt.

A québeci példa azonban lehetővé teszi azt a megállapítást, hogy a büntetőpolitikai cselekvés még kitűzhet maga elé hosszú távú célokat, és ellenálló koherenciát állíthat a technológiai csábítás elé, amelynek az értéktöbblete csak gazdasági (bár ez még bizonyításra vár). A québeci példa információt nyújthat Belgiumnak egyes meggyőződések jelentőségéről. Így hát az elektronikus felügyelet nem ér többet, és nem is fog többet érni soha annál az igazi büntetőpolitikánál, amely három olyan célt tűz maga elé (amit az elektronikus felügyelet nem old meg): a büntetések szigorának a csökkentése, a börtönbe jutást elkerülhetővé tevő alternatív intézkedések kifejlesztése és ezeknek nyomon követése a magán- és családi élethez való jog tisztelete és a társadalmi visszaülleszkedés reális céljának az előmozdítása nevében.

Dr. Király Klára

Hírek a börtönvilágból

Emelkedik a kábítószerrel összefüggő bűncselekmény miatt elítélt nők száma Arizona börtöneiben

Az Amerikai Egyesült Államok Arizona államának börtöneiben egyre emelkedik a kábítószerrel összefüggő bűncselekményeket elkövető női elítéltek száma. Arizona Büntetés-végrehajtásért felelős Minisztériumának véleménye szerint 1997. óta évente 75%-os növekedést lehet kimutatni a fogvatartotti csoport körében.

Egyesek szerint ez csupán az állam népességében bekövetkező robbanásszerű változásnak köszönhető. Sokan azonban úgy gondolják, hogy a túl szigorú jogszabályok okoztak növekedést. A Family Against Mandatory Minimums (Család a Kötelező Minimum Büntetés Ellen) csoport tanulmánya kimutatta, hogy öt évvel ezelőtt ugyanazokért a bűncselekményekért még bebörtönzés sem járt, amelyek miatt ma akár hosszabb idejű szabadságvesztés kiszabására is sor kerülhet.

A nők többségét kábítószerrel összefüggő bűncselekmények elkövetéséért, csalásért vagy lopásért ítélik el. A fogvatartottak 3/4-e drog- vagy alkoholproblémákkal, 25%-uk súlyos mentális problémákkal küzd. A Family Against Mandatory Minimums kimutatta, hogy a nők többsége csak kisebb súlyú bűncselekményt követ el, mint például kisebb mennyiségű kábítószer eladása vagy lopás. Mindezt azért teszik, hogy a napi kábítószeradagjukhoz hozzájussanak. Ezen kívül Arizonában sokszor a függőségi problémák kezelése sem megoldott kérdés.

A szakértők véleménye az, hogy az első bűncselekményt elkövetők számára rövidebb időtartamú büntetést kellene kiszabni. Erre azért is szükség lenne, mivel az utóbbi öt évben 35000 gyermek elhelyezéséről kellett gondoskodni annak kapcsán, hogy az egyik vagy mindkét szülő börtönbe került.

A jogalkotás résztvevői közül is sokan támogatják, hogy a kisebb súlyú bűncselekményeket elkövetőkre kiszabható büntetés legyen enyhébb, mivel ezzel a családok további szétesését is meg lehetne akadályozni.

Forrás: Fastest growing segment of prison population: female drug addicts by Kevin Pranis. Arizona Central News, 2004. 05. 02.

Nő a női fogvatartottak száma a skót börtönökben

A Comton Vale Büntetés-végrehajtási Intézet jól példázza azt, hogy, hogy jelentősen megnőtt a női elítéltek száma Skóciában az utóbbi két évben. Bár idén 48 fő fogvatartottat már átszállítottak egy másik női börtönbe, Greenockba, egy 2004-es jelentés 340 fő elszállásolását említi az intézetben. (1990-ben csak 137 fő volt az ebben a börtönben fogvatartott nők száma.)

A börtön-felügyelőségek beszámolója kimutatta, hogy a Stirling és a Comton Vale Büntetés-végrehajtási Intézetek elítélteinek nagy hányada mentális betegségben szen-

ved. Ráadásul a fogvatartottaknak több mint fele, már a börtönbe kerülésekor alkohol- vagy drogfüggőségi problémákkal küzd.

Forrás: Concern at rising number of women in prison system by Andrew Deholm. Scotsman News, 2004. 06. 27.

Túlzsúfoltság Botswana fővárosában

A Gaborone Maximális Biztonsági Fokozatú Büntetés-végrehajtási Intézetben a fogvatartottak írásban tiltakoztak az embertelen körülmények miatt. Az elítéltek legjobban a túlzsúfoltságot sérelmezték, mivel előfordult már az is, hogy egy negyven főnek fenntartott cellában nyolcvanvan osztoztak a helyeken. A fogvatartottak azt állítják, hogy az egészségügyi ellátás és a tisztaság sem éri el a megfelelő szintet. Gyakran fordul elő tetvesség, és nincs megoldva a rovarirtás sem. Az elítéltek panaszt nyújtottak be az élelmezésre vonatkozóan is, mivel véleményük szerint fertőzött táplálék is bekerül az intézetbe, aminek az elfogyasztása már többször járványos megbetegedéshez vezetett.

A panaszlevélben felsorolt problémák közül az illetékesek egyedül a túlzsúfoltságot ismerték el, de szerintük az sem ölt akkora méreteket, amelyről a fogvatartottak beszélnek. Az ügyben érintett intézet az élelmezés és az egészségügyi ellátás megfelelő színvonaláról számolt be, és tagadta, hogy a megbetegedések egy járvány szintjét valaha is elérték volna.

Forrás: Prisoners submit petition on inhuman conditions by Lekopanye Mooketsi. Africa Daily News, 2004. 05. 10.

A vallás, mint rehabilitációs eszköz

A floridai Lawtey Büntetés-végrehajtási Intézet a rehabilitáció során valláson alapuló programot alkalmaz, amelynek az a jellemzője, hogy önkéntesek adják át a bibliai ismereteiket a fogvatartottaknak. Az eredmények azt mutatják, hogy olyan elítéltek is képessé váltak a társadalmi együttélésre, akik korábban semmiféle szabályhoz nem tudtak alkalmazkodni. Az „Inner Change” [Belső Átalakulás] program beindításának ötlete Charles Colsontól származik, aki 1997-ben az ügy érdekében elnyerte Texas állam kormányzójának a támogatását is. Ennek eredményeképpen a bibliai oktatáson alapuló programot be is vezették egy Houston közelében levő börtönben. Később e példát Minensota, Kansas és Iowa állam is alkalmazta, az utóbbi években pedig Georgia és Louisiana államok is szorgalmazták e kezdeményezések átvételét.

A Lawtey Büntetés-végrehajtási Intézet egy, az először a 1970-es években Brazíliában alkalmazott, a valláson alapuló modellt vett át. A történelemben visszafelé haladva azt látjuk, hogy a kezdeményezés egyáltalán nem új, hiszen a vallást, mint rehabilitációs eszközt már a gyarmati időktől alkalmazták, és a XIX századig rendkívül elterjedt volt. E szemlélet hatása ma is érezhető, hiszen újra és újra előtérbe ke-

rül az a gondolat, hogy a rehabilitáció része az emberi lélek átformálása, aminek egyik eszköze a vallás.

A szakértők úgy vélik, hogy e kezdeményezések révén sok bűnelkövető tért vissza a társadalomba. Legfontosabb része a vallásos nevelésnek az, hogy segít megértetni a fogvatartottakkal a jó és rossz közötti alapvető különbséget.

Egy 2003-as felmérés szerint azoknak a szabadult bűnelkövetőknek 20,3%-a két éven belül újra le lett tartóztatva, akik nem vettek részt a programban. Az „Inner Change”-ben résztvevőknek csak a 8%-a lett visszaeső. A harmadik csoportba azok tartoznak, akik bekapcsolódtak ugyan a programba, de nem vettek részt benne a befejezésig. Ezen elítéltek 24,3%-a került vissza a börtönbe. Ez az arány magasabb, mint azoké, akik sohasem kapcsolódtak be a programba.

Ezek az eredmények eljutottak a Fehér Házig, ahol döntést hoztak arról, hogy az Igazságügyi Minisztériumnak fel kell mérnie a hit-alapú programoknak a szövetségi büntetés-végrehajtási intézetekbe való bevezetésének az előnyeit és hátrányait.

Néhány szakértő úgy gondolja, hogy az elért eredmények nehezen vetíthetők egyénekre, mivel a hónapokig vallásos szellemben élők állandó kapcsolatban állnak egymással, folyamatosan támogatják és erősítik egymást. Sokkal nagyobb az összetartás az „Inner Change” résztvevői, mint más elítéltek között. Félő, hogy a tesztek csak a közösség egyénre gyakorolt hatását mutatják, ami azonban az intézeten kívül nem érvényesül. Kifogás érte a vallásos kezdeményezéseket azon az alapon is, hogy csak a kereszténységet ismerik el, így kizárják a többi vallás képviselőit. Ráadásul az Americans United for the Separation of Church and State (Egyesült Amerikaiak az Állam és Egyház Szétválasztásáért) szervezet az állam és egyház szétválasztásának alkotmányos elvét látja sérülni, ezért pert indított e programok megszüntetése végett.

Vannak szakemberek, akik a legnagyobb problémát abban látják, hogy a vallásos nevelés nem pótolja a Lawteyban a számítástechnikai vagy az érettségire felkészítő kurzusok hiányát. A szabadlábba kerülést követően hasznosítható és a munkavállalást elősegítő ismeretekre is szükségük lenne az elítélteknek, különben a hit átformáló ereje az intézeten kívül már nem fog érvényesülni.

Forrás: Faith-based prison as a trend to use religion in corrections grows by John Riley. Florida Daily News, 2004. 04. 23.

Vesélyben az ausztrál fogvatartottak szavazati joga

Az Australian Council for Civil Liberties (Ausztrál Tanács a Polgári Szabadságért) szervezet elítélően nyilatkozott arról, hogy a Szövetségi Kormány módosítani kívánja a választási törvényt.

Az említett jogszabály egyelőre még megengedi az öt évnél nem súlyosabb büntetési tétellel fenyegetett bűncselekmények elkövetői számára, hogy gyakorolják szavazati jogukat. A kormány ezt a jogot meg akarja szüntetni, ami azonban a szövetségi törvényhozás jó néhány tagjából ellenérzést váltott ki. Vélemé-

nyük szerint minden fogvatartottnak joga van a demokratikus folyamatban való részvételhez.

Forrás: Govt moves to strip prisoners' voting rights by Tom Green. Today News, 2004. 04. 05.

Terjed az AIDS a zimbabwei börtönökben

2004 májusában egy független kutatóintézet, a Correctional and Security Studies nyilvánosságra hozta az általa készített jelentést a zimbabwei börtönök AIDS helyzetéről. A kutatást végző Tadesse Hassan Ali számításai szerint 2004. áprilisában az ország 41 büntetés-végrehajtási intézetében fogvatartott személyek 51,4%-a volt HIV/AIDS vírussal fertőzött. A büntetés letöltését követően fertőzöttek száza térnek vissza a társadalomba. Sajnálatos módon a zimbabwei közegészségügynek nincsenek meg a megfelelő eszközei a betegség terjedésének a megállítására.

A kutató azt állította, hogy a ZPS (Zimbabwe Prison Service), azaz a zimbabwei bv. szervezet eddig még nem mérte fel a HIV börtönbeli elterjedtségét. Május elején ugyanakkor az Egészségügyi Minisztérium kijelentette, hogy az ország 12,5 millió lakosa közül 1,82 millióan élnek együtt e betegséggel. Hassan Ali azzal vádolja a ZPS-t, hogy lekicsinylik a HIV probléma jelentőségét a börtönökben. A betegség terjedését gyorsítja a túlszűfoltás, hiszen 16000 rendelkezésre álló helyen 25000 fogvatartott jut. Bizonyos büntetés-végrehajtási intézetekben akár ötvenen is osztozhatnak egy cellán.

Forrás: Zim prisoners fight with AIDS by Gift Phiri. Africa Daily News, 2004. 05. 14.

Az életfogytig tartó szabadságvesztés kérdései

A Sentencing Project – egy Washington székhelyű kutató csoport – felmérésében megállapította, hogy az utóbbi 10 évben, az életfogytig tartó szabadságvesztést töltő elítéltek száma 83%-kal nőtt az USA-ban. Az állami és szövetségi büntetés-végrehajtási intézetekben 11 elkövetőből egy életfogytig tartó szabadságvesztés büntetését tölti, ami összesítve közel 128 ezer főt jelent. Egy 1992-es jelentés csak 70 ezer hasonló kategóriájú elítéltet említ.

Az adatokat összevetve a Federal Bureau of Prisons (Börtönök Szövetségi Hivatala) számításaiból kiderül, hogy 1991. és 1997. között az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték esetében a ténylegesen letöltött idő 21 évről 29-re nőtt. A büntetések megállapítását három szigorú elv befolyásolja: a kötelező minimum és a „three strikes law” elve, valamint a feltételes szabadságra bocsátás szabályozása. Tennessee államban például az állami jogszabályok értelmében az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték esetén csak 51 év eltelté után lehet megvizsgálni a feltételes szabadságra bocsátás kérdését. Pennsylvániában az 1940-es évekig az életfogytig tartó szabadságvesztés esetén fel sem merült a feltételes szabadságra bocsátás gondolata. Erre később is csak kormányzói döntéssel kerülhetett sor. Az

1970-es években például 300 ilyen jellegű ügyet rögzítettek. 1995 óta azonban csak egyetlen ilyen esetről tettek említést.

Visszatérve a fent említett elvekhez, a „three strikes law” (azaz a „három csapás törvény”) a visszaesőket sújtó olyan szabály, amely megkétszerezi a büntetés alapját abban az esetben, ha a vádlottat már korábban súlyos vagy erőszakos büntetett elkövetése miatt elítélték. E szabály bármely büntetett miatt, akkor is alkalmazandó – és állami büntetés-végrehajtási intézetben letöltendő, 25 évtől életfogytig tartó minimumbüntetés szabandó ki –, ha az elkövetőnek két vagy több korábban elkövetett súlyos vagy erőszakos büntetése volt. Ezen kívül az, akit a „three strikes law” alapján ítélnék el, csak a büntetés 80%-ának letöltése után bocsátható feltételes szabadságra. Akit nem az említett szabályra hivatkozva sújtanak büntetéssel, már az alkalmazott szankció 50%-ának kiállása után feltételes szabadságra kerülhet.

A „kötelező minimum” a bírák számára követendő jogalkalmazási elv, amelynek az eltörlésére azonban már számos államban sor került. 2002-ben például Michigan kormányzója hagyta jóvá az említett szabály kiküszöbölését.

Korábban a „kötelező minimum” alkalmazására azért volt szükség, mert iránymutatást jelentett az ítélkező bírák számára. Példaként említem, hogy a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmény elkövetőjét – amennyiben bűnösségét megállapították az ellene felhozott vádak alapján – a bíróságnak kötelezően, határozott időtartamú szabadságvesztésre kellett ítélnie, ami 5, 10 vagy 20 évtől életfogytig tartó tartott. Az időtartam meghatározásakor szigorúan azt a kábítószer mennyiséget kellett alapul venni, amelyre nézve a vádlott elkövette a terhére rótt bűncselekményt. Nem lehetett figyelembe venni a büntetlen előéletet, a perifériális szerepet az elkövetés során, és azt sem, ha a kábítószerfüggő elkövető kezelésre szorult. A „kötelező minimum” alkalmazása 35 államot érint. Sok szakértő kifogásolja, hogy például a társadalomra kis veszélyt jelentő bűnelkövetők is – a szabályok rutinszerű alkalmazása miatt – aránytalanul hosszú szabadságvesztés büntetést kaphatnak.

A Sentencing Project jelentése szerint New York államban az elítéltek 19,4%-a, Nevadában 18,6%-a, Californiában 18,1%-a, Alabamában 17,3%-a, Massachusettsben pedig 16,9%-a tölti életfogytig tartó szabadságvesztés büntetését.

2003-ban négy életfogytig tartó szabadságvesztésre ítéltből egy biztos, hogy a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége nélkül töltötte a büntetését, míg 1992-ben hatból egy. 1997-ben az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték 90 %-a erőszakos jellegű bűncselekményt követett el, 69%-uk pedig emberölés miatt került börtönbe.

A Sentencing Project kimutatta, hogy egy életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt személy intézetben tartása negyven év alatt egy millió dollárba kerül. A szakemberek úgy gondolják, hogy ezeket a költségeket és a börtönpopuláció növekedését nem fogják bírni az intézetek.

Forrás: Where is the solution? A life terms for prisoners by Siobhan Mcdonough. Washington Post, 2004. 03. 03. - State of the states drug policy reforms: 1996-2002. by the Drug Policy Alliance, September 2003.

Terjed a dohányzási tilalom az amerikai börtönökben

Sokáig a dohányzási tilalom alól mentes állami épületek közé tartoztak a büntetés-végrehajtási intézetek is. Az utóbbi 10 évben azonban e helyek is igazodnak az új szabályokhoz.

A Börtönök Szövetségi Hivatala júniusban 105 büntetés-végrehajtási intézetben rendelt el majdnem teljes dohányzási tilalmat. Ez közel 180000 elítéltet érint. Az American Correctional Association (Amerikai Büntetés-végrehajtási Szövetség) 2002-es felmérésében arról számolt be, hogy legalább 38 államban már bevezetésre került a teljes vagy részleges dohányzási tilalom. Néhány államban, így Delawareben is, a tubák és a bagó használata megengedett. Floridában az épületen kívül, a kijelölt helyeken lehet dohányozni. 2004 elején Washington államban három büntetés-végrehajtási intézetben tiltották be a cigarettázást, év végéig ez a szám 15-re fog nőni.

A szigorító rendelkezések hatására a börtönök feketepiacán megjelent a cigaretta, de nem helyettesíti az illegális kábítószerket, hanem azok mellett, a legkeresettebb cikkek közé tartozik. Pennsylvániában 1995 óta léteznek dohányzást érintő megszorítások. 1999-ben Coloradóban közel 20000 főt tiltottak el a cigarettázástól, ahol azóta ma már 10 dollárra emelkedett az ára a büntetés-végrehajtási intézetbe becsempészett dohányoknak.

Ohio államban a korlátozások bevezetése fokozatosan történik. Az új intézetekben teljes tilalom áll fenn, de a régiókban nagyrészt még megengedik a fogvatartottaknak, hogy rányújtsanak. Texas 1994-ben az elsők között csatlakozott az új szabályozáshoz. 2003-ban pedig büntették minősítették azoknak a cselekményét, akik a börtönökbe dohányárut csempésznek.

Jelenleg más államokban is komoly fejtörést okoz, hogy hogyan lehetne visszaszorítani a büntetés-végrehajtási intézetek egyre erősödő feketepiacát. A Börtönök Szövetségi Hivatala abban látja a megoldást, hogy először is meg kell értetni a fogvatartottakkal a dohányzási tilalom okait, majd elő kell segíteni, hogy le tudjanak szokni erről a káros szenvedélyről. Fontos lenne, hogy az elítéltek teljesen ingyen jussanak hozzá a nikotin-tapaszkodhoz.

Forrás: Smoking bans spread to prisons by Gregg Zoroya. USA Today, 2004. 07. 21.

Banyárné Sánta Livia

Kanadai-magyar szeminárium az igazságügyi mediációról

A Kanadai Szövetségi Igazságügyi Minisztérium kezdeményezésére 2001-ben „Közép-európai **Igazságügyi Reform**” elnevezéssel együttműködési program kezdődött a magyar Igazságügyi Minisztérium, valamint Kanada, Csehország és Szlovákia igazságügyi minisztériumai között, amely ez év júniusában fejeződött be. A négy év során a résztvevő országok szakmai szemináriumokat szerveztek és bonyolítottak le az igazságszolgáltatás és a büntetés-végrehajtás különböző területeire fókuszálva.

Az együttműködési program keretén belül az utolsó szemináriumot az **igazságügyi mediáció** témakörében tartották 2004. május 24-én, Budapesten, az Igazságügyi Minisztérium épületében.

A nemzetközi szemináriumot **Dr. Tari Ferenc**, az IM főcsoportfőnöke nyitotta meg, hangsúlyozva a „Közép-európai Igazságügyi Reform” együttműködési program keretében addig lezajlott tapasztalatcserék hasznosságát. Megjegyezte, hogy a magyar büntetés-végrehajtás szervezetének képviseletében korábban lehetősége nyílt tanulmányozni a kanadai rendszert, amelyet nagyon hasznosnak ítélt. Aláhúzta, hogy a jelenleg folyó törvényalkotási folyamatokban (Btk., Be., Bv. tvr.) is nagy segítséget nyújt a külföldi példák tanulmányozása.

Az első külföldi előadó, **Stephen Bierbrier**, a Kanadai Igazságügyi Minisztérium képviseletében előadást tartott az igazságügyi mediáció lehetőségeiről Kanadában. Előadásában kiemelte a kutatómunka fontosságát, valamint a mediátorok rendszeres oktatásának és tréningjének elengedhetetlen voltát.

Kanada Manitoba tartományának Mediációs Szolgálat – egy civil szervezetről van szó – képviseletében több kanadai kolléga is jelen volt a tanácsokáson. **Greg Berett**, a szervezet vezetője, a híres Elmira ügyet ismertette, amely sikerrel zárult, s amely alapján a közvélemény kedvezően ítéli meg a mediációt. A nem-kormányzati szervezet évente 700 esettel foglalkozik, amelyből 92% esetében sikerül megegyezésre jutni, ezen megegyezések kb. 91%-át sikeresen be is tartják a felek. A szervezet a Kanadai Igazságügyi Minisztériumtól kap rendszeres támogatást, valamint a magánszemélyektől és cégektől adományokat (ami leírható az adóalapból). A szervezet hagyományosan intenzív kapcsolatát az IM-mel szerinte az ún. tanácsadó testület is segítette, amelyek tagjai az IM, rendőrség és egyéb hasonló szervezetek köréből kerülnek ki.

Chris Freeman (Manitoba tartomány Mediációs Szolgálat) előadásában rávilágított a megtorló, a helyreállító és az átalakító igazságszolgáltatás sajátosságaira.

Dorothy Barg-Neufeld (Manitoba tartomány Mediációs Szolgálat) asszony elmondta, hogy a szervezetük által mediált esetek 65%-a személy elleni bűncselekmények, 35%-a pedig vagyon elleni bűncselekményekkel kapcsolatos. A mediációról al-

kotott teljesebb képhez hozzátartozik, hogy Kanadában a mediáció inkább a kisebb súlyú/anyagi kárral járó bűncselekmények esetén elterjedt. Több konkrét esetet, esettanulmányt mutatott be egy, az általuk alkalmazott módszerek valamelyike segítségével zajló tipikus mediációra. Végezetül egy konkrét mediációs találkozó megszervezésének és lefolytatásának mikéntjére is kitért előadásában.

A magyar viszonyokról szóló előadásában **Dr. Pázsit Veronika**, az IM Büntetőjogi Kodifikációs Főosztály szakmai tanácsadója az elterelési lehetőségekről mondta el gondolatait. Kitért az igazságügyi mediációval kapcsolatos jogalkotási kérdésekre is.

Dr. Kutacs Mária, az IM Igazságügyi Igazgatási és Kodifikációs Főosztály főosztályvezető-helyettese az alternatív vitarendezési módok magyarországi alkalmazását tekintette át előadásában. Részletesen kitért a közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvényre (közvetítői névjegyzék, igazolvány, mediátorok ellenőrzése, titoktartási kötelezettség, eljárás menete stb.) Elmondta, hogy – a természetes személyeket és a jogi személyeket együttesen számolva – 2003 során közel 800 közvetítő jelentkezett be a névjegyzékbe, 2004-ben pedig már 1100-an szerepeltek a jegyzékben. A közvetítők között a leggyakoribb szakmák a jogász, orvos, pszichológus, közgazdász, mérnök, tanár (gyakran kiegészítő szociális munkás végzettséggel). Sajnos a közvetítőktől az általuk végzett tevékenységek vonatkozásában az IM-hez beérkezett adatok egyelőre nem reprezentatívak, hiszen csupán 60 közvetítő küldte be az adatait. Az előadó kitért a gyermekvédelmi közvetítők sajátos helyzetére is.

Dr. Salamon András, az Országos Mediációs Egyesület képviselőjében tartott előadást. Az egyesületnek mára kb. 400 tagja van, közülük 200-an jogászok. Kiemelte: a jogászok számára egy ilyen tevékenység nagy kihívást jelent, szinte „át kell programozni az agyukat”, mivel a mediáció során inkább a konfliktuskezelés és érdekütköztetés a fontos, nem pedig az egyetlen ügyfél érdekeinek képviselője. Jelenleg az egyesület tagjai körében a munkaügyi, családi, kisebbségi és önkormányzati érdekellentétek mediálására vannak leginkább tapasztalatok. A gazdasági közvetítés nemrégől kezdődött, illetve az igazságügyi mediáció a törvény megalkotása után lesz majd megengedhető. Kiemelte a kamarává alakulás fontosságát, illetve a kötelező oktatást is.

Az egész napos program végén a résztvevők még számos, addig nem tisztázott kérdéssel kapcsolatban ismerhették meg a kanadai és a magyar előadók véleményét.

Eseménynaptár

2004. május 16-ától 2004. szeptember 10-éig

Május 19.

Francia és olasz vendégek – Bernard Jacob, a grenoblei Elsőfokú Bíróság elnökhelyettese, illetve Bruno Chave, a velencei Városi Ügyészség vezető-helyettese –, továbbá a Baranya Megyei Főügyészség munkatársai tettek látogatást a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézetben.

Május 23.

A Ton Golstein, a Zwollei Bv. Intézet igazgatója által vezetett holland delegáció meglátogatta a Heves Megyei Bv. Intézetet.

Május 24.

A Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön kerámia szakköre által – a „Magyar Kézművesség 2004” és a „Balassi korának kézműves hagyományai” című kettős pályázatra – készített Balassi Bálintot ábrázoló szobrot kiállították az Iparművészeti Múzeum Magyar Kézművesség című tárlatán.

Az Európai Unió soros elnöki tisztét el látó Írország magyarországi nagykövetsége kezdeményezésére az EU-tagállamok konzuljai látogatást tettek a Fővárosi Bv. Intézet I. objektumában. A program keretében Dr. Bökönyi István bv. vezérőrnagy, országos parancsnok tájékoztatót tartott a magyar büntetés-végrehajtás, illetve az EU-tagállamok Magyarországon előzetes letartóztatásban lévő állampolgárainak helyzetéről.

Május 25.

A Heves Megyei Bv. Intézet vendégeként Magyarországon tartózkodó holland küldöttség meglátogatta a Borsod-Abaúj-

Zemplén Megyei Bv. Intézetet és a Szirmabesenyői Fiatalkorúak Regionális Bv. Intézetét.

Május 27.

A Veszprém Megyei Bv. Intézet parancsnoka, Újszászi Zoltán bv. ezredes a Veszprém Megyei Jogú Város képviselő testületi ülésén beszámolt az új intézet működésének tapasztalatairól és a bűnmegelőzést szolgáló tevékenységükről.

A Szegedi Fegyház és Börtönben a „Csillag-pódium” rendezvénysorozat keretében Gyenes Kálmán fotóművész „Erdély” című kiállítását nyitották meg.

Május 28.

A Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat Közgyűlése elfogadta Tikász Sándor bv. ezredes intézetparancsnoknak a „Büntetés-végrehajtás helyzete Hajdú-Bihar megyében” című beszámolóját. A közgyűlésen részt vett Dr. Bökönyi István bv. vezérőrnagy, országos parancsnok.

A Humán-Pszicho 2002 Közhasznú Társaság és a Pannon Integrációs Általános Iskola – büntetés-végrehajtási szakemberek részvételével – „Utolsó esély a reintegráció, felnőttoktatás az EU-ban” címmel konferenciát szervezett Dunaújvárosban.

Május 30.

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága a fogvatartottak gyermekei és hozzátartozói részére – a gyermeknap program keretében – állatkerti sétát szer-

vezett a Fővárosi Állat- és Növénykertben. Ezt megelőzően sajtótájékoztatót tartott Dr. Hankó Faragó Miklós, az IM politikai államtitkára és Dr. Bökönyi István bv. vezérőrnagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka a Barlang-teremben.

Június 3.

Dr. Hankó Faragó Miklós, az IM politikai államtitkára meglátogatta a Győr-Ménfőcsanak Megyei Bv. Intézetet.

A Pedagógus Nap alkalmából a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság központi ünnepséget szervezett, amelyen Dr. Bökönyi István bv. vezérőrnagy, országos parancsnok elismeréseket adott át.

A Márianosztrai Fegyház és Börtönben – 32 férfi és 4 női csapat részvételével – megrendezték a Büntetés-végrehajtási Szervezet Országos Járőrversenyét. A férfiaknál a Kalocsai Fegyház és Börtön, a nőknél a Fővárosi Bv. Intézet csapata nyert.

Június 4.

A Magyar Jogász Egylet Büntetés-végrehajtási Jogi Szakosztálya és a Magyar Börtönügyi Társaság Jogi Szekciója „A büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló új törvény kodifikációjáról” címmel szakmai-tudományos tanácskozást tartott az MTA székházában.

Június 5.

A svájci büntetés-végrehajtás delegációja látogatást tett a Veszprém Megyei Bv. Intézetben.

Június 6.

Az Állampusztai Országos Bv. Intézet méltó módon emlékezett meg fennállásának 120. évfordulójáról. Az ünnepi műsort,

megemlékezéseket követően szentmisét tartottak az intézetben. Ezután felavatták a helyi kápolna falán elhelyezett emléktáblát.

Június 7.

Ivan Milan bv. ezredes, főosztályvezető vezetésével pénzügyi szakemberekből álló szlovák bv. küldöttség látogatott Magyarországra június 7-9. között. A delegáció június 8-án látogatást tett a Fővárosi Bv. Intézet III. objektumában.

A holland Vught-i Bv. Intézet delegációja szakmai látogatást tett a Szegedi Fegyház és Börtönben június 7-9. között. A küldöttség a Veszprém Megyei Bv. Intézetet is meglátogatta magyarországi tartózkodása során.

Június 8.

A belga Büntetés-végrehajtási Baráti Társaság csoportja meglátogatta a Veszprém Megyei Bv. Intézet régi és új objektumát.

Június 9.

A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bv. Intézetben megtartották a népfőiskolai ok-

tatás ünnepélyes évzáróját, amelyen 62 fő végzős fogvatartott vehetett át oklevelet.

Június 11.

A németországi Ravensburgi Bv. Intézet küldöttsége látogatást tett a Budapesti Fegyház és Börtönben.

Június 15.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet Közép- és Kelet-Magyarországi Régiójának intézetparancsnokai szakmai tanácskozást tartottak a Budapesti Fegyház és Börtönben a fogvatartottak heti körszállításának kérdéseiről.

Június 16.

A Nyitrai Bv. Intézet delegációja – június 16-án és 17-én – szakmai látogatást tett a Heves Megyei Bv. Intézetben.

Nagy Imre és mártírtársai emléknappa alkalmából koszorúzási ünnepséget tartottak a Budapesti Fegyház és Börtön Kisfogház emlékhelyén. A rendezvény előljárója Medgyessy Péter miniszterelnök volt.

Június 17.

Ünnepélyesen átadták a Baracskán az Annamajori Mezőgazdasági és Kereskedelmi Kft. felújított zöldségfeldolgozó üzemét. Az ünnepélyes átadáson részt vett Dr. Hankó Faragó Miklós, az IM politikai

államtitkára és Dr. Tari Ferenc IM főcsoportfőnök.

Stanislaw Lesniak bv. ezredes, régióparancsnok vezetésével a lengyelországi Rzeszowi Regionális Parancsnokság delegációja meglátogatta a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönt.

Börtönlelkészek, missziós csoportvezetők részvételével „Egyházügyi Konferenciát” tartottak a Heves Megyei Bv. Intézetben.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központja szervezésében az ORFK sporttelepén rendezték meg a Büntetés-végrehajtás 2004. évi Országos Kis-pályás Labdarúgó Bajnokságának döntőjét, amelyet a Pálhalmi Agrospeciál Kft. csapata nyert meg.

Június 20.

Az Állampusztai Bv. Intézet elődje, a Kis-Hartai Királyi Közvetítő Intézet létrejöttének 120. évfordulója alkalmából a helyi katolikus templomban ünnepi szentmisét tartottak. Az istentiszteletet a Kosuth Rádió élő adásban sugározta.

A Szegedi Fegyház és Börtönben befejeződtek a Dankó Pista Fesztivál rendezvényei. A tíznapos rendezvény keretében fellépett – többek között – Bódi Gusztó és a Fekete Szemek együttes, illetve a Kaptár Band.

Június 23.

A Marosvásárhelyi és a Szamosújvári Bv. Intézetek delegációja látogatást tett – június 23-26. között – a Veszprém Megyei Bv. Intézetben, a Kalocsai Fegyház és Börtönben, valamint a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézetben.

Június 24.

A Semmelweis Nap alkalmából központi ünnepi megemlékezést tartottak a

Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságán.

A Börtönlelkészek Magyarországi Szervezetének munkaértekezletét tartot-

ták meg a Budapesti Fegyház és Börtönben, amelyen részt vett Dr. Bárándy Péter igazságügy-miniszter.

Július 4.

A Sárospataki Református Teológiai Akadémia tanévzáró ünnepségén 10 fő börtönlelkész másoddiplomát vett át a négyeszes képzés elvégzéséről.

Július 12.

A Fővárosi Bv. Intézet III. számú objektumának színháztermében kiállították a Büntetés-végrehajtási Szervezet Közép- és Kelet-Magyarországi Régiójának intézeteiben és intézményeiben fogvatartottak alkotásait. A kiállítás megnyitóján részt vett Dr. Tari Ferenc IM főcsoportfőnök és Bócz Endre miniszteri főtanácsadó.

Az ausztriai Graz-Karlau és a Wien Mittersteigi Bv. Intézet delegációja – július 12-én és 13-án – meglátogatta a Veszprém Megyei Bv. Intézetet.

Július 27.

Sor került a Sopronköhida Fegyház és Börtön felújított I. körletének ünnepélyes átadására. Az átadáson jelen volt Dr.

Hankó Faragó Miklós, az IM politikai államtitkára és Dr. Tari Ferenc, IM főcsoportfőnöke.

Július 28.

Koszorúzást tartottak az Alföldi Bútorgyárban 1988. július 28-án keletkezett tüzesetben hősi halált halt Kovács Hegedűs Gábor bv. őrnagy és Szalai Árpád bv. alhadnagy tiszteletére a szegedi Fegyház és Börtön aulájában elhelyezett emléktáblánál, valamint a nevezettek sírjánál.

Július 30.

A „The Rock” holland börtönmissziós zenekar – július 30. és augusztus 5. között – a Kalocsai Fegyház és Börtönben, a Sopronköhida Fegyház és Börtönben, továbbá a Somogy, a Veszprém, a Vas és a Győr-Moson-Sopron Megyei Bv. Intézetekben adott koncertet a fogvatartottak részére.

Augusztus 3.

A holland „Ricciotti” szimfonikus zenekar a Fialakorúak Bv. Intézetében, illetve a Budapesti Fegyház és Börtönben koncertet adott a fogvatartottak részére augusztus 3-án, illetve 5-én.

Dinnyés József előadóművész – augusztus 3-a és 12-e között 8 bv. intézetben – Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön, Nagyfai Országos Bv. Intézet, Somogy, Tolna, Baranya, Vas, Bács-Kiskun, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bv. Intézet – lépett fel zenés műsorával.

Augusztus 6.

A Pálhalmi Országos Bv. Intézetben rendezték meg – augusztus 6-8. között – 19 csapat részvételével a „Pálhalmi Túlélő Versenyt”. A Büntetés-végrehajtási Szervezetet 8 csapat képviselte.

Augusztus 11.

A Büntetés-végrehajtási Intézetek, Intézmények Parancsnoki Kollégiumának meghívására augusztus 11-14. között román bv. küldöttség tett szakmai látogatást hazánkban. Meglátogatták – többek között – a Fővárosi Bv. Intézet III. objektumát, a Fiataikorúak Bv. Intézetét, a Bv. Központi Kórházát, a Baracskai Bv. Intézetet, a Budapesti Fegyház és Börtönt, valamint az IMEI-t. A küldöttséget Dr. Bökönyi István bv. vezérőrnagy, országos parancsnok és Csóti András bv. dandártábornok, az országos parancsnok általános helyettese is fogadta.

Augusztus 12.

A Budapesti Fegyház és Börtönben rendezték meg a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság és a Budapest TV közös szervezésében meghirdetett „KI MIT TUD?” vetélkedő országos döntőjét 17 intézet, 91 fogvatartott részvételével. A

rendezvényen megjelent Dr. Bárándy Péter igazságügy-miniszter és Dr. Tari Ferenc IM főcsoportfőnök.

Augusztus 17.

A Magyar Köztársaság elnöke – eredményes munkája elismeréséül – a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjét adományozta Csere László bv. dandártábornoknak, a Fővárosi Bv. Intézet parancsnokának.

Augusztus 18.

Az államalapító Szent István király ünnepe alkalmából – augusztus 18-20. között – a fogvatartottak részére ünnepi műsorokat, kulturális és egyházi rendezvényeket szerveztek a büntetés-végrehajtási intézetekben.

A Nemzetközi Rendőr Szervezet és az Államrendőrségi Országos Bv. Intézet közös szervezésében nemzetközi lövészversenyt rendeztek, amelyen a Büntetés-végrehajtási Szervezet is képviselte magát.

Augusztus 23.

A holland büntetés-végrehajtás delegációja meglátogatta a Fiataikorúak Bv. Intézetét.

Augusztus 26.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet Észak-Magyarországi Régiójához tartozó intézetek és intézmények vezetői értekezletet tartottak a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönben.

Augusztus 27.

A Demény Pál Alapítvány kuratóriuma által

rendezett ünnepélyes megemlékezés keretében koszorúkat helyeztek el a Budapesti Fegyház és Börtön előkertjében elhelyezett emléktáblánál.

A Bács-Kiskun Megyei jogi, igazságügyi, közigazgatási szervezetek, valamint a megyei TIT közös szervezésében Kecskeméten tartották a IX. Nyári Jogakadémiaét, amelyen számos büntetés-végrehajtási szakember vett részt.

Szeptember 3.

Az Ukrán Köztársaság magyarországi nagykövete látogatást tett a Nagyfai Országos Bv. Intézetben, és megtekintette az intézet idegenrendészeti körletét.

A büntetés-végrehajtási intézetek, intézmények és a bv. gazdálkodó szervezetek által rendezett Szent Adorján-napi ünnepségeken a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság vezetői elismeréseket adtak át. A helyi és regionális rendezvényeken a személyi állomány tagjai és azok hozzátartozói, továbbá a társ fegyveres szervek, az ügyészségi, önkormányza-

ti, valamint az egyházi és karitatív szervezetek meghívottjai vettek részt.

Szeptember 6.

A Baracskaí Országos Bv. Intézetben megtartották a Büntetés-végrehajtási Szervezet Közép- és Kelet-Magyarországi Régiója által szervezett Szent Adorján-napi ünnepi megemlékezést, és felavatták Szent Adorján emlékművét.

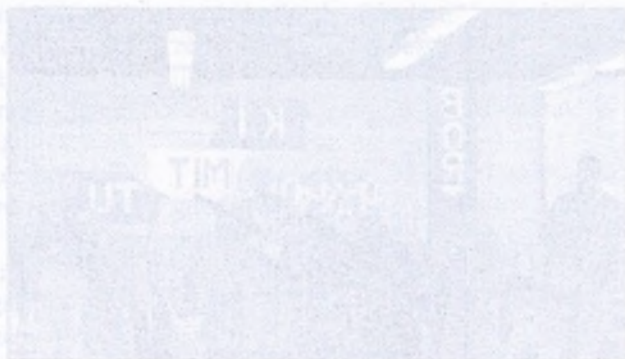
Szeptember 7.

A Budapesti Fegyház és Börtönben ünnepélyes keretek között átadták a felújított szállítási körletrészt. A rendezvényen részt vett Dr. Tari Ferenc IM főcsoportfőnök és Dr. Bócz Endre miniszteri főtanácsadó.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet 2004. évi napja, a Szent Adorján-nap alkalmából – a helyi és regionális ünnepségeken túlmenően – központi ünnepséget tartottak a budapesti Thália Színházban.

Összeállította:

dr. Ilvicsné Török Ágota

A Büntetés-végrehajtási Szervezet Napja

Szent Adorján-nap – 2004. szeptember 8.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet 2004. évi napja, a Szent Adorján-nap alkalmából központi ünnepséget tartottak a budapesti Thália Színházban, amelynek keretében Dr. Bárándy Péter igazságügy-miniszter és Dr. Bökönyi István bv. vezérőrnagy, országos parancsnok elismeréseket és jutalmakat adott át. A rendezvény során ismertették az igazságügy-miniszter ünnepi parancsát.

A Magyar Köztársaság Igazságügy-minisztere

1/2004. számú

ünnepi parancsa

a Büntetés-végrehajtási Szervezet Napja alkalmából

Büntetés-végrehajtási munkavállalók, közalkalmazottak, tiszthelyettesek, zászlósok, tisztek, főtisztek, tábornokok!

A Magyar Köztársaság Kormánya és az Igazságügyi Minisztérium nevében tisztelettel köszöntöm Önöket a Büntetés-végrehajtási Szervezet 2004. évi Szent Adorján Napja alkalmából.

Immáron kilencedik éve, hogy a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény bekezdése alapján köszöntjük és ünnepeljük a Büntetés-végrehajtási Szervezet hivatásos, közalkalmazotti és munkavállalói állományát szeptember 8-án, Szent Adorján Napján.

Hazánk 2004. május 1. óta az Európai Unió tagja, s ezzel az idén új korszak kezdődött a Büntetés-végrehajtási Szervezet történetében is. A magyar jogállam büntetés-végrehajtási szervezete az Európai Unió büntetés-végrehajtási rendszerének részévé vált.

Önök a rendszerváltozás óta sokat tettek azért, hogy a büntetés-végrehajtás jelentősen fejlődjön, mind a jogi szabályozás, mind a személyi állomány képzettsége, a fogvatartottak személyiség-fejlesztési lehetőségeinek biztosítása, a büntetés-végrehajtás pénzügyi-anyagi-technikai feltételeinek javítása terén. A magyar büntetés-végrehajtás állománya az elmúlt években több alkalommal tett javaslatokat az Európai Unió börtönügyi ajánlásainak adaptálására, és a nemzetközi együttműködés lehetőségeit jól kihasználva elsajátította az úgynevezett „legjobb európai gyakorlatot”.

Javasataik alapján tettem előterjesztést a kormány számára, hogy épüljenek új büntetés-végrehajtási intézetek költségvetési és költségvetésen kívüli források bevonásával, az állami és a magánszektor közötti együttműködés keretében. A kormányhatározat alapján két intézet létesítésének előmunkálatai már el is kezdődtek. Kiemelkedően sikeres volt a Büntetés-végrehajtási Szervezet az Európai Unió fejlesztési-finanszírozási lehetőségeinek kihasználásában, melynek legnagyobb eredménye egy regionális fiatalok intézet létesítési fedezetének elnyerése.

Büntetés-végrehajtási politikánkat nem az öncélú szigor jellemzi, hanem a fogvatartottak személyiségfejlesztési lehetőségeinek biztosítása, a segítő szándék, a bűnmegelőzés hatékonyságának növelése, a szabadulók fogvatartottak társadalomba történő beilleszkedésének elősegítése. Mindezek természetesen nem jelentik azt, hogy a fogvatartottak a szabadság elvonásával ne érezzék a büntetés súlyát, és ne érthessék meg az általuk elkövetett bűncselekmények társadalmi veszélyességét.

Önök bebizonyították, hogy a kormány büntetőpolitikáját megértették, és azt szolgálatukban nap mint nap megvalósítják. Tevékenységük eredménye, hogy a büntetés-végrehajtási szervezet kiegyensúlyozottan működik, és európai viszonylatban is alacsony a rendkívüli események száma.

Mindezen eredmények értékét növeli, hogy szolgálatukat, munkájukat sokszor nehéz körülmények között végzik. Bár a kormány a lehetőségek figyelembe vételével biztosítja a büntetés-végrehajtás alapvető pénzügyi-gazdasági szükségleteit, az ideális infrastruktúra és ellátottság csak hosszabb távon alakítható ki.

Mégis – minden megpróbáltatás és gond ellenére – bizakodva tekinthetünk a jövőbe, mert Önök – miként eddig is – példamutató hivatástudattal és szakértelemmel végzik tevékenységüket, s menjen végbe bármilyen anyagi-technikai fejlődés, a legfontosabb mindig az emberi tényező marad. E tekintetben pedig jogosan vagyunk büszkéek Önökre, s biztos vagyok abban, hogy ez a megítélés a jövőben sem változik.

Engedjék meg, hogy a Kormány és az Igazságügyi Minisztérium nevében megköszönjem áldozatos munkájukat. Kívánok Önöknek további szolgálati és munkasikereket, magán és családi életükben sok boldogságot, erőt, egészséget.

Dr. Bárándy Péter
igazságügy-miniszter

Borsi János István

Búcsú Oláh Miklóstól*

Kedves Miklós! Drága Barátunk!

Utolsó munkahelyed – a Nagyfa-Alföld Kft. – nevében elmondhatom, hogy jól érezted magad itt nálunk. Munkatársaid szerettek, mindenkihez volt egy jó szavad. A humorod, az optimizmusod nagyon hiányzik.

Munkád során, mint börtöntörténész több könyvet írtál, illetve mások alkotó munkáinak elkészítésében segítettél. A legújabb – már nyomdába adott – könyved bemutatóját már nem érhetted meg.

Mint oktató sok kollégának segítettél a tanulmányok elvégzésében, akik hálás szívvel gondolnak rád. Munkatársaidnak – gazdag élettapasztalatodra támaszkodva – segítettél megoldani a számukra sokszor megoldhatatlannak látszó feladatokat. Olyan rendezvények szellemi atyja voltál, mint a Csillagpódium, ahol a legnehezebb helyzetben lévőkhöz is eljutattad a kultúra lehetőségét.

Amikor haláloed előtt néhány nappal bent jártunk Nálad a kórházban, akkor is még a jövő szakképzési terveiről beszélgettünk. A felépülés reménye, a kollegák részéről kapott biztató szavak, ha csak percekre is, kisimitották szenvedéstől meggyötört arcod, s érezhetted, hogy szükség van rád.

Az általad elvégzett munka nem volt hiábavaló: a könyvek megmaradnak az utókorak. Akiken segítettél, azok könnyebben boldogulnak az életben. Ez soha nem vész el.

Itt vagyunk, hogy mély fájdalommal és nagy tisztelettel elkészönjünk Tőled. Búcsúzik a Magyar Börtönügyi Társaság, amelynek történeti szekcióját vezetted. Csendes főhajtással búcsúznak munkatársaid: a Szegedi Fegyház és Börtön, illetve a Nagyfa-Alföld Kft. vezetése és dolgozói. Könyveid kiadója: Majzik István és munkatársai. A szakképzésben résztvevő Süle József és a Baustudium Kft. oktatói. A Móra Ferenc Szakközépiskola tanárai. Végül – de nem utolsósorban. – az intézet személyügyi osztályának munkatársai.

Utolsó üdvözléssel búcsúznak szomszédjaid és a régi barátok, akikkel sok, verejtékes, becsületes és vidám órát töltöttél el. Búcsúznak mindazok, akik elkísértek utolsó utadra. Végezetül tisztelettel búcsúzom én is, kinek munkájában sok baráti jó tanáccsal segítettél. Köszönöm.

Drága Miklós, nyugodj békében!

* A 2004. június 6-i temetésen elhangzott búcsúztató beszéd rövidített változata.

Borsi János – a tanácsvezetés a testületi munkát a tanácsvezetés által megadott feladatok elvégzésére irányuló tevékenységként kezeli, az állam és a társadalom közötti kapcsolatok kialakítását és a társadalom életének megújítását szolgálja. Kiemelkedő

Borsi János Miklós

Könyv Miklós Borsi János – a tanácsvezetés a testületi munkát a tanácsvezetés által megadott feladatok elvégzésére irányuló tevékenységként kezeli, az állam és a társadalom közötti kapcsolatok kialakítását és a társadalom életének megújítását szolgálja. Kiemelkedő

Újabb munkánk – a tanácsvezetés a testületi munkát a tanácsvezetés által megadott feladatok elvégzésére irányuló tevékenységként kezeli, az állam és a társadalom közötti kapcsolatok kialakítását és a társadalom életének megújítását szolgálja. Kiemelkedő

Az állam és a társadalom közötti kapcsolatok kialakítását és a társadalom életének megújítását szolgálja. Kiemelkedő

Az állam és a társadalom közötti kapcsolatok kialakítását és a társadalom életének megújítását szolgálja. Kiemelkedő

Újabb munkánk – a tanácsvezetés a testületi munkát a tanácsvezetés által megadott feladatok elvégzésére irányuló tevékenységként kezeli, az állam és a társadalom közötti kapcsolatok kialakítását és a társadalom életének megújítását szolgálja. Kiemelkedő

Könyv Miklós Borsi János – a tanácsvezetés a testületi munkát a tanácsvezetés által megadott feladatok elvégzésére irányuló tevékenységként kezeli, az állam és a társadalom közötti kapcsolatok kialakítását és a társadalom életének megújítását szolgálja. Kiemelkedő

Deák Ferenc István

Ajánló

Barabás A. Tünde: Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában. Bp. KJK-Kerszöv. 2004. 243 oldal. 3045 Ft. (KJK-Kerszöv kiadványok)

Napjaink büntetőpolitikájának egyik legnagyobb kihívása, hogy a szabadságvesztés büntetésen túl alternatívákat kínáljon a bűnelkövetők megbüntetésére, ugyanakkor olyan büntetéseket keressen, amelyek előtérbe helyezik a sértett érdekeit, és a számára nyújtandó kártalanítást.

A könyv – amely a resztoratív, azaz a kárhelyreállító igazságszolgáltatást, illetve annak legfontosabb eszközét, a mediációt állítja középpontba – nyolc fejezetre oszlik, illetve a kapcsolódó függelék is fontos információkat tartalmaz.

Az első fejezet a büntetés, a büntetőpolitika történetét vázolja fel az ókortól napjainkig. A következő anyagrész azt vizsgálja, hogy a kárjövátétel milyen szerepet töltött be a magyar büntető-igazságszolgáltatásban. (A jövátételt a magyar jog is alkalmazta, az egyezség fogalma csak a Csemegi kódex-szel tűnt el a hazai joggyakorlatból.) A harmadik fejezet áttekinti a szabadságvesztés visszaszorítására irányuló mai elképzeléseket, az alternatív törekvéseket napjaink Európájában. Ez után a kárjövátétel újbóli előtérbe kerüléséről, illetve a kárjövátétellel kapcsolatos fogalmi kérdésekről olvashatunk. A szerző ezt követően – több fejezeten keresztül is – a tettes-áldozat-egyezség megoldásaival, lehetőségeivel foglalkozik – elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt. Ennek kapcsán megismerhetjük a Nyugat-Európában működő egyezségi programokat és a tettes-áldozat-egyezség magyarországi lehetőségeit. (Ez utóbbi fejezetből – többek között – kiderül, hogy 2003-ban három büntetés-végrehajtási intézetben – Baracsán, Szirmabesenyőn és Tökölön – kutatást végeztek az elítéltek körében a tettes-áldozat egyezség lehetőségeiről.)

E rendkívül időszerű és informatív kiadvány nemcsak a jogászok számára készült, haszonnal forgathatják a pártfogók és a büntetés-végrehajtási szakemberek is.

Kriminológiai tanulmányok 41. (Szerk. Irk Ferenc.) Bp. Országos Kriminológiai Intézet. 2004. 338 oldal. Ár nélkül.

Az Országos Kriminológiai Intézet legújabb – szokásosan magas színvonalú – évkönyve ezúttal nem tartalmaz olyan tanulmányt, amely szorosan kapcsolódna a börtönügy kérdéseire, azonban a kötet tartalmával most is érdemes megismerkednünk.

Kó József dolgozata azt a kutatást ismerteti, amelyben a szerző bűnözéssel kapcsolatos attitűdöket vizsgálta Budapest két kerületében. Virág György és Fehér Lenke tanulmányai egyaránt a családon belüli erőszak témájáról szólnak. Ritter Ildikó írása egy, a középiskolások körében végzett viktimológiai vizsgálatról számol be. Póczik Szilveszter, illetve Nagy László Tibor tanulmányai a lakásmaffiók működés-

sét állítják középpontba. Ligeti Miklós és Tilki Katalin is azonos témát választott, dolgozataik a környezetkárosítás és annak büntethetősége kérdését tárgyalják. Parti Katalin tanulmánya az internetes bűncselekmények nyomozásával foglalkozik. A Dunavölgyi Szilveszter, Finszter Géza szerzőpáros a képviselői mentelmi jog szabályozásának európai és hazai gyakorlatát elemzi. Barabás A. Tünde – Windt Szendrával karöltve – a mediáció, vagyis a tettes-áldozat közötti egyezség témájában végzett kutatását teszi közzé a kötetben. Végezetül Kiss Anna a média és a büntetőeljárás viszonyrendszerét mutatja nemzetközi és hazai kitekintésben.

A kötet szerkesztőjének, Irk Ferencnek, az OKRI igazgatójának gondolatát kölcsönvéve kijelenthetjük, hogy a Kriminológia tanulmányok legújabb kötete is hozzájárul a kriminológiai és büntetőjogi gondolkodás modernizációjához.

Lévai Zoltán – Bauer János: A személyügyi tevékenység gyakorlata. 2., átdolg. kiad. Bp. Szókratész Külgazdasági Akadémia. 2004. 207 oldal. 2500 Ft.

Korántsem állíthatjuk, hogy a humánpolitika, az emberi erőforrás menedzsment szakterületét érintő kiadványokban bővelkedne a magyar könyvpiac. Ezen túl a jelen kötet jelentősége abból is adódik, hogy a témát gyakorlatorientált módon közeli meg.

A szerzők négy részre osztották a könyv tartalmát. Az „Előzmények” című első rész a személyügyi (személyzeti) tevékenység hazai történetének elmúlt ötven évét tekinti át. A második rész a személyzetfejlesztés kérdéseit tárgyalja. (Ebben az anyagrészben olyan, viszonylag új fogalmakkal ismerkedhetünk meg, mint a személyügyi marketing.) A harmadik rész a személyügyi tevékenység különböző területével – a szerzők szóhasználatában: moduljaival – foglalkozik. Így a humánstratégia kialakításától, a munkaköri követelményprofil meghatározásától kezdve, a kiválasztáson, felvételen, beilleszkedésen keresztül, a teljesítményértékelésig a személyügyi munka sok részletébe pillanthat be az olvasó. Külön fejezet tárgyalja a bérezés, ösztönzés, illetve az oktatás és továbbképzés területeit. A „Mellékeltek” című negyedik rész számos hasznos, máshol nem fellelhető iratmintát tartalmaz.

A szerzők véleménye szerint „a személyügyi tevékenység megfelelő hatékonysága akkor mutatható ki igazán, ha a feladat integrálódik a vállalati menedzsment kultúrájába és egyszer s mindenkorra a napi tevékenység elválaszthatatlan részét alkotja”.

Magyar alkotmánytörténet. 5., átdolg. kiad. Szerk. Mezey Barna. Bp. Osiris Kiadó. 2003. 516 oldal. 3980 Ft. (Osiris tankönyvek)

Az első alkalommal 1995-ben megjelent – később nagy sikert aratott – egyetemi tankönyvre még a Börtönügyi Szemle 1996/2. száma hívta fel a figyelmet, ezért nem árt a könyv tartalmát újból felidéznünk.

A kötet anyaga hat részre tagozódik. Az államalapítás előtti politikai szerveződési formák után a könyv a feudális állammodelleket (patrimonális monarchia, rendképiseleti monarchia, abszolút monarchia stb.) tárgyalja. A következő rész a feudá-

lis állam szerveit tekinti át az országgyűléstől az egyházig. A polgári állammodellekkel foglalkozó részben – többek között – a magyar polgári átalakulás történetéről, az 1848-as alkotmányról, a dualista állam alkotmányáról és a két polgári demokratikus kísérlet (1918 és 1944-1949) modelljéről olvashatunk. Ehhez a részhez szervesen kapcsolódik a polgári állam szerveinek (országgyűlés, államfő, közigazgatás, törvénykezés) ismertetése. Az utolsó rész a 20. századi magyar diktatúrák (Tanácsköztársaság, a nyilas diktatúra és a szovjet típusú államberendezkedés) alkotmánytörténet tárgyalja.

A korábbi kiadású alkotmány- és jogtörténeti tankönyvek hagyományos szerkezetével szemben ebben a műben másodlagossá vált a kronologikus elrendezés, helyette a magyar állam történeti modelljeinek vizsgálata vált a fő szervező elvvé.

A szokásostól eltérően ez a legújabb kiadás nem a hiányok pótlását, hanem a didaktikusság, a tanulhatóság igényeinek kielégítését célozta meg. A változtatásokat nagy többségükben a hallgatók és az oktatók észrevételeinek figyelembe vételével hajtották végre.

Megbékélés és jóvátétel. Kézikönyv a helyreállító igazságszolgáltatásról. Szerk. Herczog Mária. Bp. Család, Gyermek, Ifjúság KKE. 2003. 270 oldal. 3990 Ft. (Család, Gyermek, Ifjúság Könyvek)

Számos országban, így nálunk is egyre elterjedtebbé és elismertebbé válik a helyreállító igazságszolgáltatás, amely az elmúlt két-három évtizedben már tért nyert a világ fejlett országaiban.

Herczog Mária célja az volt a kötet összeállításával, hogy magyarul is olvasható legyen mindaz, amit a resztorativitásról, kárhelyreállításról és ennek gyermekvédelmi, igazságszolgáltatási vonatkozásairól ma a világon tudni lehet. Noha felnőttek esetében is működik ez a technika, a szerkesztő elsősorban olyan anyagot gyűjtött össze, amely a 18 évesnél fiatalabbakkal kapcsolatos nehézségek kezelése terén hasznosítható.

A könyv egyrészt feltérképezi a módszer történetét, tapasztalatait, a rendelkezésre álló kutatási eredményeket, másrészt közreadja a módszerrel kapcsolatos eddigi hazai fejleményeket is. Gyakorlati segítséget nyújt a módszer elsajátításához, s ezen kívül a képzésben is felhasználható.

A szerzők között külföldi és hazai szerzőket egyaránt találunk. A könyvben szereplő átfogó tanulmány szerzője például Paul McCold, a helyreállító igazságszolgáltatás nemzetközi tekintélyű szakértője. Több olyan írást tartalmaz a kötet – természetesen magyar szerzők jóvoltából –, amelyekből az amerikai tapasztalatok magyarországi megvalósításáról lehet olvasni.

A szerkesztő véleménye szerint, ha nem is hagyhatjuk ki a más országokban már lezajlott fejlődési fázisokat, sokat gyorsíthatunk és pótolhatunk, ha képesek vagyunk adaptálni azt, ami máshol működik. Ugyanakkor – mutat rá Herczog Mária – nem lehet másolni és kritikátlanul alkalmazni ezeket a tapasztalatokat, mert „a kognitív tudás mellé kell a tapasztalás és a saját élmény is”.

A szervezett bűnözés arcai. (Fiatal büntetőjogászok tanulmányai a szervezett bűnözésről.) Szerk. Gellér Balázs, Hollán Miklós. Bp. Rejtjel Kiadó. 2004. 259 oldal. 1800 Ft.

A kötet lényegében a „Szervezett bűnözés és büntetőjog” című 1998-ban Győrött megrendezésre került diákkonferencia anyagát, illetve az arra benyújtott dolgozatok továbbfejlesztett, „hatályosított” változatát tartalmazza.

Gellér Balázs József tanulmányában a szervezett bűnözéssel kapcsolatos jogalkotás kérdéseit tárgyalja. Kis Norbert – jelentős nemzetközi kitekintést tartalmazó – dolgozata dogmatikai és alkotmányossági kérdéseket vet fel a szervezett bűnözéssel kapcsolatos büntetőjogra vonatkozóan. Németh Imre a szervezett bűnözés elleni harc egyik fontos tényezőjére, a tanúra koncentrálnál, tanulmányában a tanú nevének és személyes adatainak kezelését vizsgálja. Arday Adrienn dolgozata szintén a tanú szerepével, illetve azzal foglalkozik, hogy a jelen büntetőjoga hogyan védi a tanút. Tilk Ferenc tanulmánya a szervezett bűnözés leküzdésére irányuló német törvénycsomagot mutatja be. Takács Erika írása a bűnszervezetekkel kapcsolatos 1997. évi LXXIII. törvény megalkotási folyamatáról szól. Hollán Miklós dolgozata azt vizsgálja, hogyan növelhetők a büntetési tételek szervezett elkövetés esetén. Czencz Zoltán a bűnszervezetet támogató személyt állítja középpontba, tanulmánya a támogató cselekmény jogi megítélésének 20. századi alakulását tekinti át.

A kötet – bár a büntetőjognak is csak egy nagyon szűk területét öleli fel – értékes tanulmányai révén hozzájárulhat a kodifikáció és jogalkalmazás előtt álló problémák megoldásához.

(Válogatás a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság Szakkönyvtára legújabb szerzeményeiből)

PRISON REVIEW

Professional and scientific bulletin of the Hungarian Prison Service

*Appears quarterly * Volume 23, Number 3*

CONTENTS

STUDY

1 Dr. Barna Mezey: The classification of prisoners in the last third of the 19th century

19 Dr. István Bökönyi: Threat of terrorism with respect to Hungarian Prison Administration

WORKSHOP

27 Dr. József Estók: The principle and practical matters of progressive enforcement – experiences in Sátoraljaújhely

41 **Miklós Oláh**: An early attempt for classification in the Szeged Royal District Prison

47 Dr. László Lipták: The professional training of the staff and the directions of the modernization of the training system.

65 Zoltán Borgulya: Last chance for reintegration – prison education in the EU

OUTLOOK

71 Gábor Roszik: Tallinn 2004. – International Prison Chaplains' Association European Conference

91 Dr. habil. György Vókó: About the opinions concerning the electronic surveillance of convicted prisoners

103 Dr. Klára Király: News from the prison world

IN BRIEF

109 Livia Banyár Santa: Canadian-Hungarian seminar on justice mediation

111 Ágota Illovics Török: Calendar of events

DOCUMENT

117 The ceremonial command of the Minister of Justice of the Republic of Hungary on the occasion of the Day of the Prison Service

OBITUARY

119 János Borsi: Farewell from Miklós Oláh

BOOKSHELF

121 Ferenc István Deák: Reference

JUSTIZVOLLZUGS-RUNDSCHAU

Fach- und Wissenschaftliche Zeitschrift des ungarischen Justizvollzuges

*Erscheint vierteljährlich * Dritter Band des Dreiundzwanzigsten Jahrgangs*

INHALT

STUDIE

1 Dr. Barna Mezey: Klassifikation der Strafgefangenen in dem letzten Drittel der 19-sten Jahrhundert

11 Dr. István Bökönyi: Terrorgefahr, mit besonderem Hinblick für den ungarischen Justizvollzug

WORKSHOP

27 Dr. József Estók: Die theoretischen und praktischen Fragen des progressiven Vollzugs – anhand der Erfahrungen in Sátoraljaújhely

41 **Miklós Oláh:** Ein früherer Klassifikationsversuch in dem königlichen Bezirksgefängnis in Szeged

47 Dr. László Lipták: Fachliche Bildung des Personals, und neue Richtungen der Bildungserneuerung

65 Zoltán Borgulya: Letzte Chance für die Wiedereingliederung – Bildung in Europäischen Union in Justizanstalten

AUSBLICK

71 Gábor Roszik: 2004. Tallin. Europäische Konferenz der Internationale Organisation der Anstaltspfarrer

91 Dr. habil. György Vókó: Über die Meinungen entsprechend der elektronischen Überwachung der Gefangenen

103 Dr. Klára Király: Nachrichten der Gefängniswelt

IN KURZEN

109 Livia Banyár Sánta: Kanadischer-Ungarischer Seminar über die Justizvermittlung (Mediation)

111 Ágota Ilovics Török: Ereignisse

DOKUMENT

117 Feierlicher Ordnung des Justizministers der Ungarischen Republik zum Festtag der Justizvollzugs-Organisation

NACHRUUF

119 János Borsi: Abschied von Miklós Oláh

BÜCHERSCHRANK

121 Ferenc István Deák: Angebot

TARTALOM

TANULMÁNY

1 Dr. Mezey Barna: Az elitáltak osztályozása a 19. század utolsó harmadában

11 Dr. Bökönyi István PhD.: A terrorizmus fenyegetése, kezelése, különös tekintettel a magyar Büntetés-végrehajtási Szervezetre – Threat of terrorism with respect to Hungarian Prison Administration

MŰHELY

27 Dr. Estók József: A progresszív végrehajtás elvi és gyakorlati kérdései – sátoraljaújhelyi tapasztalatok

41 **Oláh Miklós:** Egy korai klasszifikációs kísérlet a Szegedi Királyi Kerületi Börtönben

47 Dr. Lipták László: A személyi állomány szakmai képzése és a képzési rendszer korszerűsítésének irányai

65 Borgulya Zoltán: Utolsó esély a reintegrációhoz – börtönoktatás az EU-ban

KITEKINTÉS

71 Roszik Gábor: Tallin 2004. – A Börtönlelkészek Nemzetközi Szervezetének Európai Konferenciája – International Prison Chaplains' Association European Conference

91 Dr. habil. Vókó György: Az elitáltak elektronikus felügyeletével kapcsolatos véleményekről

103 Dr. Király Klára: Hírek a börtönvilágból

RÖVIDEN

109 Banyárné Sánta Livia: Kanaidai-magyar szeminárium az igazságügyi médiációról

111 Dr. Ilovicsné Török Ágota: Eseménynaptár

DOKUMENTUM

117 A Magyar Köztársaság Igazságügy-minisztere ünnepi parancsa a Büntetés-végrehajtási Szervezet Napja alkalmából

NEKROLÓG

119 Borsi János: Búcsú Oláh Miklóstól

KÖNYVESPOLC

121 Deák Ferenc István: Ajánló

A Büntetés-végrehajtási Szervezet Napja

Szent Adorján-nap – 2004. szeptember 8.

A felújított szállítási körlet átadása a Budapesti Fegyház és Börtönben.

Központi ünnepség a Thália Színházban.

Ára: 400 forint